

TC.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MEZHEPLER TARİHİ BİLİM DALI

İMAMİYYE ŞİASI'NDA SAHABE ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. ZEKERİYA GÜLER

HAZIRLAYAN
NİGAR BACAK

KONYA – 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nigar BACAK		
	Numarası	064244041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Mezhepler Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tezin Adı	İmamiyye Şiası'nda Sahabe Anlayışı		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nigar BACAK		
	Numarası	064244041002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Mezhepler Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Zekeriya GÜLER		
Tezin Adı		İmamiyye Şiası'nda Sahabe Anlayışı		

Ankuyfı Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İmamiyye Şiası'nda Sahabe başlıklı bu çalışma ..11.11.2012..2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Zekeriya Güler

Doc. Dr. Seyit BAHÇIVAN

Doc. Dr. Adil YAVUZ

(Handwritten signatures of the supervisors and members)

ÖNSÖZ

Hamd insanları yeryüzünün halifeleri olarak yaratan Allah’a, salât ve selam insanlığa en güzel örnek ve önder olarak gönderilen Rasûlulah’a (s.a), âline ve gökteki yıldızlar mesabesinde olan ashabına olsun.

İslam dininin pratik alandaki bilgilerinin bize aktarılmasında sahâbenin önemli bir yeri vardır. Onlar bizzat vahye muhatap olmuş ve öğrendikleri bilgileri hayatlarının her alanında uygulamaya çalışmışlardır. Bundan dolayı sahâbenin yaşam tarzı ve sözleri de bizler için önem arz etmektedir.

Vahyin ilk muhatapları olan ashap hakkında farklı görüşler de ortaya atılmıştır. Ehl-i Sünnet tarafından adalet sahibi olarak kabul edilen sahâbe, Şia tarafından eleştirilip yağmuruna tutulmuş, hatta Rasûlullah’tan (s.a) sonra çoğunun dinden çıktığı dile getirilmiştir. Her iki taraf da Kur’an-ı Kerim ve hadislerle iddialarını sağlam bir zemine oturtmaya çalışmıştır. İslam dininin ilmi sahasının oluşmasında önemli yeri olan ashaba yapılan olumlu ve olumsuz bu eleştirileri inceleyip tarihi kaynaklar ışığında iddiaların doğru olup olmadığını tespit etmek çalışmamızın hedefini teşkil etmektedir.

İmamiyye Şiası’nın sahâbe hakkındaki iddialarını ve bu iddialara Ehl-i Sünnet’in verdiği cevapları incelemeye çalıştığımız tezimiz giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Şia kavramı, tarih sahnesine çıkışı, Şia’nın kolları ve Ehl-i Sünnet mensupları kimlerdir, ne zaman ve niçin ortaya çıkmıştır gibi konular hakkında genel bilgi verdik.

Birinci bölümde Şia ve Ehl-i Sünnet’e göre sahâbenin tanımı, adaleti, fazileti, önemi gibi konuları ele aldık ve sahâbe ile ilgili kaleme alınan eserler hakkında kısaca bilgi verdik.

İkinci bölümde konumuzun aslını teşkil eden Şia’nın Ehl-i beyt hakkındaki görüşleri, sahâbeden Şia’nın en çok eleştirdiği Hz. Ebû Bekir, Ömer, Hâlid b. Velîd, Muaviye, Ebû Hureyre ve Hz. Aişe hakkındaki iddialarını ve bunlara Ehl-i Sünnet’in verdiği cevapları ele aldık. Konunun geniş bir alana yayılmış olması nedeniyle çalışmamızda sadece belli isimleri inceleyebildik.

Araştırma yaptığımız konu, başta Mezhepler tarihi olmak üzere İslam Tarihi, Siyer, Hadis, Hadis Usulü, Tefsir, Ricâl gibi bilim dallarıyla da doğrudan bağlantılı bulunmaktadır. Biz çalışmamızda bu alanların hepsine ihtiyaç duyulduğu ölçüde değinmeye çalıştık.

Tez çalışması boyunca bana her açıdan yardımcı olan ve yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Zekeriya Güler'e ve Doç. Dr. Seyit Bahçıvan'a, çalışmanın zenginleşmesinde bilgilerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Adil Yavuz'a, maddi manevi her açıdan beni destekleyen aileme teşekkürü borç bilirim.

Gayret kuldan, tevfik yüce Allah'tandır.

Nigar BACAK

11.12.2009

Meram/KONYA

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nigar BACAK	Numarası: 064244041002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri/ Mezhepler Tarihi	
	Danışmanı	Prof. Dr. Zekeriya Güler	
Tezin Adı		İmamiyye Şiası'nda Sahabe Anlayışı	

ÖZET

Şia'nın inanç esaslarının menşeiini imamet görüşü oluşturmaktadır. Onların sahâbe hakkında ortaya attıkları iddialar da bu esasa dayanmaktadır. Şia'ya göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesiyle sahâbe dinden çıkmıştır. Belli birkaç isim dışında kalan bütün isimler, kutsal saydıkları imamet görüşüne aykırı hareket ettikleri için sahâbe değildir. Bu nedenle onları adil kabul etmezler. Rivayet ettikleri hadisleri de değerlendirmeye almazlar. Rasûlullah hayattayken yaptıkları hatalar nedeniyle de onların fazilet sahibi olmaktan uzak olduğunu savunurlar.

Ehl-i Sünnet ise ayet ve hadislerin bildirdiği üzere sahâbenin adil ve faziletli olduğunu kabul eder. Onların adil olmaları günahsız oldukları anlamına gelmez. Fakat yaptıkları hatalar nedeniyle de rivayet ettikleri hadisler tenkide tabi tutulmaz. Ehl-i Sünnet ilk dört halifenin hilafetini de meşru kabul eder. Hz. Ali ve soyundan gelenlerin Allah tarafından tayin edilen imamlar olduğu görüşünü kabul etmez. Zaten iki mezhep arasındaki en büyük görüş farklılığı budur.

Netice olarak Şia'nın sahâbe hakkında ortaya attığı iddiaların çoğunun mesnedsiz olduğu görülmüştür. Tarihi gerçekliği olan olaylar da saptırılmış, ayetler nüzul sebebinden bağlantısız olarak değerlendirilmiştir. Kısaca Şia'nın sahabe hakkındaki eleştirilerinde son derece tutarsız olduğu ve bu eleştirilerin siyasi maksatlarla öne sürüldüğü açıkça ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sahabe, Şia, imamet, Şia'nın iddiaları, varsayımlar.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nigar BACAK	Numarası: 064244041002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri/ Mezhepler Tarihi	
	Danışmanı	Prof. Dr. Zekeriya Güler	
Tezin İngilizce Adı		İmamiyye Şiası'nda Sahabe Anlayışı	

SUMMARY

Creed of the Shia has based on their doctrine of İmamet. The main reason for their assumptions claimed about the Sahabah, bases on this base, too. According to Shia, the Sahabah, after Prophet Mohammed's(pbu) death, apostatized from belief of İslam, for they chose Ebubekir as a caliph. All of the Sahabah, but several names, are not really Sahabah because of their opposition in contrast to sacred concept of the Shia, in other words, doctrine of İmamet. Therefore, they haven't been adopted Sahabah, as a equitable and honest, and claimed that they have been located far away from the merit due to the their wrongs which they committed to time during prophet Muhammet(pbu) alive.

On the other hand, Ehl-i Sunne accept that all of the Sahabah are equitable and honest. But, It is fact that they are equitable and honest don't mean that they are protected from the committing sin, too. The Hadithes they related from Muhammad (pbu) don't criticize owing to the mistakes they acted. Ehl-i Sunne particularly accept that Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali are caliphes of Muhammed(pbu). But in particular, they don't accept that Ali's successors are appointed by Allah. This has been already biggest difference between Ehl-i Sünne ve Shia, so far.

Consequently, most of the allegations which were dwelled on by Shia concerning the Sahabah have been no truth only evidence. All of them was misrepresented, even if they have a historically truthfulness. Verse of the Koran was evaluated by Shia as disjointed its occasions of revelations. Briefly, It is clearly appeared that Shias' allegations by the Sahabah are extremely inconsistent and this critics was averred for their politically aims.

Key Words: Sahabah, Shia, imamet, allegations of Shia, assumptions.

İçindekiler

ÖNSÖZ	iv
ÖZET.....	vi
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ

ŞİA VE EHL-İ SÜNNET KAVRAMI

I. ŞİA.....	3
A. Zeydiyye Şiası.....	5
B. İsmailiyye Şiası	6
C. İmamiyye Şiası	7
D. Diğer Şii Fırkalar.....	9
E. Şia Fırkalarının Ortak Noktası (İmamet)	9
II. EHL-İ SÜNNET.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

SAHÂBE

I.ŞİA VE EHL-İ SÜNNET ANLAYIŞINA GÖRE SAHÂBE.....	16
A.Tanımı	16
B. Önemi	19
C. Fazileti	20
D. Adaleti	26
II. SAHÂBE LİTERATÜRÜ	32
A. Sahâbeyle İlgili Kaynak Eserler	32
B. Günümüz Eserleri	33

İKİNCİ BÖLÜM

İMAMİYYE ŞİASI'NDA SAHÂBE ANLAYIŞI

I. ŞİA'NIN EHL-İ BEYT DEĞERLENDİRMESİ	35
A. Ehl-i Beyt Kimlerdir.....	35
B. Ehl-i Beyt Sevgisi.....	37
C. Ehl-i Beyt'in Masumiyeti	40
II. ŞİA'NIN BAZI SAHÂBE HAKKINDAKİ İDDİALARI	42

A.Hz. Ebû Bekir	42
1. Hz. Ebû Bekir'in Halife Seçilmesi	42
2. Şia'nın Hz. Ali'nin Hilafeti Hakkındaki Bazı İddiaları	46
a. Gadir-i Hum Olayı	46
b. Şuarâ İkiyüzondördüncü Ayet Hakkındaki İddiaları	48
3. İkinin de Halife Tayin Edilmediğine Dair Rivayetler	49
4. Hz. Ebû Bekir'e Biat	50
b. Hz. Ebû Bekir'e Biat Etmeyen Sahabîler	56
c. Ehl-i Beyt'in Hz. Ebû Bekir'e Biati	56
5. Fedek	61
a. Fedek Hakkında Genel Bilgi	61
b. Şia'nın Fedek Hakkındaki İddiaları	62
6. Zekat Vermeyenlerle Savaş Konusu	65
B.Hz. Ömer	68
1. Kırtas	68
2. Hudeybiye Anlaşması	73
3. Huneyn Savaşı	77
4. Usame Ordusu	80
C. Hz. Hâlid Bin Velid	82
1. Cezimeoğulları Seriyyesi	82
2. Betah Olayı	83
D. Hz. Muaviye	88
1. Hz. Muaviye'nin Hilafeti Meslesi	88
2. Hz. Muaviye'nin Oğlu Yezid'i Halife Tayin Etmesi Meselesi	90
3. Ziyad'ın Nesebi Meselesi	91
4. Hucr b. Adıyy'ın Öldürülmesi Meselesi	92
5. Hz. Hasan'ın Zehirlenmesi Meselesi	94
6. Hutbelerden Sonra Hz. Ali'ye Küfredilmesi Meselesi	95
E. Hz. Ebû Hureyre	96
1. Şia'nın Ebû Hureyre'nin Rivayetlerine Yaptığı Eleştiriler	96
2. Ebû Hureyre'ye İlk Dönemde Yapılan Eleştiriler	98
3. Ebû Hureyre'nin İlme Olan Düşkünlüğü	100
4. Ebû Hureyre'nin Ehl-i Beyt Sevgisi	101

a. Hz. Ali'ye Karşı Olan Sevgisi	101
b. Hz. Fatıma'ya Karşı Olan Sevgisi	102
c. Hz. Hasan'a Karşı Olan Sevgisi	102
d. Hz. Hüseyin'e Karşı Olan Sevgisi	102
5. Şia'nın Ebû Hureyre'nin Emir Tayin Edilmesiyle İlgili İddiaları	102
F. Hz. Aişe	104
1. Cemel Vakası	104
2. Hz. Osman'ın Öldürülmesi	106
SONUÇ	111
BİBLİYOGRAFYA	113

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.y.	: Aynı yer
b.	: İbn, Bin (oğlu)
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
bt.	: binti
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
nşr.	: Neşreden
r.a.	: Radiyallahu anh
s.a	: Sallallahü aleyhi ve selem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
tsz.	: Tarihsiz
Üniv.	: Üniversitesi
vdğr.	: Ve diğerleri
yay.	: Yayınları

GİRİŞ

ŞİA VE EHL-İ SÜNNET KAVRAMI

Hız. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünnetin anlaşılmasında, bir hayat tarzı olarak belirlenip uygulanmasında, sahâbe nesli önemli bir yere sahiptir. Bize ulaşan rivayetlerde “*nesillerin en hayırlısı*”¹ olarak nitelendirilen bu insanların hadis öğretiminde ve sünnetin diğer nesillere aktarımındaki rolü büyüktür. Müslümanların gönüllerinde ayrı bir yere sahip olan ashap hakkında, Ku’ran-ı Kerim ve hadislerde çok sayıda övücü ifadeler bulunmaktadır.

Allah Teala Kur’an-ı Kerim’de sahâbeyi överek şöyle buyurmuştur: “*İslamı ilk önce kabul eden Muhâcirler ve Ensâr ile iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş, O’da onlardan razı olmuştur. Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük bir başarıdır.*”²

Peygamber Efendimiz (s.a): “*Ashabım hakkında uygunsuz sözler söylemeyin. Eğer, sizden birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve bunun tamamını Allah yolunda infak etse, bu, onların bir-iki avuçluk infakına, hatta yarısına bile mukabil gelmez.*”³ buyurmuştur.

Bu ve benzeri ayet ve hadisler bize göstermektedir ki onları tanımak, sevgi ve saygıda onlara kusur etmemek son derece önemlidir. Vahyin pratize edilmesi noktasında, sahâbenin özel bir yeri vardır. Kur’an-ı Kerimde Hız. Peygamber “*usve-i hasene*”⁴ olarak isimlendirilmiştir. Bunun yanı sıra örneklik noktasında sahâbenin konumu da önem arz etmektedir. Zira sahabîler, doğrudan vahye muhatap olan ilk nesildir ve onlar Rasûlullah’ın müslüman çağdaşı olan insanlardır.

Fakat ne yazık ki zaman içinde peygamber dâhil, hadislere ve dinin yüce saydığı en kutsal değerlere bile yapılan olumsuz teşebbüsler sahâbeyi de bulmuştur. Tarihsel süreçteki siyasî-mezhebî istismar boyutuna paralel olarak sahâbe hakkında olumsuz sözler söylenmiş hatta bazıları münafık olmakla suçlanmış, bunun yanında bazı sahabiler

¹ Buharî, Şehadet, 9; Müslim, Fedailu’s-Sahâbe, 212; Tirmizi, Fiten, 45

² Tevbe 9/100; Ayrıca bkz. Âlu İmran 3/110; Enfâl 8/74; Fetih 48/29

³ Buhari, Fedâilu Ashabi’n-Nebî, 5; Müslim, Fedailu's-Sahâbe, 221; Tirmizi, Menakıb, 58

⁴ Ahzab 33/21

hakkında da hadis uydurma yoluyla, diğerlerinden farklı konum arz edecek şekilde faziletleri ispatlanmaya çalışılmıştır.

Sahâbe hakkında söylenen sözlerin çıkış noktasını görmek için Efendimiz'in vefatıyla başlayan süreci incelemek gerekir. Hz. Peygamber'in (s.a) vefatıyla müslümanlara önder olacak kişinin kim olacağı sorusu hemen gündeme gelmiştir. Hatta Hz. Abbas Hz. Ali'ye; Rasûlullah henüz hayattayken bu konuyu O'nunla konuşmasını söylemiş Hz. Ali bu teklifi reddetmiştir.⁵ Ashab aralarındaki bu anlaşmazlığı Hz. Ebû Bekir'i halife seçerek kısa sürede halletmiştir. Fakat Hz. Osman döneminin sonunda ortaya çıkan olaylarla başlayan karışıklıklardan dolayı müslümanlar gruplaşmaya başlamış, bunun sonucu olarak da daha sonra çeşitli fırkalar ortaya çıkmıştır.

Bu fırkalardan biri olan Şia, Hz. Ali'nin Allah'ın emri ve Hz. Peygamber'in (s.a) tayini ile imam kılındığını, imametini Hz. Ali'den sonra da onun soyundan gelenlere ait olduğunu fakat Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) halife seçilmesiyle bu hakkının gasp edildiğini iddia etmiştir. Bu nedenle Şiiler Hz. Ali'den önce halife olanların hilafetini tanımamakla birlikte onun bu hakkını gasp edenleri ve onu desteklemeyenleri sert bir dille eleştirmişler hatta bazı sahâbe hakkında hakarete varan sözler söylemişlerdir.

Rasûlullah'ın (s.a) ahirete irtihaliyle ashabin çoğunluğunun irtidat ettiğini iddia eden Şia, kendi anlayışını temellendirebilmek için bütün yolları meşru kabul etmiştir. Hz. Ali'nin (r.a.) imametini ispat noktasında birçok hadis uydurmuştur. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği gibi rivayetlerin gösterilen kaynaklarda bulunamaması bunun göstergelerinden biridir. Ayrıca "Nehcu'l-Belağ" şarihi Şii müellif İbn Ebi'l-Hadid hadis uydurduklarını açıkça itiraf etmektedir.⁶

Bundan dolayı sahâbe hakkında bize ulaşan rivayetlerin sıhhatini anlamak, onlar hakkında söylenen sözlerin gerçekliğini öğrenmek için Şia'nın sahâbeye bakışını değerlendirmek gerekmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması açısından kısaca Şia ne demektir, ne zaman tarih sahnesine çıkmıştır, Şia'nın özellikle sahâbe açısından en çok eleştirdiği Ehl-i Sünnet nedir, kimler bu gruba dâhildir gibi konuları değerlendirmek faydalı olacaktır.

⁵ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 654; İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübrâ*, Daru's-Sadr, Beyrut, tsz., II, 245

⁶ Koçyiğit, Talalat, *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, 4. bsk, TDV. yay., Ankara, 1988, 104

I. ŞİA

Şia; Hz. Peygamber'in vefatından sonra imametini Hz. Ali ve evlatlarına ait bir hak olup nass ve tayinle gerçekleşeceğini iddia eden birbirlerinden farklı mezheplerin müşterek adıdır.⁷

Şia kelimesi Arapçada şe-ye-a kökünden fırka, bölük, taraftar, yardımcı, bir kimseye uyan ve yardımcı olan manalarına gelen bir kelimedir.⁸ Kur'ân-ı Kerîm'de değişik yerlerde geçen bu kelime (el-En'am, 6/65, 159; el-Hicr, 15/10; Meryem, 19/69; el-Kasas, 28/4, 15; er-Rûm, 30/32; Sebe, 34/54; el-Kamer, 54/-51; es-Saffât, 37/83) Arapçada daha çok taraftar anlamında kullanılmıştır. Genel olarak halife Osman b. Affan'ın öldürülmesinden sonra meydana gelen olaylarda Ali b. Ebi Talib tarafını tutan, onunla birlikte düşmanlarına karşı savaşan ve mücadele edenlere Ali b. Ebi Talib'in taraftarları denildiği görülmektedir.⁹ Şia kelimesinin bu manada kullanılışı genel olarak Hz. Hüseyin'in 10 Muharrem 61/10 Ekim 681 tarihinde Kerbelâ'da şehid edilişinden sonraya kadar devam etmiştir. Kerbelâ hadisesinden bir süre sonra Şia kelimesi bir terim olarak Emeviler'e karşı Hz. Hüseyin'in intikamını almak, Hz. Ali ve soyunun haklarını aramak, onun nesline yardım etmek için bir araya gelenleri ve onlara taraftar olanları ifâde etmeye başlamıştır.¹⁰

Şia'nın ne zaman doğduğu konusu oldukça ihtilaflıdır. Şii kaynaklar, Hz. Peygamber zamanında, Ali b. Ebî Talib'i diğer sahabîlerden üstün gören ve onu halifelige en layık sahâbi olarak kabul eden Ebû Zerr el-Gifarî, Selmân el-Farisî, Mikdad b. el-Esved gibi ashabın ilk Şîiler olduğunu, bu bakımdan Şia'nın Hz. Peygamber devrinde doğduğunu belirtmektedir.¹¹ Fakat Hz. Ali'yi üstün ve faziletli gören bu grup ile daha sonra mezhep olarak teşekkül etmiş olan Şia'nın Hz. Peygamber'in vefatını takiben, Hz. Ali'nin meşru halife olduğu iddiasıyla doğan, tamamen bir siyasi hareket olarak çıktığı iddiası¹² yanında, Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra¹³ veya Hz. Ali'nin halifeliği esnasında özellikle Cemel ve Sıffin savaşlarını takiben¹⁴ yahut Hz. Ali'nin

⁷ Keskin, Halife, *Kendi Kaynakları Işığında Şia İnanç Esasları*, Beyan yay., İstanbul, 2000, 24

⁸ İbn Manzûr, *Lisanü'l Arab*, Daru Sadır, Beyrut, VIII, 177-178

⁹ Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, Daru's-Surûr, Beyrut, 1948, I, 234-235

¹⁰ Fığlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, İstanbul, 2001, 11. bs., 133

¹¹ Nevbahtî, *Fıraku's-Şia*, Matbaatü'd-Devle, İstanbul, 1931, 15-16

¹² Ahmed Emin, *Fecru'l-İslam*, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, 10. bsk., Beyrut, 1969, 266

¹³ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, Umran yay., Ankara, 1981, 76

¹⁴ İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, Matbaatü'r-Rahmaniyye, Mısır, 1348, 175

öldürülmesi ve cemaatin Muaviye b. Ebî Süfyan'a biat etmesi ile doğduğu¹⁵ ileri sürülür. Bütün bu olaylar Şia'nın ortaya çıkış zamanını kesin olarak belirtmeseler de olayların hepsinin Şia'nın gelişmesinde müessir olduğu görülmektedir.

Şia diğer fırkalar gibi, İslâm'da ana bünye diyebileceğimiz cemaatten ayrılarak, yine İslâm içinde ortaya çıkan bir zümreleşme hareketidir. Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber tarafından takdir edilen, yiğitlik, kahramanlık, ilim ve takva gibi şahsî meziyetleri bize kadar intikal eden özellikleridir. Onun bu özelliklerinden dolayı bazı sahabîler tarafından beğenilip takdir edilmesi ve üstün görülmesi manevi bir bağlılık ve samimi bir dostluk ifade etmektedir.

Hz. Peygamber'in ashabından bazılarını takdir eden ifâdeler kullanması ve onlara iltifatı düşünüldüğünde sadece Hz. Ali'nin özelliklerini takdir etmediği de görülür. Bütün bunlar dikkate alındığı takdirde Hz. Ali devri de dâhil Hulefâ-i Raşidin devrinde, dostluk ve sevgi izharı ötesinde bir mezhebi gruplaşma olmadığı anlaşılır. Bu açıdan Şia'nın Hz. Peygamber devrinde teşekkülü mümkün görülmemektedir.

Şia en erken, Hz. Hüseyin'in şehâdetinden sonra siyasî bir eğilim olarak kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Özellikle 65/684 yıllarında ortaya çıkan ve Hz. Hüseyin'in intikamını almak üzere toplanan, onu davet ettikleri halde yarımsız bıraktıkları için ızdırap duyan ve tevbe eden Kûfeliler'in oluşturduğu tevvâbin hareketi, Şia'nın bir terim haline gelişinin ve İslâm içinde bir kitleleşme hareketinin başlamasının ilk belirtilerinden biri olarak kabul edilebilir. Tevvâbin hareketinin Emeviler karşısında başarı kazanamaması sonucunda, kurtulanlarla birlikte, Ehl-i beyt'in intikamını almak için ortaya çıkan Hz. Ali'nin Havle binti'l-Hanefiyye'den doğan oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye'nin imametini savunan, İslâm tarihinde Mehdilik, gaib imam, ric'at ve bedâ gibi görüşlerle esaslı yankılar uyandıran Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafî (67/687) gibi kimseler de Hz. Ali'nin neslinin adını kullanarak toplumun içinde itibar kazanmaya çalışmışlardır. Keysaniyye veya Muhtariyye ismi ile ortaya çıkan ve Muhammed b. el-Hanefiyye'nin imametini savunan bu fırka günümüze ulaşmamıştır.

Şia'nın bütün fırkalarında ilk ve ihtilafsız İmam Hz. Ali'dir. Onun ölümünden sonra imamet görevi oğulları Hasan ve Hüseyin'e intikal etmiştir. Hüseyin b. Ali'nin ölümünden sonra imamet oğlu Ali b. Hüseyin Zeynelâbidin'e geçmiş, Emevilere karşı

¹⁵ Taha Hüseyin, *el-Fitnetü'l-Kübra*, Daru'l-Maarif, Kahire, 1966, II, 175

Muhammed b. el-Hanefiyye'nin imametini savunanlar da, onun ölümünden sonra Ali b. Hüseyin'e bağlanmışlardır. Böylece imamet hemen tamamıyla Hz. Ali'nin, Hz. Hüseyin'den gelen evlâtlarına intikal etmiştir.¹⁶

A. Zeydiyye Şiası

Kerbela'da katliamdan kurtulan Ali b. Hüseyin Zeynelâbidin Medine'ye intikal ettikten sonra siyasetten tamamen uzaklaşarak ölümüne kadar (95/713) ilimle meşgul olmuş ve çevresindeki insanları yetiştirmeye gayret etmiştir.¹⁷ Daha sonra imâmeti devam ettiren büyük oğlu Muhammed el-Bakır ölümüne kadar (114/733) babasının prensiplerini izleyerek ilmî konularla meşgul olmuş ve çevresindeki mensuplarını korumak için siyasetten uzak kalmaya çaba sarfetmiştir. Altıncı İmam Ca'fer es-Sadık gerçekten âlim ve faziletli bir kişidir.¹⁸ Devrinde birçok kimse kendisinden istifade etmiştir. Bu imamın devrinde, İslâm tarihinde, Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra Emevilere karşı, Ehl-i beyt adına ilk defa ayaklanan Zeyd b. Ali Zeynelâbidin'dir. Ali b. Hüseyin Zeynelâbidin'in küçük oğlu, Muhammed el-Bâkır'ın kardeşi ve Ca'fer es-Sadık'ın amcası ve akranı olan Zeyd, Emevi halifelerinden Hişam b. Abdulmelik'e karşı Kûfe'de isyan etti. Kendisine biat eden onbeşbin kişi ile Hişam'ın Kûfe-Basra (Irakeyn) valisi Yusuf b. Ömer es-Sakafî ile giriştiği savaşta (122/740) başarısızlığa uğradı ve öldürüldü. Zeyd'den sonra fikirlerini sürdüren oğlu Yahya (v. 125/743) ile Zeydiyye fırkası ortaya çıkmıştır.¹⁹

Zeyd b. Zeynelâbidin'in ölümünden sonra Carudiyye, Süleymaniyye, Batriyye gibi çeşitli fırkalara ayrılan Zeydiyye mensupları uzun süre dağınık halde kalmışlardır. Abbasi halifelerinin siyasî otoritelerinin zayıflamasından faydalanarak Yemen ve Taberistan'da ayaklanarak muhtelif devletler kurmuşlardır. Hazar denizinin güneyinde Taberistan'da kurulan Zeydî devleti 305/917 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Yemen Zeydîliği ise günümüze kadar varlığını muhafaza edebilmiştir. Onikinci yüzyıldan itibaren sınırlarını Tihâme'ye kadar genişleten Zeydîler daha sonra Osmanlı hâkimiyetine girmişlerdir.²⁰ İmâmet konusunda daha mutedil bir yol izleyen bu fırka mensupları büyük günah isleyenler hakkında daha çok Haricilik ve Mutezile'nin tesiri

¹⁶ İzmirli İsmail Hakkı, *a.g.e.*, 78

¹⁷ Muhammed Ebû Zehra, *Mezhepler Tarihi*, trc. Sıbgatullah Kaya, Ankara, tsz., 52

¹⁸ Öz, Mustafa, "Ca'fer es-Sadık", *DİA*, VII, 3

¹⁹ Fıglalı, *a.g.e.*, 139-140

²⁰ İzmirli İsmail Hakkı, *a.g.e.*, a.y.

altında bulundukları için bu tip kimselerin tam anlamıyla tevbe etmedikçe cehennemde ebedi kalacakları görüşündedirler. Fıkıh konusunda genel olarak, Ehl-i Sünnet mezheplerinden Hanefiliğe yakın bir yol izlerler. İsnâaşeriyye'den farklı olarak mut'a nikâhını meşru olarak kabul etmezler.²¹

B. İsmailiyye Şiası

Ca'fer es-Sadık'ın imamet devresinde önceleri oğlu İsmail'in kendisine halef olacağını kesin olarak belirtmişken daha sonra bazı sebeplerle onu halifelikten çekmiştir. İsmail babasının sağlığında vefat etmiştir. 148/765 yılında, Ca'fer es-Sadık'ın ölümü üzerine, İsmail'in taraftarları onun adına oğlu Muhammed b. İsmail'e biat etmişler, böylece Şia bünyesinde İsmailiyye adı ile anılan yeni bir fırka ortaya çıkmıştır.²²

Aşırı bir Şîî mezhebi olan İsmailiyye, kuruluşundan itibaren bir buçuk asır süre ile gizli imamlar ve dâiler tarafından idare edilmiştir. Basra, Kûfe, İran, Yemen, Bahreyn ve Kuzey Afrika'ya gönderilen dâiler, mezhebi yaymak için büyük çaba göstermişlerdir. Ali b. el-Fadl ve İbn Havşeb Yemen'de, Ebû Said el-Cennâbî ve oğlu Ebû Tahir el-Cennâbî Bahreyn'de, Ebû Abdulah eş-Şîî ise Kuzey Afrika'da devlet kurmaya muvaffak olmuşlardır. Üçüncü asrın sonuna doğru Suriye'nin Selemye şehrinden Kuzey Afrika'ya intikal ederek burada mehdiliğini ilan eden İsmailî imamı Ubeydullah 297/909 yılında Fatimî Devleti'ni kurmayı başarmıştır. Kısa zamanda Mısır'ı ele geçiren Fatimîler, burada kurdukları müesseselerle yaklaşık üç asır süreyle mezheplerini yaymaya çalışmışlardır.²³ Fatimî halifelerinden el-Mustansır'ın 487/1094 yılında ölümü ile birlikte İsmailiyye, Nizâriyye ve Müsta'liyye diye iki büyük kola ayrılmıştır. Doğu ve batı İsmailiyyesi diyebileceğimiz bu iki koldan birincisi İran'da Hasan Sabbah'ın şahsında büyük bir himayeci bulmuş, özellikle Kazvin yakınında başta Alamut kalesi olmak üzere diğer kalelerde yerleşen Nizarî fedailerini İslâm hükümdar ve devletleri için daima bir korku unsuru olmuşlardır. İsmailiyye'nin bu kolu 1254 yılında Hülâgu tarafından, Suriye Nizârleri ise 1273 yılında Sultan Baybars tarafından ortadan kaldırılmıştır. İsmailiyye'nin Musta'liyye kolu ise kısa bir müddet Mısır'da hâkimiyetini sürdürmüş, daha sonra birbirinden farklı kollara ayrılarak Yemen'e intikal etmiştir. Buradan Hindistan'a geçen Müsta'lîler, günümüzde Davudîler ve Süleymanîler olmak

²¹ Fiğlalı, *a.g.e.*, 141-145

²² Fiğlalı, *a.g.e.*, 146

²³ Öz Mustafa, "İsmailiyye", *DİA*, XXIII, 128-129

üzere iki kısma bölünmüşlerdir. Müsta'li İsmailîler'i Hindistan'da adıyla anılmaktadırlar.

Hülagu'dan sonra daha çok İran Azerbaycan'ında kalan Nizarî İsmailîler, tasavvufî bir görünüm altında varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1718 yılında öldürülen 45. Nizarî imamı Halilullah Şah'tan sonra İran Kaçar sarayında Ağa Han unvanı ile damat olan 46. İsmailî imamı Hasan Ali Şah'tan itibaren Nizârî imamları Ağa Han unvanı ile anılmışlardır. Ali Şah ve Sultan Muhammed Şah'dan sonra günümüzdeki Nizârî İsmailîyyenin 49. imamı olan Kerim Ağa Han bu görüşü sürdürmektedir

Tarih boyunca Batiniyye, Sebeiyye, Talimiyye, Melâhide vb. isimlerle anılan İsmâilîyye'nin Bohralar hariç günümüzde ilmî çalışmaları, bir tefsir ve fıkıh sistemleri mevcut değildir.²⁴ Daha çok ticâretle uğraşan İsmailiyye mensuplarına göre dinin en önemli özelliği imamettir. İbadetler konusunda diğer Şia fırkalarından oldukça farklı özellik gösterirler.²⁵

C. İmamiyye Şiası

Ca'fer es-Sadık'tan sonra taraftarlarının ekseriyeti oğlu Musa el-Kâzım'a tabi olmuşlardır. Harun er-Reşid zamanında isyan edebileceği endişesiyle Medine'den Bağdat'a celbedilen Musa el-Kâzım uzun süre hapis hayatı yaşamıştır. Kendisinin 183/799 yılında ölümü üzerine imam olan Ali er-Rıza, Abbasi halifelerinden el-Me'mun tarafından Irak'a getirilerek veliahd tayin edilmi²⁶ daha sonra 203/818 yılında zehirlenmek suretiyle öldürülmüştür.²⁷ Bundan sonraki imamlar sırasıyla Muhammed et-Takî (220/835), Ali en-Nakî (254/868), Hasan el-Askerî (260/873) ve Muhammed el-Mehdi'dir. el-Mehdiyyü'l-Muntazar, Hüccet, Sahibuzzaman lakaplarıyla anılan Sâmarra'da bir mahzende kaybolduğuna, yeniden dünyaya gelip dünyayı ıslah edeceğine inanılan bu imamla, imamların sayısı onikiye ulaştığı için Şia'nın bu fırkası İsnâaşeriyye (onikiciler) diye anılır.²⁸ Ayrıca imameti dinin en önemli rüknü saymaları hasebiyle İmamiyye, İmam Ca'fer es-Sadık'ın fikhını uygulamaları sebebiyle de Caferiyye diye bilinirler.²⁹

²⁴ İsmailîler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fığlalı, *a.g.e.*, 146-155

²⁵ Şehristanî, *a.g.e.*, 278-280; Nevbahtî, *a.g.e.*, 58

²⁶ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, X, 250

²⁷ Fığlalı, *a.g.e.*, 160

²⁸ Şehristanî, *a.g.e.*, 280,281

²⁹ Fığlalı, *a.g.e.*, 156

İmamiyye bir fırka olarak 260/873 yılından sonra teessüs etmiştir.³⁰ Bu bakımdan Zeydiyye ve İsmailiyye'den daha geç oluşmuş bir fırkadır. Onikinci imamın 260/873 – 328/940 yılına kadar süren gaybet devresinde Ebû Amr Osman b. Said, Ebû Cafer Muhammed, Hüseyin b. Ruh ve Ali b. Muhammed gibi sefirler aracılığıyla imamla irtibat kurulduğu için bu devreye küçük gaybet devresi denilmiştir. 328/940 yılında son sefirin ölümü ile birlikte imamla irtibat kesildiği için günümüze kadar olan devre büyük gaybet devresi olarak adlandırılmaktadır.

İmamiyye Şiası gaybet-i Kübra, yani büyük gaybetin başlamasından itibaren İran'ın resmi mezhebi olduğu onuncu (16) asra kadar İslâm dünyasında güçlü bir varlık göstermemiştir. Ancak Safevîlerin kurulmasıyla İmamiyye 907/1501, 1149/1736–37 yılları arasında kendisini himaye eden bir devlete sahip olmuştur. Şah İsmail devrinden itibaren İran'da camilerde ilk üç halifeye lânet edilmesi kararlaştırılmış, ezana ilaveler yapılmıştır. Safevîlerin Şiîlik üzerine kurulu siyaseti ile Sünnilik üzerine kurulu Osmanlı siyaseti arasındaki farklılık sebebiyle Osmanlılarla İran ordusu arasında 1514 yılında cereyan eden Çaldıran savaşında İran ordusunun mağlup olması sonucunda Osmanlı-İran münasebetleri normal mecrasında yürümemiştir. 12/18. yüzyıldan 14/20. yüzyıla kadar sağlanan bir devlet desteği olmadan kendi seyri içinde gelişme kaydeden İmamiyye Şiası'nın temsilcileri olan ulema 1905–6 yıllarındaki anayasa faaliyetlerinde önemli rol oynamışlardır. Kaçar hanedanının 1925 yılında yıkılışından sonra İran'da idareyi ele geçiren Pehleviler devrinde ulema kısmî nüfuz kaybına uğramıştır. Uzun bir hazırlık döneminden sonra Şia Ayetullah Humeynî'nin çabalarıyla 1979 yılından itibaren İran'da hâkim kılınmış ve mezhebin prensipleri devletin yürütülmesinde esas olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Tevhid, nübüvvet, imamet, adl ve mead esaslarını usuluddin olarak kabul eden bu fırka Zeydiyye'den sonraki mutedil bir Şii fırkası olarak kabul edilir.³¹

Kitap, sünnet, icma ve aklı şer'i deliller olarak kabul eden bu fırka, ibâdet ve muameleler konusunda mut'a nikahı hariç Ehl-i Sünnet fikhı ile cüz'i ayrılıklar göstermektedir. Günümüzde İran, Irak ve Pakistan'da bulunan bu mezhebin mensupları Şia'nın büyük ekseriyetini teşkil etmektedirler.³²

³⁰ Nevbahtî, *a.g.e.*, 90

³¹ Fırlalı, *İmamiyye Şiası Doğuşu Gelişmesi ve Görüşleri*, Selçuk yay., Ankara, 1984, 174-200

³² Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, 163-168, 185-197

D. Diğer Şii Fırkalar

Bu üç fırkanın ötesinde kendilerini Şiî sayan ve fakat mutedil Şia'nın kendileri ile ilgileri bulunmadığını belirttikleri gulat, galiye yahut aşırı Şiî fırkalar vardır. İslâm mezhepler tarihi ile ilgili eserlerde belirtilen Sebeiye, Beyâniyye, Mugiriyye, Harbiyye, Mansuriyye, Cenâhiyye, Nusayriyye, Hattabiyye ve Gurâbiyye gibi fırkalar Hz. Ali'yi ilâh yahut Allah'ın ona hulûl ettiğini iddia ettikleri için mutedil Şia tarafından İslâm ve Şia dışı aşırı cereyan olarak değerlendirilmektedir.³³

E. Şia Fırkalarının Ortak Noktası (İmamet)

Şia fırkaları arasında müşterek nokta imamet esasıdır. Düşüncelerine göre Cenab-ı Hak Hz. Peygamber'i İslâm dinini yaymak için göndermiş, o da peygamberlik görevini yerine getirerek yirmi üç sene süreyle Allah'ın dinini neşretmiştir. Hz. Peygamber'in inanç ve amel yönünden yirmi üç sene zarfında gerçekleştirdiği ıslah hareketinin O'nun ölümü ile ortadan kalkması Allah'ın hikmetine uygun düşmez. Bu sebeple Hz. Peygamber'in faaliyetlerinin boşa gitmemesi ve devam etmesi için *nübüvvetle eş değer olan bir imamet müessesesi gereklidir*. İslâm dünya durdukça devam edecek bir ilahî din olduğuna göre bütün zamanlar boyunca, Hz. Peygamber adına dinî konulara çözüm getirecek ve İslâm ümmetini yönetecek bir imama zaruri olarak ihtiyaç vardır. Bu imamın Hz. Peygamber'in neslinden olması gereklidir. İmamların ilki Ali b. Ebi Talib'dir. O, sadece Hz. Peygamber'in yakını ve damadı olduğu için değil Allah'ın emrinin gereği olarak imam tayin edilmiştir. Kendisinden sonra imamet, -Keysaniyye hariç³⁴ - Hz. Fâtıma'dan olan neslinden devam edecektir. Hz. Peygamber'e bu manada naib olan imamlar, onun ümmet üzerindeki velâyetini haizdirler. İmamların tayini hiç bir zaman ölümlü, ihtirasına ve menfaatine tutkun olan insanlar tarafından değil, Allah, Peygamber ve bir önceki imam tarafından gerçekleştirilir. İmamlar Hz. Peygamber'in ilminin hamilleri ve onun gibi masum kimselerdir. Aksi halde onların sözlerine itimat edilemez.

Şia'nın imamet konusunda böyle düşüncesine rağmen aralarında en çok ihtilaf edilen konunun yine imamet olduğu söylenebilir. Hemen her imamın ölümünden sonra o imamın oğulları arasında cereyan eden mücadelelerde imam olan kişinin güçlü ve

³³Ebu'l-Hasen el-Eş'arî, *İlk Dönem İslam Mezhepleri*, trc. Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın, Kabalcı yay., İstanbul, 2007, 35-47

³⁴Şehristânî, *a.g.e.*, I, 147

itibarlı olması sebebiyle mi yoksa Allah'ın onu imam tayin ettiğinden dolayı mı imam olduğu konusu daima tartışılabilir. Yukarıda imamet konusu ile ilgili esaslar genellikle günümüzde en güçlü olan İmamiyye yahut İsnâaşeriyye tarafından benimsenen hususlardır.

İmamet konusunda en mutedil davranan Şîf mezhebi Zeydiyye'dir. Onlar yukarıda belirtildiği gibi, imamın Hz. Peygamber'in kızı Fatıma neslinden gelmesini kabul etmekle birlikte masumiyetini ve ismen tayinini benimsememektedirler. İmamın vasfen tayin edilmesi gereği üzerinde duran bu fırkaya göre, Hz. Fatıma neslinden gelen cömert, âlim ve takva sahibi olması gereken imam, kendini izhar edip imamlığını ilan etmelidir. Takiyye veya mestur imam düşüncesi Zeydiyye'de mevcut değildir.³⁵

İsmail b. Ca'fer es-Sâdık'ı imam tanımakla İsmailiyye, nasların bâtinî manası bulunduğunu iddia ettikleri için Batıniyye ve bilginin akıl ve duyularla değil ancak masum imamın öğretmesiyle elde edileceğini iddia ettikleri için Ta'limiyye adını alan bu fırka imamet konusunda gerek ilk devrede gerekse Fatımîler devrinde farklı özellikler göstermiştir. İmamı bilme ve ona bağlanma dinin aslı olduğu, dünya ve ahiret saadetine ancak bu şekilde ulaşılacağı, genel olarak İsmailiyye'nin prensipleri arasında bulunmaktadır. Bu fırka günümüzde imamet konusundaki müfrit düşüncelerini sürdürmektedir. İmamet dışında takiyye, bedâ, rec'at gibi talî esaslar Şia fırkalarının ekseriyeti tarafından benimsenmektedir.

Günümüzde İslâm dünyasının muhtelif yerlerinde Şia mevcudu kesin bir istatistik bulunmamasına rağmen %7 - %9 arasında tahmin edilmektedir.³⁶

II. EHL-İ SÜNNET

Ehl-i Sünnet; Hz. Peygamber'in (s.a) sünnetine ve ashâbının (r.a) yoluna bağlı olan ve onların izlediği dini yol ve metodu benimseyenlere verilen addır. Kitap ve Sünnet üzerinde ittifak etmiş, ihtilâf ve tefrikadan sakınmış, dinde münakaşaya sebep olan hususlarda aklı değil, Kitap ve Sünneti kaynak alan, nasları esas kabul eden topluluktur. Hz. Peygamber'in (s.a) sünnetine tâbi olanlara Ehl-i Sünnet; onun

³⁵ Amerrecî, Ahmet Şevki İbrahim, *el-Hayatü's-Siyasiyye ve'l-Fikriyye ez-Zeydiyye Fi'l-Meşûgûl İslamî*, Mektebetü Madbûlî, Kahire, 2000, 166-171; Doğan, İsa, *Zeydiyye'nin Doğuşu*, Samsun, 1966, 142, 147, 149-150

³⁶ Şia Hakkında Ayrıntılı bilgi için bkz., Fığlalı, *a.g.e.*, 139-145

sahâbîlerini âdil kabul ederek onların din hususundaki metodunu takip edenlere de Ehl-i Cemaat ikisine birlikte "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat" denilmiştir.³⁷

Ehl-i Sünnet ayrıca Mu'tezile, Havâric, Şîa ve diğer bid'at³⁸ fırkaları aksine ashâb-ı kiramın (r.a.) hepsine hürmet ve muhabbetle bağlı kalmış, onları hayırda önder bilmiş, rivayetlerini kabul etmiş, dinin diğer sahalarında olduğu gibi akaid mevzuunda da Rasûlullah'tan sonra onların yolunu takibetmiştir.

Müslümanlar Hz. Peygamber (s.a) vefat ettiğinde her bakımdan emniyete alınmış, düzenli bir sosyal yapıya sahiptiler. Ancak Hz. Osman'ın şehid edilmesi (v.35/656) sonucu ortaya çıkan olaylar müslümanların zihinlerinde bir takım yeni soruların oluşmasına yol açtı. Sahabîler öldürülmüş, hilâfet meselesi gündeme gelmişti. Öldürülen müslümanların durumlarının ne olduğu ve bu olaylarda kaderin tesiri meselesi gibi itikâdî meseleler konuşulur oldu. Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki hilâfet meselesi ve bunun sonucu ortaya çıkan savaşlardan sonra, her iki tarafın sempatizanları arasındaki siyasi sürtüşmeler söz konusu olmaya başladı. Yahudi, Hristiyan ve Mecusilerin müslüman olması ve İslâm kültürüyle tanışması sonucu, onların kültürlerindeki meselelere İslâmî nassların mütekabiliyet meselesi tartışmaları başladı. Bütün bu meseleler taraflar arasında ifrat ve tefrit nedeniyle büyük uçurumlar ortaya çıkardı. Bunlara karşı sahâbîlerin çoğunluğu mutedil bir yol takip ederek cemaâtın birliğini muhafaza etmeye, siyasi meselelerde aşırı taraf olmamaya çalıştılar. Bu zümrenin ilk mümessilleri olarak, Abdullah b. Ömer (r.a.) (74/693); İbrahim en-Nehaî (96/714); Hasan Basri (110/728) ve İmam-ı Âzam Ebû Hanife (150/767) sayılabilir. Ortaya çıkan fırkalar hakkında görüş beyan ederek bu meseleler hakkında ilk defa merkezi zümrenin fikirlerinin temsilciliğini yapan Hasan Basri'dir. Onun Ehl-i Sünnetin fikrî ve itikâdî esaslarının tezahüründe önemli bir yeri vardır. Devrinin siyâsî ve itikâdî meseleleri hakkında muayyen görüşler ileri sürmüştür. Emevi idarecilerini tenkit etmiş, zâlim idareciye her konuda itaat edilmeyeceğini savunmuş³⁹ ve "*Allah'a karşı bir günah söz konusu olunca, mahlûka itaat gerekmez,*"⁴⁰ hadisine dayanarak Allah'a karşı gelmeyi gerektirecek bir istekte bulunduğu takdirde, idareciye itaat mecburiyetinin olmayacağını açıkça ifade etmiştir. Hasan Basri, iktidar mevkiinde bulunanların uyarılmasının ve

³⁷Taftâzânî, *Şerhu'l-Akaid*, Âmire Matbaası, İst, 1283, 25, 26; Fıglalı, *a.g.e.*, 54-55; İbn Teymiyye, *İtikad-ı Ehli Sünne ve'l-Cemaa*, Tevhid yay., İstanbul, 1996, 118-119; Nâsır b. Abdullah, *Me'seletü' t-Takribî Beyne Ehl-i Sünne ve'ş-Şia*, Daru Tayyibe, Riyad, 1424, I, 23-27

³⁸Ebû Hasan el-Eş'ari, *el-İbane an-Usulü'd-Diyane*, Daru'l-Kitab, Kahire, tsz., II, 20

³⁹Uyanık, Mevlüt, *İslam Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik Kavramı*, Kaknüs yay., İstanbul 2001, 72-83

⁴⁰Muvatta, III, 439; Ahmet b. Hanbel, Müsned, I, 129; Müslim, İmare, 39

onların cehennem azabıyla korkutulmasının, müslüman bilginlerin görevi olduğunu belirtmiştir. Ancak kılıçla karşı çıkılmasını kabul etmemiş⁴¹, şöyle demiştir: “Eğer zikrettiğiniz meseleler Allah’ın azâbını gerektiriyorsa insanlar, kılıçlarıyla Allah’ın cezasını döndüremezler. Eğer onlar bir gâile ise, Allah’ın hükmünü sabırla beklemelidirler.”⁴²

Hasan Basri Siyasi otoriteyi elinde tutanların zâlim olabileceği hususunu kabul ederek, Peygamber’in (s.a) fitne anında âlimlere uyulmasını tavsiye etmesini dikkate alıp, “*Sizden olan Ulû’l-Emre itaat edin*” (en-Nisâ, 4/59) ayet-i kerimesinde geçen Ulû’l-Emr’i âlimler, fâkihler diye tefsir etmiştir.⁴³ Sonraki dönemlerde İslâm ümmetinin manevi dinamizmini âlimler, İslâm hukukçuları belirlemiş, insanlar onların çevresinde toplanmıştır. Büyük günah (Kebâir) işleyenlerin âkibeti ve kader meselesinde bazı yeni görüşler ileri süren, Vâsıl b. Ata’yı⁴⁴ meclisinden "kovmuş", haricilerin büyük günah işlediler iddiasıyla bazı sahâbîleri tekfir etmesini, bir nifak alameti saymış ve Gulât-ı Şia’yı⁴⁵ reddetmiştir.⁴⁶

Sahâbîlerin fitne çıkmadan önceki haline uyan, fitneler çıktıktan, müslümanlar fırkalara ayrıldıktan sonra da, sahabîlerin çoğunluğunun tutumunu benimseyen topluluk, kendilerini diğer bid’at fırkalardan ayırmak için, zaman zaman Ehl-i Sünnet, ehlu’l-hakk, "ehlu’s-sünne ve’l-istikâme, ehlu’l-hadis, ehlu’l-cemaâ, ehlu’l-hadis ve’s-sünne ve ehlu’s-sünne ve’l-cemaâ isimlerini kullanmışlardır. Ehlu’s-Sünne terimini ilk kullanan, Muhammed b. Sîrin (110/728), "ehlu’l-hakk ve’l-cemâ’a" terimini ise, ilk defa kullanan Ebu’l-Leys es-Semerkindî (373/898)’dir. Terim hicrî II. asır başlarından itibaren "ehlu’l-hakk ve’l-istikâme" "ehlu’s-sünne ve’n-nakl", "ashabu’l-hadis" şekillerinde kullanılmıştır. Bu topluluk hakikatte bir fırka değil, Hz. Peygamber’in (s.a) ve ashabının yolunu takip eden ekseriyettir. Sonraki dönemlerde bu isimler içerisinde diğerlerindeki ortak noktalar da toplamaları açısından “Ehlu’s-sünne ve’l-cema’ât” ismi yaygınlaşmış ve kabul edilmiştir. Bu kullanışa yakın bir ifadeyi Ahmed b. Hanbel (241/855) “Ehlu’s-sünne ve’l-cemâ’a ve’l-âsâr” şeklinde kullanmıştır. “Ehlu’s-sünne ve’l-cemâ’â”

⁴¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, Daru’s-Sadr, Beyrut, tsz., VII, 165-166; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliya*, Daru’l-Kitabu’l-Arabî, Beyrut, 1967, II, 131-161

⁴² İbn Sa’d, *a.g.e.*, VII, 165; Ebû Nuaym, *a.g.e.*, II, 131-161

⁴³ İbn Kesir, *Tefsir*, II, 326

⁴⁴ Harezmi, Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Yusuf, *Mefatihü’l-Ulûm*, Daru’l-Fikri’l-Lübnânî, Beyrut, 1983, 32

⁴⁵ Ebu’l-Hasen el-Eş’arî, *İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, 35

⁴⁶ İzmirli İsmail Hakkı, *a.g.e.*, 83; Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001, 40-41

şeklindeki ifade tarzına da elimizde bulunan eserlerden Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin (373/898) “Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber” isimli eserinde rastlanmaktadır. “Ehlu's-sünne”, dinde bid'atlerin ve çeşitli fikirlerin ortaya çıkmasından sonra sünnetin savunulması ve ümmetin bütünlüğünün korunması hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Ehlu's-sünne, bid'at fırkalarına karşı bir tepki, onların dindeki yerini belirleme onların ortaya attığı meselelerin dini cevaplarını tesbit etme ve bid'ata karşı islâm cemaâtının tavır alma hareketidir.⁴⁷

Hz. Peygamber (s.a) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: *“Yahudiler yetmiş bir fırkaya, Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrılmıştır. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bütün hepsi cehennemliktir. Ancak bir fırka kurtulur. O da cemaattir.”*⁴⁸

Ümmet-i Muhammed'in fırkalara ayrılacağı hususunda nakledilen hadisin bazı rivayetlerine göre Rasûlullah Efendimiz'e (s.a) kurtuluşa erecek fırkanın (fırka-i nâciyenin) hangisi olduğu sorulmuş, o da: “Benim ve ashabımın yolunu takibendenler!” buyurmuştur.⁴⁹ Hakikaten kelâm mezheplerinin prensip ve görüşleri incelendiği takdirde görülecektir ki itikat sahasında Kitap ve sünnete bağlı kalan, bu iki kaynakta mevcut, akaide ait delilleri İslâm'ın ana prensiplerine ve ruhuna uygun bir şekilde yorumlayan, bilhassa sem'îyyât bahislerinde nassa teslimiyet gösteren zümreler Ehl-i Sünnet cemaatleridir.

İslâm tarihi boyunca olduğu gibi bugün de akaid sahasında isabetli yolu takibettiği kabul edilen ve müslümanların büyük çoğunluğunu sinesinde toplayan Ehl-i Sünnet, Abdülkahir el-Bağdâdî'ye (429/1037) göre şu sekiz zümreden teşekkül eder:

- 1-Ehl-i bid'atın hatalarına düşmeyen kelâm âlimleri
- 2- Sevri, Evzâî, Dâvûd ez-Zahiri dahil büyük müctehid fakihler ve mensupları
- 3- Muhaddisler
- 4- Ehl-i bid'ate meyletmeyen sarf, Nahv, lugat ve edebiyat âlimleri
- 5- Ehl-i Sünnet görüşüne sadık kalan kıraat imamları ve müfessirler

⁴⁷ Abdü'l-Kahir Bağdâdî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, trc. Ethem Ruhi Fırlalı, İstanbul, 1979, 313-318

⁴⁸ Mâlik, *Muvatta*, I, 355; İbn Mace, *Fiten*, 17; Tirmizî, *İman*, 18; Hâkim, *Müstedrek*, I, 219

⁴⁹ Taberânî, *el-Mucemu'l-Kebîr*, VIII, 152

6- Müteşerrî Sufiyye, yani şeriate bağı tasavvuf ehli

7- Ehl-i Sünnet yolundan ayrılmayan müslüman mücahidler

8- Ehl-i Sünnet akîdesinin yayıldığı memleket ahalisi⁵⁰

Şia ve Ehl-i Sünnet'i değerlendirdiğimiz girişten sonra, sahâbeyi bu iki fırkaya göre ele alacağımız birinci bölüme geçebiliriz.

⁵⁰Bağdadî, *a.g.e.*, a.y.

BİRİNCİ BÖLÜM
SAHÂBE

I.ŞİA VE EHL-İ SÜNNET ANLAYIŞINA GÖRE SAHÂBE

A.Tanımı

Ehl-i Sünnet'in ve Şia'nın sahâbeye bakışının farklılığından dolayı, sahâbenin tanımı da farklılık arz etmektedir. Bundan dolayı sahâbenin tanımını iki grubun anlayışına göre aktarmak gerekirse; Ehl-i Sünnet âlimlerinden Hafız İbn Hacer Askalânî el-İsabe adlı eserinde sahâbeyi şöyle tanımlamıştır: “Sahabî Peygamber’e (s.a) iman edip, iman ettiği halde kendisiyle birlikte bulunan ve İslam üzere ölen kişidir. Tarifte bulunan “Peygamber’le bir araya gelen” ifadesinin genellemesine göre; sohbetinde uzun veya kısa bir süre mecliste bulunmuş olsun, O’ndan hadis rivayet etsin veya etmesin, onunla savaşa katılsın ya da katılmasın, onun sohbet meclisinde bulunmasa da bir defa görmüş olsun⁵¹ veya körlük gibi bir nedenden dolayı onu görmemiş olsun, dolayısıyla sadece onunla karşılaşmış olan kimseye sahabi denir.

Tarifte geçen “iman ettiği halde” ifadesinden anlaşılan şudur ki; bir kimse kâfirken Peygamber’le (s.a) karşılaşmış, iman ettikten sonra o’nunla bir daha karşılaşmamışsa sahabi sayılmaz.

Bu tanımda geçen “İslam üzere ölmüş” cümlesine göre; bir kimse Peygamber’le O’na iman etmiş olarak karşılaşsa, ancak daha sonra dinden çıksa ve bu şekilde ölse sahabi sayılmaz. Rasûlullah’ı (s.a) müslüman olarak gören, sonra mürted olan ölmeden önce tekrar müslüman olan kişi ikinci defa karşılaşmasa da sahabi sayılır.

Bu tarif Buharî’nin hocası Ahmed b. Hanbel gibi muhaddisler ve bunlara tabi olan âlimler nezdinde en sahih olan görüşe dayanmaktadır.”⁵²

Bazılarına göre ise sahâbe; Rasûlullah’ı ve vahyi gören, tefsiri ve te’vili bilen, Allah’ın kendilerini seçtiği kişilerdir.⁵³

Şia ise sahâbenin tanımını yaparken Ehl-i Sünnet gibi gönülden iman etmiş olup bu şekilde Rasûlullah’ı görenlerin dışında münafıkları, hatta Efendimiz hayattayken ve

⁵¹ Koçyiğit, Talât, *Hadis Tarihi*, TDV. yay., Ankara, 1997, 69

⁵²İbn Hacer Askalânî, *el-İsabe*, I, 7-8; Kadınhanî, Mustafa, *Hidayet’ül-Murtab fî Fedaili’l-Ashab*, Matbaatü’l-Âmire, 1292, 6-7; Serhendî, Ahmed Farukî, *Eshab-ı Kiram*, trc. Hüseyin Hilmi Işık, Salâh Bilici yay., İstanbul, 1970, 7-8; Bilmen, Ömer Nasûhî, *Ashab-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikatları*, Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1963, 20-21; Ülkü, Hayatî, *Ashab-ı Kiram’ın Meşhurları*, Sebat yay., İstanbul, 1982, 49

⁵³ Râzî, *Kitabu’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, Daru İhyai Turasi’l-Arabî, Beyrut, 1952, I, 7

vefatından sonra dinden dönenleride bu tanımın içerisine almaktadır. Onlara göre gerçek sahabîlerin sayısı oldukça azdır.⁵⁴

Şia bu bakış açısıyla ashabı gruplara ayırmış, bunu da Kur'an'a dayanarak yaptığını söylemişlerdir.

Şia'ya tabi olmakla hidayete erdiğini söyleyen Muhammed Tîcanî sahâbeyi şu şekilde değerlendirmektedir: "Asla heva ve hevesinden konuşmayan ve Allah yolunda olduğu için kınayanlardan korkmayan kişidir. Rasûlullah da (s.a) bazı sahabileri mürted, bazılarını nakisin (Cemel ashabı), bazılarını marikin (hariciler), bazılarını kasitin (Muaviye ve etrafındakiler) olarak tanıtmış, bazılarının mutlaka cehenneme gideceğini ve onların Rasûlullah'la (s.a) birlikte olmalarının kendilerine hiçbir yararı olmayacağını ve hatta bu yüzden kıyamette azaplarının iki kat artacağını söylemiştir."⁵⁵

Görüldüğü gibi Şia Ehl-i Sünnetin sahâbeden kabul ettiği Hz. Muaviye ve cemel savaşında bulunanları sahâbe olarak isimlendirmekle birlikte, onların azaba uğrayacağını ve bunun da iki kat olacağını savunmaktadır.

Genel olarak sahâbeyi şu şekilde gruplandırmışlardır:

1- Allah'a ve Resulüne iman etmiş ve Peygamber' in rehberliğini canı gönülden kabullenmiş olanlar. Bunlar, canlarından geçerek direndikleri için kurtulanlardan olacaklardır. Bunlar Kur'an'da "şükredenler" olarak nitelendirilen azınlıktır.

2- Allah ve Resulüne görünüşte iman etmiş, ama kalplerinde hastalık, şüphe ve tereddüt olanlar. Bunlar sadece şahsı ve dünyevi menfaatlerini gözetken, Rasûlullah'ın (s.a) emir ve hükümlerine muhalefet eden, Allah ve Resulünün hükümlerinin karşısında duran ziyankârlardır. Malesef ashabın çoğunluğunu bunlar oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim bunlar hakkında şöyle buyuruyor: "*Bizler size hakkı getirdik, ama çoğunuz hakkı istemiyorsunuz.*"⁵⁶

Söz konusu bu çoğunluk, Rasûlullah ile birlikte yaşıyor, onun arkasında namaz kılıyor, seferde ve hazarda ona eşlik ediyor, gerçek yüzleri tanınmasın diye ellerinden geldiğince Rasûlullah'a (s.a) yaklaşmaya çalışıyor ve müminleri imrendirecek derecede takva ve ibadet tezahüründe bulunuyorlardı.

⁵⁴ Küleyni, Kafi, II, 441

⁵⁵ Tîcânî, Muhammed, *Nasıl Hidayete Kavuştum*, 129

⁵⁶ Zuhurf 43/78

Yine Şia'nın iddiasına göre bu kimseler Allah Rasûlü'nün vefatından sonra kendilerini deşifre edecek bir peygamber ya da rezil edecek bir vahiy olmadığı için sayıları ve faaliyetleri iyice artmıştı. Şia sahâbeye bunları söylerken yalancı peygamberleri de sahâbe statüsünde değerlendirmektedir. Medinedeki sahâbe de hilafet meselesi yüzünden dinden çıkmıştır. Rasûlullah'dan (s.a) sonra Ehl-i beyt hariç şu üç sahâbenin dışında kalanlar da dinden çıkmıştır: Mikdad b. el-Esved, Ebû Zer el-Ğıfarî, Selman-ı Farisî...⁵⁷

Şia başta Hz. Ali olmak üzere Rasûlulla'nın (s.a) akrabalarını ise diğerlerinden çok ayrı bir konumda değerlendirmektedir. Bunlar Allah'ın onlara verdiği âhlaki faziletleri, tertemiz ruh ve diğer özellikleriyle sahâbe arasında seçkin bir mevkiye sahip olmakla diğer sahâbeden ayrılırlar.⁵⁸

Şia'nın bu grup hakkında ileri sürdüğü görüşleri ve delilleri Ehl-i beyt başlığı altında inceleyeceğiz.

Ehl-i Sünnet, Ehl-i beyt'e hürmet edip onlara saygı göstermekte ve onları faziletli kabul etmekte fakat ashabı bu şekilde bir ayrıma tabi tutmamaktadır. Bunun yanı sıra sahâbenin fazilet bakımından üstünlükleri dile getirilmekte ve bunlar Efendimiz'in hadisleriyle bize aktarılmaktadır.⁵⁹ Daha sonra da değineceğimiz gibi Ehl-i Sünnet sahâbeyi fazileti bakımından oniki tabakaya ayırmıştır.

Şia'nın kabul ettiği sahâbe sayısı ile Ehl-i Sünnet âlimlerinin sayı tesbiti arasında büyük fark vardır. Ehl-i Sünnet, Hz. Peygamber'in hayatını tafsilatlı bir şekilde tesbit ettikleri gibi, ashabın hayatıyla ilgili bilgileri de tesbite gayret etmişlerdir. İslâm'ın ilk asırlarından itibaren sahâbe biyografilerini tesbit için pek çok eser yazılmıştır. Bu kitaplarda sahâbe, ya Hz. Peygamber'e yakınlık ve fazilet derecelerine göre veya isimlerine göre alfabetik bir şekilde ele alınmıştır. Bu tür kaynaklarda toplam olarak ancak, 10.000 kadar sahâbenin hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Aslında ashabın sayısı kesin olarak tesbit edilebilmiş değildir. Ancak genellikle Hz. Peygamber vefat ettiği zaman 114.000 sahabînin bulunduğu kabul edilir. Hayatları kitaplara geçen sahabîler; tanınan, bilinen, çeşitli özellikleriyle meşhur olan kimselerdir. Hayatlarıyla ilgili bilgiler sonraki asırlara intikal etmeyen veya Mekke-Medine gibi önemli

⁵⁷ Muhammed Bâkır Meclisî, Biharu'l-Envar, XXVIII, 260

⁵⁸ Küleynî, a.g.e., I, 442

⁵⁹ Buharî, Fedâilu Ashabi'n-Nebî, 5; Müslim, Fedalu's-Sahâbe, 8; Tirmizî, Menâkıb, 62; Serhendî, a.g.e., 16,19

merkezlerden uzakta yaşayan sahabîlerin isim ve hayatları bu kaynaklarda yer almamıştır.⁶⁰

B. Önemi

İslâm'ın en güzel ve doğru bir şekilde öğrenilebilmesi için Hz. Peygamber'in, dolayısıyla Ashab-ı Kirâm'ın hayatını iyi bilmek gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) ve O'nunla içiçe yaşamış olan Ashab-ı Kirâmın hayatında müslümanlar için çok güzel örnekler vardır.⁶¹

Bütün din hükümleri ve İslam inançları ashap vasıtasıyla bizlere ulaşmıştır.⁶² Bugün Kur'an ve sünnet yoluyla Allah'a ibadet ettiğini iddia eden biri varsa, bu iki kaynağın doğu ve batıdaki müslümanlara ulaşmasına ashabin vesile olduğunu bilmelidir.⁶³

İhtilafli konuların mihverini oluşturan ve mezhebi ihtilaflarda hakkı bulmaya yardımcı olan en önemli konu, sahâbenin hayat, davranış ve fikirlerini incelemektir. Çünkü onlar bizlerin dini anlayışımızda en önemli yere sahiptirler;⁶⁴ Müslümanların çoğu her şeyde onları asıl kaynak bilmekte ve dini öğretisinde onları ölçü kabul etmektedir.⁶⁵

Sahâbenin dini konularda bize ışık tutmasının yanında, o dönemde yaşanan bazı olayların içinde olmaları ya da yakınında bulunmalarından dolayı kaynaklık etmeleri Ehl-i Sünnet ve Şia tarafından kabul edilmektedir. Fakat Şia; bilgileri, tarih yazarlarının Ehl-i beyt ve Şia düşmanı olduğunu iddia ettikleri Emevî ve Abbasîlerin isteği doğrultusunda yazdıklarını iddia etmiştir. Dolayısıyla sahâbeden bize gelen haberler tarih içinde tahrif olmuştur. Zaten onlara göre adil birkaç sahâbe dışında kalan kişilerin rivayet ettikleri haberlerin de bir değeri yoktur.⁶⁶ Bunun yanında Şia'ya göre aslında sahâbe bizzat Efendimizin emirlerine karşı çıkmış ve bazı haberlerin bize gelmesini engellemiştir.⁶⁷

⁶⁰ Önkâl Ahmet, "Sahâbe", nurdergi.com

⁶¹ Hatîb el-Bağdadî, *Ashabu'l-Hadis*, 2. bsk., Emel Matbaası, Ankara, 1991, 9

⁶² Râzî, a.g.e., I, 8; İbnü'l- Esîr, *Üsdü'l- Ğabe fî Marifeti's-Sahâbe*, Kahire, 1285, I, 3

⁶³ Yahya b. Main, *et-Tarih*, Matbaatü'l-Melik Abdülaziz, Mekke, 1975, I, 4; Râzî, a.g.e., I, a.y.; İbn Hacer Askalânî, *Lisanü'l-Mizan*, Müessesetü'l-Âlemî, Beyrut, 1986, I, 3; Çekmegil, Mehmet Said, *Sünneti Seniyye*, Sanih yay., 1975, 55

⁶⁴ Serhendî, a.g.e., 22

⁶⁵ İbn Abdilber, *el-İstiab fî Marifeti'l- Ashâb*, Daru Nehze, Kahire, tsz., I, 1; Serhendî, a.g.e., 16

⁶⁶ Kandemir, Mehmet Yaşar, "Hadis", *DİA*, XV, 40

⁶⁷ Bu konuda özellikle kırtas hadisesi dile getirilmektedir. Bkz. Humeynî, *Keşf'ul-Esrar*, Daru Ammar, Umman, 1408/1987, 176

C. Fazileti

Ehl-i Sünnete göre, bizzat Rasûlullah Efendimiz tarafından da övülen ashab⁶⁸, insanlık tarihinin şahit olduğu en temiz, en mükemmel, en yüce, en üstün nesil olmuştur. Hz. Peygamber'in arkadaşları ve yakın dostları olan sahâbe-i kiram, O yüce Peygamber'in (s.a) şahsiyet ve dostluğundan çok istifade etmiş, kendilerine örnek alarak O'nun istediği gibi müslüman olmaya çok gayret göstermişlerdir.⁶⁹ İslâm'ın güçlenip yayılması için canlarıyla başlarıyla çalışmışlar, bu yolda, ölüm de dahil olmak üzere hiç bir şeyden çekinmemişler,⁷⁰ Allah ve Rasulunu, çoluk-çocuklarından, mallarından, hatta canlarından daha çok sevmişlerdir;⁷¹ Allah yolunda hiç çekinmeden yurtlarından hicret etmiş ve kanlarını akıtarak canlarını vermişlerdir.⁷² Böylece Ashab-ı Kirâm'ın, Hz. Peygamber'le beraber olmaktan kazandıkları üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu ve benzeri özelliklerinden dolayı sahâbe, Kur'an-ı Kerîm'in müteaddit yerlerinde bizzat Allah'ı Teâlâ tarafından, hadîsi şeriflerde de Peygamberimiz tarafından methedilmektedir:

*“Böylece sizi (Ashab-ı Kirâm) vasat bir ümmet yapmışızdır; insanlara karşı hakikatin şahitleri olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şahit olsun diye...”*⁷³

*“Siz (sahâbe) insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız...”*⁷⁴

*“İslam'da birinci dereceyi kazanan Muhâcîrler ve Ensâr ile onlara güzellikle tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'dan razı olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcılar olmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır.”*⁷⁵

⁶⁸ Buharî, Fedailu Ashâbi'n- Nebî; Müslim, Fedailü's-Sahâbe

⁶⁹ İbnü'l-Esîr, a.g.e., a.y.

⁷⁰ Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, Şâmil yay., İstanbul, 1981, II, 107

⁷¹ Köksal, a.g.e., I, 114,115

⁷² Koçyiğit, a.g.e., 79; Beyhakî, a.g.e., II, 458-464

⁷³ Bakara 2/143

⁷⁴ Âlu İmrân 3/ 110

⁷⁵ Tevbe 9/100

“O ağacın altında müminler sana bey’at ederlerken, andolsun ki Allah onlardan razı olmuştur da kalplerindeki bilerek üzerlerine manevî bir kuvvet (moral) indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır.”⁷⁶

“Muhammed Allah’ın Rasûlu’dür. O’nunla beraber olanlar (ashab) da kâfirlere karşı çetin ve metin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû’ edici, secde edici olarak görürsün. Onlar Allah’dan daima fazl-u kerem ve rıza isterler. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir...”⁷⁷

Ehl-i Sünnet nazarında ashabın büyük bir değeri vardır. Bu ve bunlara benzer birçok Kur’an ayetinde açıkça veya î mâ ile ashabın faziletinden bahsedilmiştir. Peygamber Efendimiz’in pek çok hadîslerinde toplu olarak, ya da fert fert ashabın faziletine yer verilmiştir ki, hemen hemen bütün ilk ve müteber hadîs kaynaklarında bu hadîsler, “Fedâilü’s-Sahâbe/Sahâbenin Faziletleri” veya benzeri başlıklar altında toplanmıştır. Meselâ bu hadîslerinden birisinde Peygamber Efendimiz: *“Nesillerin en hayırlısı, benim neslimdir.”⁷⁸* buyurmuştur.

Peygamber Efendimiz’in Allah’tan alarak tebliğ ve yaşayışında tatbik ettiği veya bizzat kendisinin koyduğu dînî esasların, daha sonraki müslüman nesillere ancak ashaba dayanan sıhhatli nakillerle ulaşabildiği düşünülecek olursa, İslâm açısından ashab-ı kirâmın gerçekten bu övgülere ve kendilerine saygı gösterilmesi konusundaki ikazlara lâıyk oldukları açıkça anlaşılır. Bu sebeple ashaptan birinden bahsederken isminin arkasından “Radıyallâhü anh”, bize düşen saygı görevinin gereğidir. İslâm dîninin sıhhatli bir şekilde sonrakilere aktarılmasında temel unsur ashab olduğu içindir ki Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Kur’an ve Sünnetin de övgüsüne nail olan ashab-ı kirâm, tamamıyla adalet ve itimat sahibidirler.

Sahâbe-i Kirâm bir pervane gibi Peygamberimiz’in etrafında dolaşır ve O’ndan (s.a) bir şeyler öğrenmeye gayret ederdi. Çeşitli dünya meşgalelerinden dolayı Hz. Peygamber’in yanına gelemeyenler, ertesi günü başkalarına sorarak eksiklerini giderirlerdi.⁷⁹ Bazıları İslâm’ı öğrenmek için, boğaz tokluğuna Peygamberimiz’i (s.a) takip eder⁸⁰ bazıları da Efendimiz’in sözlerini yazarak tespit etmeye çalışırdı.⁸¹

⁷⁶ Feth 48/28

⁷⁷ Feth 48/29

⁷⁸ Buhârî, Fedâilu Ashabi’n-Nebî, 1

⁷⁹ Çakan, İ. Lütî, *Hadis Usûlü*, Marmara Üni. yay., İstanbul, 1990, 14

⁸⁰ Köksal, a.g.e., II, 229,239; Baktır, Mustafa, *Ashab-ı Suffa*, Timaş yay., İstanbul, 1990, 26-32

⁸¹ Hâtîb el-Bağdadî, a.g.e., a.y.

Ancak Ashab'ın İslâm'a girişleri ve hizmetleri, İslâm uğruna çektikleri çileler ve gösterdikleri çabalar, hicretler ve gazvelerdeki durumlarının üstünlüğü yanısıra; her şeye rağmen birer insan oldukları da gözönünde bulundurulduğunda, Ashab'ın hepsinin birbiri ile aynı değerde olmayacağı âşikardır. Bu bakımdan, farklı görüşler de bulunmakla beraber derece itibâriyle ashab-ı kirâm genellikle oniki tabakaya ayrılmıştır:

1. Aşere-i mübeşşere (Cennet'le müjdelenen on sahabî ki bunların başında ilk dört halife gelir) ve Hz. Hatice, Hz. Bilâl gibi ilk müslüman olanlar
2. Hz. Ömer'in müslüman oluşu sırasında müşriklerin Dâru'n-Nedve'de durum müzakeresi yaptıkları zamana kadar müslüman olanlar
3. I. ve II. Habeşistan hicretine katılan ashab
4. I. Akabe Bey'atı'nda bulunan sahabîler
5. II. Akabe Bey'atı'na katılanlar
6. Peygamber Efendimiz, hicreti sonunda Kubâ'ya geldiği zaman orada Rasûlullah'a kavuşup Medine'ye yerleşen Muhâcirler
7. Bedir Gazvesi'ne katılan ashabı kirâm
8. Bedir Savaşı ile Hudeybiye Musâlahası arasında hicret edenler
9. Hudeybiye'de yapılan Bey'atü'r-Rıdvân'a katılanlar
10. Hudeybiye Musâlahası ile Mekke fethi arasında hicret edenler
11. Mekke'nin fethedilmesi üzerine müslüman olan Kureyşliler
12. Hz. Peygamber'i Mekke Fethi sırasında, Vedâ Haccı'nda veya bir başka yerde gören çocuklar ⁸²

Şia ise ashabın faziletini ve değerini kabul etmekle birlikte, Ehl-i Sünnetin kabul ettiği isimlerin çoğunu sahâbeden kabul etmez. Onlara göre Rasûlullah'tan (s.a) sonra

⁸² Hâkim en-Neysâbü'rî, *Ma'rifeti Ulumü'l-Hadis*, thk. Ahmet b. Fâris es-Selûm, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2003, 158–165

ihtilaf edip dağılan, birbirlerine küfredip lanet okuyan, savaşıp birbirlerini öldüren sahâbenin durumunu incelemek gerekir.⁸³

Şia da Ehl-i Sünnet gibi ashab hakkındaki görüşlerini sağlamlaştırmak için Kur'an ve sünnetten de deliller getirmekte ve bunları kendi anlayışına göre manalandırmaktadır:

“Kıyamet günü sizi kuzeye doğru götürecekler. Ben, “Onları nereye götürüyorsunuz?” diye sorduğumda; “Onları cehenneme götürüyoruz.” diyecekler. Ben, “Ey Rabbim, onlar benim ashabımdır!” diyeceğim. Bana diyecekler ki: “Senden sonra onların ne bidatler çıkardıklarını bilmiyorsun. Sen onları terk ettiğin andan mürted olup cahiliyeye geri döndüler.” Bunun üzerine ben diyeceğim ki: “Allah’ın rahmeti benden sonra dini değiştirenlerden uzak olsun.” Onlardan, ancak deve sürüsünden ayrılan birkaç deve gibi çok azı kurtulacaktır.”⁸⁴

Şia bu hadise dayanarak ashabın Efendimiz’den (s.a) sonra saptığını, onların cehennemlik olduğunu ve Allah Rasûlü’nün bunu hayattayken bize bildirdiğini iddia etmektedir.

Kur’andan da bu konuda delil getiren Şii âlimler özellikle Tevbe ve Münafikûn Surelerinde ve diğer surelerde yüzelli ayette bahsedilen kişilerin ashabdan başka kimse olmadığını söylemektedirler.⁸⁵

“Münafıklar yanına geldiklerinde dediler ki: “Şehadet ederiz ki sen Allah’ın Rasûlüsün. Allah senin rasûl olduğunu biliyor ve Allah şehadet eder ki münafıklar yalancılardır. Onlar yeminlerini bir siper gibi kullanıp Allah’ın yolunu (halka) engellemeğe çalışırlar. Yaptıkları ne kötüdür. Bu da hiç şüphesiz iman ettikten sonra kafir oldukları içindir. Sonra kalpleri mühürlendi de artık anlamaz olmuşlardır.”⁸⁶

“Görmez misin sana indirilene ve senden evvel indirilen şeye iman ettiğini zannedenleri? Tağut tarafından yargılanmayı isterler. Halbuki onlardan onu inkar etmeleri istenmişti. Şeytan onları tamamıyla saptırmak istemektedir. Onlara, Allah’ın nazil ettiğine ve Rasûle doğru gelin, denince senden tamamıyla uzaklaşırlar. Elleriyle

⁸³ Tîcanî, Zikir Ehline Sorun, 159

⁸⁴ Meclisî, a.g.e., XI, 165

⁸⁵ Tîcânî, a.g.e., 168

⁸⁶ Münafikun 63 / 1–3

hazırladıkları bir felakete uğrayınca halleri nice olur? Sonra sana gelerek yemin ederler, bizler sadece ihsan ve yardım etmek istiyorduk derler.”⁸⁷

Şia’ya göre biatini bozan sahabiler o kadar çoktu ki, tarih kitaplarının da yazdığı gibi, Rasûlullah (s.a) Hz. Ali’ye (r.a.) onlarla savaşıp onları öldürmesini emretmişti.⁸⁸ Şii yazarlardan Ticanî bütün tarih kitaplarını delil göstermiş ama tezini destekleyen herhangi bir eserin adını zikretmemiştir.

Şia Ehl-i Sünnetin temel kaynaklarından olan Buhâri’den şu hadisi naklederek delil göstermektedir: “Cabir bin Abdullah buyurmuştur ki: “Şam’dan gıda maddeleri taşıyan bir kervan gelmişti. Biz de o anda Rasûlullah (s.a) ile Cuma namazı kılıyorduk. Oniki kişi dışında herkes namazı bırakıp kervana doğru koşunca şu ayet nazil oldu. “*Bir yerde bir ticaret veya boş bir iş gördüklerinde oraya doğru koşup seni yalnız bırakırlar...*”⁸⁹ Bunlar da içlerinde Allah korkusu olmayan münafıklardan başka bir grup, Rasûlullah’ın (s.a) arkasında Cuma namazı kıldıkları halde onu yalnız bırakarak ticaret ve alış verişe koşuyorlar.

Şia bunların gerçekte Allah ve Rasûlü’nü seven müslümanlar olup olmadığını soruyor ve cevap olarak da orada sadece oniki kişinin kaldığını diğerlerinin ise namazı hafife alan münafıklar olduğunu söylüyor.⁹⁰ Ehl-i Sünnetin bu konudaki rivayetleri değerlendirildiğinde onların da geriye sadece oniki kişinin kaldığından bahsettiği görülecektir.⁹¹ Bu kişilerin isimleri ise şunlardır: Hz. Ebû Bekir, Hz.Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, İbn Mes’ud, Ammar bin Yasir, Huzeyfe’nin kölesi Salim ve Cabir bin Abdullah.⁹² Hafız Ebû Yâlä’nın, Cabir bin Abdullah’tan naklettiği bir hadise göre, diğerleri mescidi terk ettikten sonra, Hz. Peygamber (s.a) geride kalanlara şöyle hitap etmiştir: “*Şayet sizler de onlarla birlikte gitseydiniz ve burada hiç kimse kalmasaydı, bu vadi ateşle dolacaktı.*”⁹³

⁸⁷ Nisa 4/ 60–63

⁸⁸ Ticânî, a.g.e., 189

⁸⁹ Sahih-i Buhari, Cuma, 36

⁹⁰ Ticânî, a.g.e., a.y.

⁹¹ Kurtûbî, *el –Camiu li Ahkami’l-Kur’an*, trc. Mehmet Beşir Eryarsoy, Buruc yay., İstanbul, 2003 , XVII, 347; Mevdûdî, *Te’fhimü’l-Kur’an*, İnsan yay., İstanbul, 1986, VI, 281

⁹² Râzî, *Tefsir-i Kebîr*, trc. S. Yıldırım-L. Cebeci-S. Kılıç-S. Doğru, Akçağ yay., Ankara, 1995, XXI, 490; Mevdûdî, a.g.e., VI, 281; Emiroğlu, H. Tahsin, *Esbab-ı Nuzûl*, Konya, tsz., XII, 258

⁹³ Kurtubî, a.g.e., XVII, 347; Mevdûdî, a.g.e., IV, 281

Şia'nın rivayetleri incelendiğinde kalan kişilerin Hz. Hasan, Hüseyin, Ali, Fatıma, Selman, Ebû Zer, Mikdad ve Süheyb olduğu görülmektedir.⁹⁴

Şiiler bu hadiseyi sahabîlere ta'n etmek yolunda kullanmışlardır. Onlara göre, bu kadar sahâbenin namaz ve hutbeyi bırakıp, ticaret ve eğlenceye koşması, onların dünyayı ahirete tercih etmiş olduklarına açık bir delildir. Ancak bu çok yersiz bir itirazdır ve böyle bir itirazı sadece gerçeğe gözlerini yummuş olan kimseler ileri sürebilirler.

Aslında bu hadise hicretten kısa bir zaman sonra vuku bulmuştur. Bu dönem sahâbenin sosyal eğitiminin henüz yeni başladığı bir dönemdi. Diğer yandan Mekke müşriklerinin ekonomik ambargo uygulaması nedeniyle, Medine'deki halk günlük ihtiyaçlarını karşılamada dahi zorluk çekiyordu. Hasan Basri, Medine'de o günlerde halkın neredeyse açlıktan ölecek bir hale geldiğini ve fiyatların çok yüksek olduğunu nakleder. Hal böyleyken ticari bir kafil gelir ve herkesi "Namaz bitene kadar belki de her şey satılmış olur" şeklinde bir endişe kaplar. Bu endişe sebebiyle cemaat kafileye doğru koşarak gider.⁹⁵ Kaynaklar Ashabın bu hareketi içinde bulundukları şartların zorluğundan dolayı gayri ihtiyari yaptıklarını kaydetmiştir.⁹⁶

Ashabın bu davranışının eğitimin eksik, şartların güç olduğu bir zamanda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Fakat bu insanların İslâm için yaptıkları fedakârlıkları, ibadet ve muamelatta hayatlarının nasıl değiştiğini ve takvanın timsali olduklarını gözönüne alan herhangi bir kimsenin onları, dünyayı ahirete tercih etmekle suçlaması doğru bir davranış gibi görünmemektedir.

Ayrıca Allah Teâlâ ashab aracılığıyla biz müslümanlara birçok konuyu öğretmiştir. Allah Teâlâ burada ortaya çıkan zaafî ashabı uyararak ortadan kaldırmış, Cuma namazının kurallarını onlara ve dolayısıyla bize öğretmiştir.

Ashabın içinde bulunduğu durumu değerlendirmeden ortaya atılan bir diğer iddia ise şudur: Buhârî'den aktarılan bir rivayetle sahâbenin namaz karşısındaki tutumunu şöyle ifade ederler: "Sehl bin Said der ki: "Bizler Cuma günleri çok sevinirdik. Çünkü

⁹⁴ Meclisî, *a.g.e.*, LXXXVI, 194

⁹⁵ Mevdûdî, *a.g.e.*, VI, 282

⁹⁶ Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, *Esbab-ı Nuzûl*, trc. Necati Tetik-Necdet Çağıl, İhtiyar yay., Erzurum, 1994, 500; Emiroğlu, *a.g.e.*, XII, 258; Yavuz, Yunus Vehbi, *Başlangıcından Günümüze Cuma Namazı*, 2. bsk., İlim ve Kültür yay., Bursa, 1986, 21

yaşlı bir kadın ektiğimiz fasulyelerden bir miktarını alarak onları birkaç tane arpayla birlikte yağ dökmeden pişirirdi. Bizler Cuma namazını kıldıktan sonra onun yanına giderdik, o da yemeği bize verirdi. Bunun için Cuma günü olurken çok sevinirdik. Yemeğimizi her zaman Cuma'dan sonra yerdik.”⁹⁷

Şia alaycı bir üslupla bu rivayeti şöyle değerlendirmektedir: “Ne mutlu bu sahabilere! Cuma günü Rasûlullah'ın (s.a) sohbetlerini dinleyip arkasında namaz kılmaktan, birbirlerini görüp ziyaret etmekten ve Cuma gününün diğer rahmet ve bereketlerinden dolayı sevineceklerine bir kadının hazırladığı yemeği yiyecekleri için seviniyorlar!”⁹⁸

Halbuki Allah ve Rasûlü için mallarını mülklerini, memleketlerini bırakıp, Mekke'de zenginken Medine'de hiçbirşeyi kalmayan ashabın içinde bulunduğu durum değerlendirildiğinde anlatılan bu olayın bu şartlar içindeki ashabın ağzından duyulması çok tuhaf değildir. Ayrıca yemekten dolayı duyulan sevincin Cuma namazının sevilmediğini ya da önemsenmediğini gösteren bir delil olarak kabul etmek doğru olmaz. Zira burada namaz ve yemek arasında bir kıyaslama söz konusu değildir.

D. Adaleti

Ehl-i Sünnet ile Şia arasındaki ihtilaflı konulardan biri de sahabilerin adaleti meselesidir. Ehl-i Sünnet inancına göre bütün sahabiler adildir.⁹⁹ Naklettikleri hadisler araştırılmadan kabul edilir.¹⁰⁰ Aşağıda zikredeceğimiz ayetler bunun sebeplerini bize açık bir şekilde göstermektedir.

Allah Rasûlü'nün (s.a) ashâbı söz, amel ve iradede milletlerin en hayırlısı ve adilidir. Bu yüzden kıyamet günü peygamberler lehine onların ümmetlerine karşı şahit olmayı hak etmişlerdir.¹⁰¹

*“(İslam'a girme hususunda) öne geçen ilk Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzellikte tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.”*¹⁰² Cenab-ı Hakk'ın razı olduğu ve bu rızanın

⁹⁷Buhari, Mudaraa, 17; Etime, 17

⁹⁸Ticânî, a.g.e.,190

⁹⁹İbn Abdilber, a.g.e., I, 1

¹⁰⁰Efendioğlu Mehmet, “Sahabe”, DİA, 495

¹⁰¹İbn Hacer, el- İsahe, I, 18; Özek, Ali, Hadis Ricâli, Fatih Matbaası, İstanbul, 1967, 34

¹⁰²Tevbe 9/100

gereği olarak cenneti hazırladığı Ashab-ı Kiram'ın adaletini sorgulamak, Kur'an'ın beyanına itibar etmemek anlamına gelir.

*“İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler; (Muhâcirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.”*¹⁰³ Cenab-ı Hakk hicret ve dinine yardım ederek imanlarını ispat eden ashâbı cennetle müjdeleyerek imanlarını onayladığını belirtmiştir.¹⁰⁴

Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde yer alan ayetler, sahâbenin Allah katındaki yüksek derecesini açıklamaktadır. Ayetlerde de görüldüğü gibi Allah onlardan hoşnud olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Ehl-i Sünnet inancına göre Kur'an-ı Kerim'in sahâbeyle ilgili bu şهادeti onların adaleti hakkında açık bir nass olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁵ “Kur'anın nassı mevcut iken herhangi bir kimsenin sahâbeyi ta'dili, Kur'an'ın ta'diline ilaveten onlara hiçbir şey kazandırmayacağı gibi, bir kimsenin onları kötülernesi de Kur'an'ın ta'dilinden sonra onların derecesinden hiçbir şey eksiltmez.”¹⁰⁶ Bundan başka, Kur'an ayetlerinin yanı sıra sahâbeyi öven birçok sahih hadis vardır: *“Ümmetimin en hayırlısı kendi asrım, daha sonra onu takibedenlerdir ...”*¹⁰⁷

Ehl-i Sünnet'e göre sahâbenin adaletine işaret eden delilleri şöyle maddeleyebiliriz:

- 1- Kur'an-ı Kerim'de ashâb hakkında varid olan ayetler
- 2- Din gayreti ile hicret etmeleri, Rasûlullah'a (s.a) yardımda bulunmaları, canlarını feda etmeleri.
- 3- Din uğruna babaların evlatlarına, evlatların babalarına karşı savaşmış olması
- 4- Dinde birbirlerine nasihatte bulunmaları¹⁰⁸

Ehl-i Sünnet kaynaklarında sahâbe ile ilgili bilgiler gayet açık bir şekilde verilmiş ve sahabiler derecelerine göre sınıflandırılmış olmalarına rağmen Şii müellifler bunu anlamaz görünmektedirler. Bir sahabinin adil olması demek, hadis rivayetinde dürüst davranması, Hz. Peygamber'e yalan isnad etmemesi demektir. Sahabiler de diğer insanlar gibidirler. Onlar da günah işleyebilirler.¹⁰⁹ Nitekim bu durumda olan bazı

¹⁰³ Enfâl 8/ 74

¹⁰⁴ Kurtubî, a.g.e., VIII, 38

¹⁰⁵ Koçyiğit, a.g.e., 80,81; Râzî, *Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dil*, I, 7

¹⁰⁶ İbn Adilber, a.g.e., 2; Koçyiğit, a.g.e., 81

¹⁰⁷ Buhârî, Rikak, 7; Tirmizî, Fiten, 45

¹⁰⁸ Özek, a.g.e., a.y.

¹⁰⁹ İbn Hacer, a.g.e., I, 21; Özek, a.g.e., a.y.

sahabilerin Hz. Peygamber'e gelerek vaziyetlerini anlattıklarını biliyoruz.¹¹⁰ Onların hata edip, günah işlemeleri hiç bir zaman hadis rivayetinde hile yaptıkları anlamına gelmez. Herkes gibi onlar da unutulabilir, yanlışabilirler. Ama kasıtlı olarak Hz. Peygamber'e yalan söz isnad etmezler. Onlar İslam'ın yayılmasında ve gelişmesinde çok büyük vazifeler yüklenmişlerdir. Allah yolunda şehid edilmişler, Muhâcirleri barındırmışlar ve gerçekten mü'min olmuşlardır.¹¹¹

Günümüzde de ashabın adaletiyle ilgili farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bazı yazarlar ashabın fazileti hakkında söylenen hadisleri onları tenkitten korumak için sonraki dönemlerde uydurulduğunu söylemişlerdir. "Ashabıma sövmeyin..."; yahut; "Ashabım konusunda Allah'tan korkun, benden sonra onları taşıma hedefi yapmayın, gibi ifadelerin sonraki devirlerin ürünleri olan sözler olduğunu savunmuşlardır.¹¹²

Şia Ehli Sünnet'in sahâbenin adaletiyle ilgili sözlerini eleştirerek, ashabın adil olmadığını, onların da günah işlediğini hatta Rasûlullah'ın (s.a) emirlerine itaat etmedikleri fikrini savunur.¹¹³

Rasûlullah'a yapılan itaatsizlikle ilgili Şia'nın en ünlü örneklerinden biri Hudeybiye'de geçen olaydır. Bilindiği üzere hicretin altıncı yılında Efendimiz ashabıyla birlikte umre niyetiyle Mekkeye hareket etmiş fakat bu niyetini gerçekleştirememiştir. Mekkeli müşriklerin umreye izin vermemesi üzerine iki taraf anlaşma yoluna gitmiş ve ilk bakışta müslümanlar için gerçekten çok ağır maddeleri olan Hudeybiye anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmadan sonra ihrama giren ashaba Rasûlullah (s.a) traş olarak ihramdan çıkmalarını söylemiş fakat anlaşmanın ağırlığı ve umrenin yapılamayışından dolayı üzülen ashab bu emri geciktirmişlerdir.¹¹⁴

Şia bu olayı Buhârî'den aktardığını belirterek olayı anlatmaya şu sözlerle devam eder: "Ömer Rasûlullah'a (s.a) muhalefet edip nübüvvetinden şüphelenerek ona açıkça; "Sen Allah'ın peygamberi değil misin?" demiştir.¹¹⁵ Hudeybiye antlaşması yazılıp bittikten sonra Rasûlullah (s.a) ashabın (ihramdan çıkmaları için) kalkıp başlarını tıraş etmelerini ve develerini kesmelerini emretmiştir. Ravi der ki: "Ama Allah'a andolsun ki,

¹¹⁰ Buharî, Muharibîn min Ehli'l-Küfri ve'r-Ridde, 7

¹¹¹ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 11

¹¹² Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1997., IV, 134

¹¹³ Sofuoğlu, M. Cemal, "Şia-i İmamiyye'nin Hadis Anlayışı", *Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu*, İslami İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, 1993, 36 (Abdullah el-Mâmekânî, Tenkihu'l-Makâl fi Ahvali'r-Rical, I, 213'den naklen)

¹¹⁴ Taberî, *Tarih*, III, 443; Köksal, *a.g.e.*, VI, 214, 215 ayrıca bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, İmaj, Ankara, 2003, I, 255-256

¹¹⁵ Meclisî, *a.g.e.*, XXX, 561-565

hiç kimse kalkmadı. Rasûlullah (s.a) üç kez emrini tekrarladı, ama yine de hiç kimse kalkmadı.”¹¹⁶

Şia, ashabı bu olayda itaatsizlikle suçlarken ashabın içinde olan Hz. Ali’yi ayrıca değerlendirmiş ve onun Hudeybiye’de sulhu yazan kişi olduğu için farklı olduğunu söylemiştir.¹¹⁷ O, ömründe, ne Hudeybiye’de, ne de başka bir yerde Rasûlullah’a (s.a) asla itiraz etmemiştir. Tarih bir kez dahi onun Rasûlullah’a (s.a) itiraz ettiğini yazmamıştır. O, kâfirlerle savaşta asla cihattan kaçmamış ve kardeşini asla düşmanların arasında tek başına bırakmamıştır. O, her zaman canını kardeşi Rasûlullah’a (s.a) feda etmiştir. Ve o, Kur’an’ın tanıklığıyla Rasûlullah’ın (s.a) kendisi gibiydi.¹¹⁸ Bu yüzden Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmaktadır: “*Ben ve Ali’den başkasına mescitte cünüb olarak bulunması caiz olmaz.*”¹¹⁹

Hudeybiye anlaşması, üzüntülerinden neredeyse ölecek olan ashabın¹²⁰ hoşuna gitmediği bilinen bir durumdur. Fakat burada Hz. Ali’yi diğer sahâbeden ayırmak çok da doğru olmayacaktır. Zira anlaşma maddelerini yazamakla görevli olan Hz. Ali Efendimiz’in bazı talimatlarını yerine getirmemiştir. Hz. Ali’nin bu davranışını Allah Rasûl’ne bir isyan ve olumsuz bir durum olarak değerlendirmek elbette doğru olmayacaktır. Tarihi kaynaklarda olay şu şekilde aktarılmaktadır:

Anlaşma maddeleri imzalanırken Kureyşli müşrikler “Muhammed Rasûlullah” yazılmasına itiraz etmişlerdi. Allah Rasûl’u bu itirazı kabul etti ve Kureyşliler’in isteği doğrultusunda Muhammed b. Abdullah yazılmasına karar verdi. Hz. Ali’ye de “Muhammed Rasûlullah” kaydının silinmesini söyledi. Fakat Hz. Ali: “Vallahi ben Rasûlullah sıfatını hiçbir zaman silemem!” diyerek silmeyi kabul etmedi.¹²¹ Efendimiz “Rasûlullah” kaydının nerede olduğunu sordu ve kendisi sildi.¹²²

Ashabın ortaya koyduğu bu tavır Ehl-i Sünnet kaynaklarında da geçmektedir. Fakat Rasûlullah’ın uygulamasından dolayı üzülen sahabiler için Allah’ın ve Rasûl’ünün

¹¹⁶ İbn Ebi’l-Hadîd, *Şerh-i Nehcû’l-Belağa*, Mektebetü Ayetullah el-Mar’aşî, X, 217

¹¹⁷ Buharî, Sulh, 6; İbn Ebi’l-Hadîd, *a.g.e.*, X, 257

¹¹⁸ Ticânî, *a.g.e.*, 197-198 (Yazar burada Kur’an’ın tanıklığından bahsetmiş ama herhangi bir ayeti delil göstermemiş. Yaptığımız inceleme neticesinde Kur’an’da böyle bir delile rastlayamadık.)

¹¹⁹ Tirmizi, Menakıb, 20 (Tirmizi; “bu hasen garib bir hadistir, bu hadise dair başka bir rivayet bilmiyoruz. Bu hadisi Muhammed b. İsmail benden işitince o da garip buldu.” demiştir.); Suyutî, *Tarih’ul-Hülefa*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Matbaatü’s-Saade, Mısır, 1952, 172

¹²⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, IV, 169

¹²¹ İbn Hişam, *a.g.e.*, 333; İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 168

¹²² Müslim, Cihad ve’s-Siyer, 34; Taberî, *Tarih*, III, 442; Köksal, *a.g.e.*, IV, 198

reva gördüğü muamele, kınama ve ayıplama değil, hele hakaret hiç değil, hele imanlarından ve insanlıklarından şüphe hiç mi hiç değil; bilakis, murad-ı ilâhînin o şekilde tecelli etmesinin ardındaki hikmetin ve rahmetin ifşa edilmesidir. Özellikle Hz. Ömer'in; "Sen Allah'ın Rasûlü değil misin?" sorusunu imanındaki zayıflık olarak değerlendirmek çok sık bir değerlendime olacaktır. Buradaki soruyu rasûl oluştan bir şüphe değil, onun gücünü vurgulayan bir cümle olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Allah Teâlâ bu olaydan sonra Fetih Sûresi'ni inzal ederek mü'minlerin hem akıllarındaki soruları ve şüpheleri izale etmiş, hem de yüreklerine ferah ve sürur bahşetmiştir.¹²³

Şayet iddia edildiği gibi sahâbe bu davranışından dolayı kınamaya layık olsaydı elbette Allah ve Rasûlü tarafından gereken ceza verilirdi.

Hudeybiye anlaşmasında Hz. Ömer'in tavrıyla ilgili Ehl-i Sünnet ve Şia'nın değerlendirmeleri ileride Hz. Ömer başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Şia'nın bu konudaki örneklerini çoğaltmak mümkündür. Ehl-i Sünnet de delil gösterilen bu olayların bir kısmını reddetmemektedir. sahâbenin melek olmadığı bir gerçektir. Elbette onlar da, bu dünyada doğmuş insanlardır. Onlara sahip oldukları bu seçkin özellikleri, Hz. Peygamber'in (s.a) eğitimi vermiştir. Bu eğitim yıllarca ve tedricen devam etmiştir.

Burada sahâbenin adaletinden ne anlaşıldığı önemlidir. Elbette onların adil olmaları masum olmaları anlamına gelmez. Daha önce belirttiğimiz gibi sahâbe insan olduğundan dolayı hata etmiş, hatta günah işlemiş, fakat Allah Rasûlü'ne gelerek, "beni temizle ya Rasûlallah!"¹²⁴ diyebilmişlerdir.

Sahâbe ferd olarak diğer insanlardan farklı kimseler değildiler. Masum ve günahsız olmak gibi bir özelliğe de sahip değildiler. Fakat aslolan Kur'ana iman eden ve Peygamber'e tabi olan her müslümanın Allah ve Rasûlü'nün beklentisine uygun şekilde onlara saygıda kusur etmemesidir.¹²⁵

Zira sahâbenin fazileti bölümünde de zikrettiğimiz gibi Kur'an ve sünnet ashabın adil olduğunu söylemektedir:

¹²³ Bkz. Fetih, 48

¹²⁴ Müslim, Hudud, 5

¹²⁵ Efendioğlu, Mehmet, "Sahabe'den Bir Kısmı Münafık Olabilir mi?", *Rıhle*, Sayı 7, 2009, 43

“İşte böylece sizin insanlar üzerinde şahitler olmanız, Rasûl’ün (s.a) de sizin üzerinizde bir şahit olması için sizi orta (dengeli) bir ümmet kıldı.”¹²⁶ Allah Rasûl’ünün (s.a) ashabı söz, amel ve iradede milletlerin en hayırlısı ve adilidir. Bu yüzden kıyamet günü peygamberler lehine onların ümmetlerine karşı şahit olmayı hak etmişlerdir.¹²⁷ Eğer adil olmasalar, adaleti kuşanmasalardı Cenab-ı Hakk onları diğer ümmetlere karşı şahitler yapmazdı.

Allah Rasûlû (s.a) buyuruyor ki; “Bedir ve Hudeybiye’ye tanıklık edenlerden hiç birisi Cehenneme girmeyecektir.”¹²⁸ Şia’nın ta’n ettiği Hz. Ebû Bekir’den Hz. Ömer’e, Hz. Zübeyir’den Hz. Talha’ya tam bin dört yüz sahabe Hudeybiye’de hazır bulunmuştur. Cemel, Sıffin gibi hâdiseler içerisinde yer almış ya da uzlete çekilmiş olsun ashabın tamamı adildir. Bu hususta icma vardır.¹²⁹

Sahâbenin adil olmadığını söyleyen grupların temelde ulaşmak istedikleri hedef müslümanların inanç sistemine zarar vermektir. Zira sahâbe, tebliğden önce temsil etmiş, yaşadıklarını rivayet etmiş, halleriyle konuşmuşlardır. “Saadet Asrını”, hususi renkleriyle bozmadan sonraki zamanlara taşımışlardır. İnsanlar Allah Rasûl’ünü (s.a) onlar vesilesiyle tanımışlardır. Fıkıh, Tefsir, Kelam... Sahâbenin rivayet ettiği Kur’an ve Sünnetten neşet etmiştir. Allah Rasûl’ünün (s.a) talebeleri addedilmeleri ve medeniyetin taşıyıcıları olmaları adaletlerinin araştırılmadan kabul edilmesine gerekçe olmuştur. Eğer rivayetlerini kabul etme noktasında tereddüt olsaydı, İslam “Saadet Asrı” ile sınırlandırılmış, sonraki yıllara taşınmamış olurdu.¹³⁰

Ebû Zür’a er-Razi diyor ki: “Allah Rasûl’ünün (s.a) ashabından herhangi birine kem gözle bakan bir adam gördüğünde anla ki o zındıktır. Zira Rasûl haktır. Kur’an haktır. Rasûl’ün getirdiği de haktır. Bunların tamamını bize ileten ise ashaptır. İşte bu zındıklar Kur’an ve Sünneti geçersiz kılabilmek için şahitlerimizi cerh etmek istiyorlar. Gerçekte ise sapık olduklarından dolayı cerh edilmek onlara yaraşır.”¹³¹

¹²⁶ Bakara 2/143

¹²⁷ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 10

¹²⁸ Buharî, *Fedâilu Ashabi’n-Nebî*, 36

¹²⁹ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 11

¹³⁰ İstanbullu, Halit, “Bütün Zamanların En Hayırlı Kuşağı Sahâbe”, *İnkişaf*, Sayı, 3, 2005

¹³¹ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gabe fî Ma’rifeti’s-Sahâbe*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, eş-Şu’be, Kahire, 1973 I,23; İbn Hacer, *a.g.e.*, I,10

Rasûlullah'ı doğrudan inkar etmek ya da onu eleştirmek mümkün olmadığından dolayı yapılabilecek en güzel iş onun eğittiği ashabı eleştirmek ve onların adil olmadığından bahsetmek olacaktır.

Dolayısıyla sahâbenin adaletiyle ilgili yapılan yorumlar onların rivayet ettikleri hadislerle, yani hadis alanıyla ilgilidir. Sahâbenin cerh edilmesi, İslami literatürde tashihi kabul edilemeyecek öylesine büyük gedikler açacaktır ki, sağlam senetlerle rivayet edilen birçok hadis reddedilecek, onlar üzerine bina edilen Fıkıh, Kelam gibi İslami disiplinler arşive kaldırılacaktır.¹³²

II. SAHÂBE LİTERATÜRÜ

Sahâbe ile ilgili yapılan ilk çalışmaların Hz. Ömer döneminde nüfus sayımı ve özellikle savaşa katılanların tesbit edilmesiyle yapıldığı görülmektedir. Daha sonra da bu kayıtlara dayanarak III. Yüzyılın başlarında sahâbeyle ilgili rivayetler hadis eserlerinde “fedailü’s-sahâbe”, “menakıbu’s-sahâbe” gibi başlıklar altında veya “tabakâtü’s-sahâbe” ve mu’cemü’s-sahâbe” adlı müstakil eserlerde toplanmaya başlanmıştır. Bu eserlerden sahâbe biyografisiyle ilgili olanlar yaygınlık kazanmıştır.¹³³

A. Sahâbeyle İlgili Kaynak Eserler

- 1- Tirmizî, *Tesmiyet-ü Ashâb-ı Rasûlillah*, nşr. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut, 1410/1990
- 2- Ebu'l-Kâsım el-Begavî, *Mucemu's-Sahâbe*, nşr. Ebû Abdurrahman Salah b. Sâlim el-Musarrâtî, I-III, Medine, 1418/1997
- 3- İbn Hıbban, *Târîhu's-Sahâbe*, nşr. Bürân ed-Dannâvî, Beyrut, 1408/1988
- 4- Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, nşr. Muhammed Râzî b. Hâc Osman, I-III, Riyad, 1408/1988
- 5- İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashab*, nşr. Ali Muhammed el-Bîcâvî, I-IV, Kâhire, 1955/1960

¹³²İstanbul, a.g.m.,

¹³³ Efendioğlu, Mehmet, , “Sahâbe” , *DİA*, XV, 498

- 6- İzzeddin İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, nşr. İbrâhim el-Bennâ vdğr., I-VII, Kâhire, 1390-1393/1970-1973
- 7- Zehebî, *Tecrîdü Esmâi's-Sahâbe*, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, tsz.
- 8- İbn Hacer el-Askalânî/ *el-İsabe fî Temyîzi's-Sahâbe*, nşr. Ali Muhammed el-Bîcâvî, I-VIII, 1390-1392/1970-1972

B. Günümüz Eserleri

- 1- Hâlid Muhammed Hâlid, *Ricâl Havle'r-Rasûl*, Beyrut, 1407/1987
- 2- Abdülaziz eş-Şinnavî, *Ehlü'l-Cenne Sahâbeti Rasûl-illah*, Tanta, 1408/1988
- 3- Hâlid Abdurrahman el-Ak, *Suver min Hayati Sahabiyyati'r-Rasûl*, Beyrut, 1409/1989
- 4- Muhammed Said Mübeyyaz, *Mevsû'atü Hayâti's-Sahâbiyyât*, Suriye, 1410/1990
- 5- Abdüssabûr Şahin, *Sahâbiyyât Havle'r-Rasûl Muhâcirât ve Ensâriyyat Raviyyât*, Kahire, 1993
- 6- Abdülmünim el-Haşimî, *Asru's-Sahâbe*, Beyrut, 1421/2000
- 7- M. Yusuf Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, I-IV, Daru'l-Kalem, Dimeşk, 1969

Sahâbe hakkında neşredilen eserlerden bazılarını kısaca tanıttıktan sonra, ikinci bölümümüzde konumuzun aslını teşkil eden İmamiyye Şiası'nın sahâbe hakkındaki görüşlerini ele alacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

İMAMİYYE ŞİASI'NDA SAHÂBE ANLAYIŞI

I. ŞİA’NIN EHL-İ BEYT DEĞERLENDİRMESİ

A. Ehl-i Beyt Kimlerdir

Kelime olarak eş, yakın akrabalar, bir bölgenin yakın halkı, bir yerde bulunan insan topluluğu, bir kimsenin etrafında ona inanan ve ona tabi olan insanlar, taraftarlar, bir şeyi hak eden, layık olan anlamalarına gelen “ehl” kelimesi ile; genel kullanımda sükûnet ve doğal kullanım yeri anlamlarında çadır ve binanın her ikisini kapsamakla birlikte özelde kişinin evini, hanesini, çadırını, köşkünü veya sarayını ifade eden “beyt” kelimesinin bir arada kullanılmasından oluşturulan “Ehl-i beyt” tamlamsı, “ev halkı” “hane halkı” anlamına gelmektedir.¹³⁴

İslam literatüründe, “ehl” yerine âl ve ıtre gibi eş anlamlı kelimelerin kullanılabildiği kavram, Âlu’l-beyt, Ehlü beyt’i Rasûl-illah, Âlu’n-Nebî, Âlu Beyti’n-Nebî şeklinde de ifade edilmiştir. “Ehl-i beyt” kelimesi Kur’anı Kerim ve hadislerde de geçmektedir. Kur’an-ı Kerimde üç yerde geçen Ehl-i beyt ile Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed’in hanımları¹³⁵ ile Hz. Mûsa’nın ev halkı kastedilmiştir.¹³⁶

Ehl-i beyt kavramı hadislerde de farklı şekillerde kullanılmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, hadis literatüründe Ehl-i beyt’le ilgili hadislerin, Ehl-i beyt’in tanımlamasına yardımcı olanlar ve bunun haricinde Ehl-i beyt’in önem ve faziletini ortaya koyanlar olmak üzere iki grupta ele alındığı görülmektedir.¹³⁷

Kur’an ve hadislerdeki kullanımına bağlı olarak Ehl-i beyt’in kimler olduğu hakkında değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Bu farklılığı besleyen en önemli unsurun daha çok siyasi olduğu görülmektedir.

Ayet ve hadisler değerlendirildiği zaman Ehl-i beyt’in kim olduğu hakkında şu görüşler ortaya konmuştur. Ehl-i beyt sadece Peygamber’in (s.a) hanımlarıdır; sadece Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’dir; Hz. Peygamber’in çocukları, hanımları ve Ehl-i kisadır; Ehl-i kısa, Vâsile b. Eskâ, Ümmü Seleme ve

¹³⁴ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XI, 29-30

¹³⁵ Hûd 11/73; Ahazab 33/31-32

¹³⁶ Kasas 28/11-12

¹³⁷ Ehl-i beyt için bkz., Varol, M. Bahaüddin, *Ehl-i Beyt-Kavramsal Boyut*, Yediveren, Konya, 2004, 137-158

Selman-ı Fârisî'dir; Hz. Peygamber'in çocuklarının da dahil olduğu bütün akrabalarıdır; sadakanın kendisine haram olduğu kimselerdir; Hz. Peygamber'in ümmetidir.¹³⁸

Tarihi süreç içinde zamanla bu kavram imamet in Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in soyundan gelen oniki imama ait olduğunu söyleyen İmamiyye Şia'sının dayanak noktası olmuştur. İmamiyye Şia'sı başlangıçta Ehl-i kısa rivayeti olarak bilinen şu rivayetle ele aldığı Ehl-i beyt kavramı içerisine, oniki imamı almış ve artık masumiyet, velayet vb. bütün doktrinleriyle bu çerçeveye dayanan bir imamet nazariyesi oluşturarak, bunu temel inanç esaslarından bir unsur haline getirmiştir. Ümmü Seleme'den aktarılan rivayete göre: “Rasûl-i Ekrem (s.a) benim odamdayken Hz. Fatıma odaya geliverdi... Peygamber Fatıma'ya: “Ey Fatıma! Git eşini ve iki evladını buraya getir!” dedi. (Hz. Fatımanın onları çağırması üzerine) Ali, Hasan ve Hüseyin gelip odaya girdiler ve hepsi de birlikte yemek yemeğe başladılar. Bu esnada Peygamber bir döşegin üzerinde oturmuştu. Üzerinde bir Hayber kisası (aba) vardı. Ümmü Seleme diyor ki; Ben o odanın bir köşesindeki hücreye çekilmiş namaz kılmak ile meşgul iken Allah'ı Teala şu ayeti nazil etti. “Allah siz Ehl-i beyt'ten her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz etmeyi irade eder.” Ümmü Seleme diyor ki: Ben başımı odaya sokarak şöyle dedim; Ben de sizden miyim ey Allah'ın Resülü? Buyurdular ki; “sen hayır üzeresin, sen hayır üzeresin.”¹³⁹

Ehl-i beyt'in kimliği, özellikle Ehl-i Sünnet ve İsnâaşeriyye arasında önemli bir ihtilaf konusudur. Bu beraberinde siyasî-itikadî ayrışmaları da getirmiştir. Esasen ihtilaf büyük ölçüde Şia'nın Ehl-i beyt kavramını kendi düşünce sistemine göre tanımlamaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu kavram ve bu kavrama yüklenen içerik Şia'nın siyasî-itikadî iddiaları bakımından önemlidir. Onlara göre Allah bütün mahlûkatı Hz. Peygamber ve Ehl-i beyt için yaratmıştır. Ehl-i beyt olmasaydı Allah gökleri, yeri, cenneti, cehennemi, Adem'i, Havvây'ı, melekleri yaratmazdı.¹⁴⁰

Şia'nın daha çok siyasi kaygılarla ortaya attığı ve ısrarla üzerinde durduğu görüşe göre Ehl-i beyt sadece Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'den oluşmaktadır.¹⁴¹

¹³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Varol, a.g.e, 65-98

¹³⁹ Tirmizî, Menâkıb, 31; Küleynî, a.g.e., I, 287

¹⁴⁰ Türcan, Galip, “İmâmî Ehl-i beyt Tanımının Dînî Taihî Temelleri”, *Marife*, sayı 3, 2004 (İbn Bâvebeyh, Ebû Cafer Muhammed b. Ali, *Risâletü'l-İ'tikadî'l-İmamiyye*, çev. Ethem Rûhi Fırlalı, A. Ü. Basımevi, 1978, 109'dan naklen)

¹⁴¹ Küleynî, a.g.e., I, 287

Hız. Peygamber'in eşleri Ehl-i beyt'ten değildir.¹⁴² Yine Şia'ya göre Rasûlullah'ın Hız. Fatıma dışındaki çocukları, Hasan ve Hüseyin dışında kalan torunları Ehl-i beyt'e dâhil değildir.¹⁴³ Şia'ya göre daha geniş anlamda Hız. Hasan ve Hüseyin'in soyundan gelenler de Ehl-i beyt'tendir.¹⁴⁴

Ehl-i Sünnetin ise Ehl-i beyt'in kapsamı hakkında iki görüşü vardır. Birincisine göre Ehl-i beyt tamlamasının geçtiğı ve Ahzab sûresinin 33. Ayet-i kerimesinde: *“Evlerinizde oturun, eski cahiliyyede olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Ey Ehl-i beyt! Allah sizden kırı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”* buyrulmuştur. Bu ayet-i kerime Efendimiz'in hanımları hakkında nazil olduğu için, Ehl-i Sünnete göre bu kavrama sadece Hız. Peygamber'in eşleri dâhildir. İkinci görüşe göre Ehl-i beyt'ten kasdedilen, öncelikle hanımları olmakla birlikte, Hız. Peygamber'in bütün çocuklarını, kız-erkek bütün torunlarını, amcalarını ve amcalarının çocuklarını ve torunlarını ve diğer akrabalarını, yani Haşimoğulları'nı içine alan bir kavramdır.¹⁴⁵ Ehl-i Sünnetin ikinci tanımı Kur'an'dan bağımsız olarak düşünüldüğünde doğru olsa bile tarihi bağlamla ilişkisi olmadığı için yeterince açıklayıcı değildir. Ayete bakıldığında Ehl-i beyt'in Hız. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve Hız. Peygamber'in hanımlarından olduğunu söylemek makul olmakla birlikte, bu tamlamanın içine tüm muttaki müslümanların ya da ümmetin¹⁴⁶ girdiğini ileri sürmek, Şia'nın iddiasını buharlaştırma gayreti gibi görünmektedir.

B. Ehl-i Beyt Sevgisi

Şia ve Ehl-i Sünnet'in Ehl-i beyt konusundaki bu farklı gruplandırması, Ehl-i beyt sevgisi konusunda da farklı yaklaşım sergilemelerine neden olmuştur. İmamiyye Şia'sı bilindiğı üzere Ehl-i beyt'ten kabul ettiği bu kişilerin masum olduklarını da savunmaktadır. Masum imamlara tabi olmak nasıl imanın şartlarındansa onları sevmek de dinin en önemli farzlarından biridir. Çünkü onlar diğer insanlara göre farklıdır, özleri asılları farklıdır, dünyada olağanüstü bir hayat yaşamışlardır, peygamber gibi çeşitli mucizeler göstermişlerdir.¹⁴⁷ Bu yüzden Ehl-i beyt sıradan bir sevginin ötesinde bir

¹⁴² Tabatabâi, Seyyid Muhammed Huseyn, *el-Mizân Fî Tefsîri'l-Kur'an*, 3. bsk., Müesseseti Matbûati İsmailiyya, 1973, XVI, 399

¹⁴³ Tabersî, *Mecmau'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, VIII, 120

¹⁴⁴ Sharon, Moshe, “EvHalkı”, trc. Cem Zorlu, *Marife*, sayı 3, 2004, 341

¹⁴⁵ Râzî, *Tefsir*, XVIII, 260–261 cilt

¹⁴⁶ Akyüz, Vecdi, *Kur'anda Siyasî Kavramlar*, Kitabevi yay., İstanbul, 1998, 160

¹⁴⁷ Küleynî, *a.g.e.*, I, 448

sevgiyle sevilmelidir. Bu sevgiye ulaşan Şia mensupları diğer müslümanlardan farklı olup Allah ve Rasûlü katında üstün bir konuma sahiptirler.

Şia bu sevgisini Kur'an-ı Kerim'den şu ayete dayandırmaktadır: *“Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin korkudan titrediklerini göreceksin. İman edip iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. İşte büyük lütuf budur. İşte Allah'ın iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur. De ki: “Ben bunun karşılığında sizden akrabalık ve sevgiden başka bir şey istemiyorum. Kim iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla veririz. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve (güzel işlere) mükâfat ile mukabele edicidir.”*¹⁴⁸

İmamiyye Şiası'na göre bu ayette geçen: *“De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum.”* ifadesi, Hz. Peygamber'in İslama davet ettiği insanlardan bu hizmeti karşılığında sadece Ehl-i beyti'nin sevilmesini istemesi anlamına gelmektedir.

Ehl-i Sünnet âlimlerinden de bunu Ehl-i beyt sevgisi olarak kabul edenlerin yanı sıra¹⁴⁹, bu kondaki genel kanaat şöyledir: Allah Teala Kur'an'ı vahyedip onda taata ödül verip masiyete karşılık ceza vereceğini bildirince, Hz. Muhammed'in (s.a) bu tebliğden gayesinin mal ve makam olmadığını göstermek için; *“ben bu tebliğimden sizden dünyalık bir şey istemiyorum”* demesini emretmiştir. Burada kasdedilen manada akrabalık olarak yakınlık değil, Allah'a yakınlık manasındadır.¹⁵⁰ Âyetin devamında güzel amellerle iyilik sahibi olanların iyiliğinin arttırılacağını belirten vaadin yer alması da bunu göstermektedir.¹⁵¹ Zaten bu ayet, Mekke döneminde nazil olmuştur ve o dönemde Hz. Ali ve Fatıma henüz evli değildi.¹⁵² Bu ayetlerle ilgili olarak, Efendimiz'e yöneltilen bir soru üzerine, Hz. Hasan ve Hüseyin'le alakalı cevap vermiş, İbn Kesîr ise hadisin sıhhati hakkında: *“Hz. Fatıma'nın Mekke'de çocuğu yoktu. Bu, hadis uyduran bir şii tarafından rivayet edilmiştir. Ayet Mekki'dir. Hz. Fatıma ise Medine'de evlenmiştir.”*¹⁵³ demiştir.

¹⁴⁸ Şûra 42/23

¹⁴⁹ Kurtubî, a.g.e., XV, 397; Râzî, a.g.e., XIX, 447

¹⁵⁰ Şeyh Tantavî Cevherî, *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Kerim*, 2. bsk, Matbaatü'l-Mustafa el-Bâbî, Mısır, 1350, XX, 9

¹⁵¹ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sadeleştiren, İsmail Karaçam-Emin Işık vdğr., Azim yay., İstanbul, tsz, VII, 25

¹⁵² Sûre'nin Mekki olduğu bildirilmiştir. Bkz. Kurtubî, a.g.e., XV, 368, Hz. Fatıma ve Ali'nin nikahı ise hicretten sonra ikinci yılda olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz., İbn Sa'd, a.g.e., VIII, 22

¹⁵³ İbn Kesîr, *Tefsîr*, XIII, VI, 199

Şia'nın ayet ve hadislerle dayanarak Ehl-i beyt sevgisini ileri boyutlara taşıdığı görülmektedir. Aşağıdaki hadisler bunu açıkça ortaya koymaktadır:

“Ey Ali, sen hem dünyada efendi ve büyüksün hem de ahirette. Seni seven beni sevmiştir; sana buğzeden bana buğzetmiştir. Senin dostun Allah'ın dostudur; senin gazabınla Allah gazap eder¹⁵⁴. Sana buğzedene eyvahlar olsun.”¹⁵⁵

“Münafık olan Ali'yi sevmez, mü'min olan da Ali'ye buğzetmez.”¹⁵⁶

“Biliniz ki, her kim Âl-i Muhammed'in (Ehl-i beyt'in) sevgisiyle ölürse şehit olarak ölmüştür. Biliniz ki, her kim Âl-i Muhammed'in muhabbetiyle ölürse bağışlanmış olarak ölmüştür. Biliniz ki, her kim Âl-i Muhammed'in muhabbetiyle ölürse tövbe etmiş olarak ölmüştür. Biliniz ki, her kim Âl-i Muhammed'in muhabbetiyle ölürse iman-ı kamil olan mü'min olarak ölmüştür. Biliniz ki, her kim Âl-i Muhammed'in muhabbetiyle ölürse ölüm meleği onu cennetle müjdeler.”¹⁵⁷

Hiz. Rasûlullah'ın Hayber savaşında: *“Yarın bayrağı öyle bir kişinin eline vereceğim ki, o Allah'ı ve Rasûl'ünü sever, Allah ve Resul'ü de onu sever.”¹⁵⁸* diyerek bayrağı Hiz. Ali'ye vermesi olayını da, Hiz. Ali'ye dost olma'nın Allah ve Rasûlün'e dost olmak, düşman olmanın ise onlarla düşman olmak anlamına geldiğine delalet ettiğini söylemişlerdir.

Şia bu ve buna benzer rivayetleri kullanarak Ehl-i beyt hakkındaki görüşlerini sağlamlaştırma yoluna gitmektedir.

Aşırı fikirleri kitaplarında dile getirmekle birlikte, İsnâaşeriyye bu rivayetlerin sadece Ehl-i beyt'i sevmenin gerekliliği olarak göstermektedir. Şia Hiz. Ali ve onun neslinden gelenleri sevmeye aşırı gitmediklerini söylemektedir. Sadece onların Rasûlullah'ın vasî ve halifesi olduğuna inanmışlardır. İsnâaşeriyye mezhebine bağlı hiçbir Şii, onların ilahlığına inanmadığı gibi onların peygamberliğine de

¹⁵⁴ Alaaddin Ali el-Muttaki b. Hüseyin, *Kenzu'l-Ummal*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1979, XI, 610; Süleyman el-Hüseyinî el-Belhî el-Kunduzî, *Yenabiu'l-Mevedde*, tsz., 502

¹⁵⁵ Şeblencî, *Nuru'l-Ebsar fî Menakı-ı Âli Beyti'n-Nebiyi'l-Muhtar*, Mısır, 1324, 77

¹⁵⁶ Tirmizi, *Menakıb*, 20

¹⁵⁷ Salebî, *Keşfu'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an*, thk. Seyyid Kesrevî Hasan, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004, V, 391; Zemahşerî, *Keşşaf*, thk. Ahmet Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mevcûd, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad, 1998, V, 405-406; Razî, *a.g.e.*, XIX, 440

¹⁵⁸ Buhari, *Cihad ve's-Siyer*, 114; Meğazî, 36; Müslim, *Fedailu's-Sahâbe*, 4; Lukata, 45

inanmamışlardır. Hz. Ali'yi ilahlaştıranlardan kendilerinin uzak olduğunu söylemektedirler.¹⁵⁹

Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma'yı sevdiğinden hiç şüphe yoktur. Çünkü o: *"Fatıma benden bir parçadır. Onu üzüp ona eziyet veren her şey bana da eziyet verir ve beni de üzer."*¹⁶⁰ buyurmuştur. Hz. Peygamber'in Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hüseyin'i sevdiği de bize gelen haberlerle sabittir. Bundan dolayı; *"Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin"*¹⁶¹ ve buna benzer ayetlerden çıkan sonuca göre bütün ümmetin onları sevmesi gerekir.

Hz. Peygamber'in âline dua yüce bir makamdır. Bundan dolayı tahiyattan sonra *"Allah'ım! Muhammed ve âline salat et!"* şeklinde dua yapılmaktadır. Böyle bir saygı Hz. Muhammed'in (s.a) âlinden başkası için söz konusu değildir. İşte bütün bu rivayetler Hz. Muhammed'in (s.a) âlini sevmenin vacip olduğunu gösterir.¹⁶²

Ehl-i Sünnet alimleri eserlerinde Hz. Peygamber'i sevmenin ve ona itaat etmenin dini bir görev olduğunu ayet ve hadislerle delillendirdikten sonra onun hane halkını ve ashabını sevmenin gerekliliğinden bahsederler.¹⁶³

Ehl-i beyt anlayışı kapsam olarak Şiadan farklı olmakla birlikte elbette Ehl-i Sünnet alimleri ve onlara tabî olanlar Ehl-i beytin faziletini kabul etmektedir. Fakat tarihi tecrübe Peygamber, Peygamber yakınları ve ilk nesli sevme konusunda aşırılıklarla dolu olduğu için, İslam tarihinde onlara gösterilen sevgi ve saygıda aşırı gidilmemesi için de aşırı titizlik göstermişlerdir.

C. Ehl-i Beyt'in Masumiyeti

Bunun dışında Şia'nın Ehl-i beyt hakkındaki diğer iddiası ise onların masum oluşudur. Onlara göre Ahzab Sûresi 33. Ayette geçen "tathîr" kelimesi, Ehl-i beyt mensuplarının günah işlemekten korunmuş (masum) olduklarını gösterir. Zira âyetteki "innemâ" edatı tahsis ifade eder. Bu da diğer müminlerden farklı olarak Ehl-i beyt'ten her türlü kötülüğü ve günahı gidermek suretiyle Allah'ın kendilerini sürekli temiz

¹⁵⁹ Tîcânî, Muhammed, *Doğrularla Birlikte*, 375

¹⁶⁰ Buhari, Fedilü Ashabi'n-Nebî, 12, 16; Nikâh, 109; Müslim, Fedilü's-Sahâbe, 93, 94; Nikâh, 12; Tirmizî, Menakıb, 60

¹⁶¹ Âlu İmran 3/31

¹⁶² Razi, *a.g.e.*, XVIII, 290-291

¹⁶³ Tabersî, *a.g.e.*, VIII, 119-120

kılması, inanç ve amel konusunda her türlü hatayı onlardan giderip yerine doğruyu ve hakikati ikame etmesi demektir.¹⁶⁴ Ehl-i beyt mensuplarının diğer müminlerde bulunmayan başka vasıfları da vardır. Hz. Ali ve onun soyundan gelen onbir imam Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlere verilen ilme sahiptir; onlar insanların öğrendiği bütün gerçek bilgilerin kaynağıdır. Onlara itaat eden Hz. Peygamber'e itaat etmiş olur, onları seven Allah'a ibadet etmiş sayılır. Zira dünya ve âhiret onlar için yaratılmıştır.¹⁶⁵ İmanın masumiyeti ona ittatin farz olmasını da gerektirir. Onlara batınî şeyler vahyolunur.¹⁶⁶

Sünnî âlimlerine göre ise Ehl-i beyt mensupları Hz. Peygamber'in neslinden gelme şerefini taşımakla birlikte hiçbir zaman hata ve günah işlemekten korunmuş değildirler. Zira ismet sıfatı sadece peygamberlere mahsustur. Ehl-i beyt'in tathîrinden bahseden âyet onların masum olduklarını değil, ilâhî emirlere uydukları takdirde günahlardan temizleneceklerini belirtmektedir. Nitekim tathîr, Kur'ân-ı Kerîm'de diğer müminler hakkında da kullanılmaktadır.¹⁶⁷ Eğer Ehl-i beyt mensupları günahsız olsalardı temizlenmelerinden bahsetmenin de bir anlamı olmazdı. Buna göre onlar da diğer insanlar gibi ilâhî emirlere uydukları takdirde Allah nezdinde değer kazanırlar; aksi halde Hz. Nuh'un oğlu, Hz. Lûtun hanımı ve Hz. Muhammed'in (s.a) amcası örneklerinde olduğu gibi peygamber soyundan olmaları kendilerine bir üstünlük sağlamaz.¹⁶⁸

Şia'nın imamlarına yakıştırdığı sıfatlar açıkça nübüvvet manasını içermektedir. Onların dolaylı olarak söylediği sözler imamlarını Allah'tan vahiy alan masum bir nebî konumuna yükseltmektedir. Dolayısıyla onların mezhepleri nübüvvetin inkârını gerektirmektedir.¹⁶⁹ Sahip oldukları bu inanış nübüvvetin Peygamber'le (s.a) son bulunduğu itikadına aykırıdır.

Ehl-i beyt'in kapsamı ve vasıfları konusunda Şiî âlimlerince benimsenen te-lakkiler tutarlı görünmemektedir. Her şeyden önce onların Ehl-i beyt'in kapsamını belirlerken dayandıkları rivayetlerin bir kısmı isnad açısından zayıf görülmüş, bir kısmı

¹⁶⁴ Tabersî, *a.g.e.*, VIII, 120; Tabatabâî, *a.g.e.*, XVI, 312-313

¹⁶⁵ Meclisî, *a.g.e.*, XXIII, 104-253

¹⁶⁶ en-Nedvî, Ebu'l-Hasan Ali el-Huseyn, *Suretân Mütedâddetân linetâici Cuhûdi'r-Rasûli'l-Azam Beyne's-Sünne ve's-Şia'l-İmamiyye*, Matbaatü'l-Kelime, Cize, 1985, 95 (Şah Veliyyullah Dihlevî, es-Semîn fi Mübeşşirati'n-Nebiyi'l-Emîn, Matbaatü'l-Ahmediyyin, Dihlî, kitabından nakletmiştir.)

¹⁶⁷ Mâide 5/6, 41; Tevbe 9/ 103

¹⁶⁸ İbnü'l-Cevzî, *Zadü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, 4. bsk., Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1987, VI, 381-382; VII, 384-385

¹⁶⁹ Nedvî, *a.g.e.*, a.y.

da tamamen uydurma kabul edilmiştir.¹⁷⁰

II. ŞİA'NIN BAZI SAHÂBE HAKKINDAKİ İDDİALARI

A. Hz. Ebû Bekir

Şia'nın ortaya çıkışında hilafetin dolayısıyla Hz. Ebû Bekir'in ve ondan sonra gelen halifelerin çok önemli yeri vardır. Şia Efendimiz'in vefatından hemen sonra ortaya çıkmamakla birlikte, Hz. Ali'nin Rasûlullah'tan sonra vasîsi ve halifesi olduğunu iddia etmiştir. Bu gruba göre İslam dininin ilk halifesi olan Hz. Ebû Bekir de onun hakkını gasbenden sahâbedendir. Bu nedenle Hz. Ebû Bekir'in hilafetini ve bu sırada geçen olayları incelemek konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Olayların asıl menşei, Rasûlullah'ın (s.a) vefatının ilk günü, “Sakife-i Beni Sâide” de toplanan sahâbenin ihtilafı olmuştur.

1. Hz. Ebû Bekir'in Halife Seçilmesi

Şia Hz. Ebû Bekir'in hilafetine karşı çıkıp bunu kabullenmezken Ehl-i Sünnet bize ulaşan çok sayıda rivayeti de delil göstererek onun raşid halifelerin ilki olduğunu söylemektedir.¹⁷¹ Rasûlullah (s.a) vefatından önce bir halife tayin etmemiştir, fakat her iki grup da hilafetini destekledikleri taraf için Efendimiz hayattayken meydana gelen çeşitli olayları fikirlerinin destekçisi olarak ortaya atmışlardır.

Bilindiği üzere Şia Hz. Ebû Bekir'in hilafetini kabul etmemektedir.¹⁷² Ehl-i Sünnetin bu konudaki rivayetlerini de kabul etmemekte ayrıca hilafet konusundaki bazı rivayetleri kaynağı belirsiz olmakla birlikte Hz. Ali için kullanmaktadırlar.¹⁷³ Onların aktardığı bir rivayette şöyle geçmektedir: *Rasûlullah (s.a) Ali'yi (r.a.) çağırttı. Aişe'nin bundan haberi olunca hemen babasına haber verdi. Rasûlullah (s.a) bunu anlayınca Aişe'ye dönerek: “Sizler, Yusufu seven kadınlar gibisiniz.”*¹⁷⁴ buyurdu ve mescide gitti, Ebû Bekir'e kenara çekilmesini söyleyerek namazı kendisi kıldırdı.¹⁷⁵

¹⁷⁰ İbn Kesîr, *a.g.e.*, a.y.

¹⁷¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 171

¹⁷² İbn Ebi'l-Hadîd, Şerhu Nehci'l-Belağa, Daru İhya-i'l-Kütübi'l-Arabî, 1965, I, 161

¹⁷³ Tîcânî, *Zikir Ehline Sorun*, 55

¹⁷⁴ İbn-i Ebi'l-Hadîd, *Şerh-i Nehcü'l-Belağa*, Mektebetü Ayetullah el-Merîşî, Kum, 1404, IX, 197

¹⁷⁵ Meclisî, *a.g.e.*, XXII, 467

Yukarda verilen rivayet Ehl-i Sünnetin kaynaklarında bulunan Hz. Ebû Bekir’le ilgili rivayetlerden esinlenerek ortaya konmuş gibi gözükmektedir. Zira Ehl-i Sünnet’in sahih kabul ettiği kaynakların çoğunda Efendimiz’in Hz. Ebû Bekir’e namaz kılmayı emrettiği kaydedilmiştir¹⁷⁶ Ayrıca Hz. Aişe’nin Efendimiz’in namaz kıldırma konusundaki emri şu şekilde rivayet edilmektedir: Rasûlullah (s.a): “*Ebû Bekir’e söyleyin de, namazı kıldırın,*” buyurmuş, Hz. Aişe de bunu duyunca,

—*Ya Rasûlallah! Ebû Bekir yufka yürekli, ağlamaya başlar, kıldırılmaz, demiştir. Hz. Muhammed (s.a) yine ısrar etmiş. O esnada cemaatten Abdullah b. Zem’a, Hz. Ömer’i görüp,*

—*Kalk, namazı sen kıldır, demiş, Ömer mihraba geçmiş... Ancak Hz. Muhammed (s.a) Ömer’in sesini işitince,*

—*Ebû Bekir nerede? İşin böyle olmasını Allah da istemez, müslümanlar da...”* diyerek Ebû Bekir’in aranmasında ısrar etmiştir. Sonra iki kişiye dayanarak mescide geçmiş ve Ebû Bekir’in arkasında namaz kılmıştır.¹⁷⁷

Görüldüğü gibi Efendimiz Hz. Ebû Bekir’in imamlığına kızmak bir yana, aslında onun imam olmayışına kızmış namazı keserek Hz. Ebû Bekir’in bulunması konusunda ısrar etmiştir. Ayrıca Hz. Aişe’nin, babasının bu işi yapmaması hususunda gayret sarfettiği de görülmektedir.

Hz. Aişe yaptığı bu işin gerekçesini de şu şekilde açıklamaktadır: “Vallahi ben böyle söyleyerek Peygamber’i bu işten vazgeçirmek istiyordum. Çünkü kendi kendime şöyle düşünüyordum: İnsanlar Rasûlullah’tan sonra onun makamına geçecek olan şahsı hiçbir zaman sevmeyecekler ve vuku bulan her hadisede onu uğursuz sayacaklardı. İşte bundan dolayı Rasûlullah’ı bu işten vazgeçirmeye çalıştım.”¹⁷⁸

Şii itikadını sonradan benimsediğini söyleyen Tîcanî kitabında bu rivayeti verdikten sonra şunları söylemektedir: “Aişe’nin değişik şekillerde rivayet ettiği bu

¹⁷⁶ Abdürrezzak, *Musannef*, V, 432; Muvatta, Kasru’s-Salat Fi’s-Sefer, 83; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 34, 202, 210, 224, 231, 251; Buhârî, Ezan, 67, 68, 70; Enbiya, 19; Müslim, Salat, 94, 95, 97; Ebû Davud, Sünne, 11; İkameti’s-Salat ve’s-Sünne Fih, 142; Tirmizî, Salat, 151; Tahavî, *Müşkilü’l Asar*, X, 397; Taberânî, *el-Mucemu’l-Evsat*, II, 40; Beyhakî, *a.g.e.*, VII, 191, 192

¹⁷⁷ Muvatta, Kasru’s-Salat fi’s-Sefer, 83; Buhârî, Ezan, 67, 68, 70; Enbiya, 19; Müslim, Salat, 94, 95, 97; Ebû Davud, Sünne, 11; Tirmizî, Salat, 151

¹⁷⁸ İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 652; İbn Sa’d, *a.g.e.*, II, 217; Müslim, Salât, 21

olayda açık bir çelişki gözlemlenmektedir. Çünkü sözü edilen namazdan üç gün önce Rasûlullah (s.a) Aişe'nin babasının da Usame b. Zeyd'in komutasındaki orduya katılarak çıkmasını emretmişti.¹⁷⁹ Rasûlullah vefat edeceğini anlamış ve Ebû Bekir'le Ömer'in ne yapacağını bildiği için onları uzaklaştırmak maksadıyla bu orduyla göndermiş ve ordunun da çabuk gitmesini istemişti.¹⁸⁰

Bu konuda iddialarına dayanak olarak kabul ettikleri tarihi gerçeklere göre ordu komutanı aynı zamanda imam da olduğuna göre burada Usame (r.a.) herkesin olduğu gibi Ebû Bekir'in de imamıdır. Ashabın birçoğu gibi, Rasûlullah'ın ömrünün son günlerini yaşadığını bilen Aişe de, kocasının bu orduyu düzenlemekten maksadının ne olduğunu sezmiş ve babasının makamını yükseltmek için girişimlerde bulunmuştur. Hz. Ali hakkındaki vasiyeti inkar edip buna saf insanları inandırmak için,¹⁸¹ *“Babanla kardeşini çağır, onlara bir şey yazayım da kimse herhangi bir iddiada bulunmasın. Çünkü Allah, Rasûlü ve müminler (hilafet için) Ebû Bekir' den başkasını istemezler.”*¹⁸² gibi Rasûlullah'ın ağzından sözler uydurmuştur.¹⁸³

Rasûlullah'ın sırf Hz. Ebû Bekir ve Ömer'den kurtulmak için onları küçük de düşürmek niyetiyle Hz. Usame'nin ordusuyla göndermek istemesi ve Hz. Aişe'nin de Efendimiz'in bu niyetini anlayarak sinsice hareket etmesi iddiası mantığın kabul edemeyeceği bir sözdür. Zira Rasûlullah'ın Hz. Ebû Bekir ve Ömer'den kurtulmak için böyle bir şeye ihtiyacı yoktur. Eğer böyle bir durum olduğu iddia ediliyorsa Rasûlullah'ın (s.a) vefatına kadar İslam'ın çok güçlendiğini söylemek doğru olmaz. Öyle ki bu kadar güçlü bir dinin lideri olan Peygamber'in en yakınındaki insanlardan çekinerek onlardan kurtulmak için farklı yöntemlere başvurması onun –haşa- zayıflığını ve başarısızlığını gösterir. Efendimiz'in davranışlarını incelediğimizde ise onun kızdığını, bunu da kimseden saklamadığı, kızgınlığını açıkça ortaya koyduğu görülmektedir.¹⁸⁴ İlerleyen bölümlerde sahâbe ve Allah Rasûlü arasında geçen bazı olaylarda da onun tepki gösterdiği görülecektir.

¹⁷⁹ İbn Ebi'l-Hadid, *a.g.e.*, I, 160

¹⁸⁰ İbn Ebi'l-Hadid, *a.g.e.*, I, 161

¹⁸¹ Ticânî, *a.g.e.*, 135-136

¹⁸² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 47; VI, 106; Müslim, Fedailü's-Sahâbe, 11; Taberânî, *el-Mucemu'l-Evsat*, V, 285; Beyhakî, *Delâil*, VI, 343; VII, 168; İbn Ebi'l-Hadid, *a.g.e.*, VI, 13

¹⁸³ Ticânî, *a.g.e.*, a.y.

¹⁸⁴ Örneğin; Müslim, Salât, 37

Bunun yanı sıra kaynaklar incelendiğinde görülecektir ki, Usame'nin ordusu sefere çıktığında Efendimiz'in rahatsızlığından dolayı yolda mola vermiştir. Ordunun hazırlanması işi de zaten Rasûlullah'ın hastalandığı döneme denk gelmiştir. Hz. Ebû Bekir Sunh'ta bulunan evine gitmek için Hz. Peygamber'den izin almış, izin verilmesi üzerine Medine'den ayrılmıştır.¹⁸⁵ Vefatından önce Rasûlullah'ın Hz. Ebû Bekir'i namaz kılmak için görevlendirmesiyle ilgili rivayetler¹⁸⁶ konunun devamında gelecektir. Bu hadiseri Hz. Aişe'nin hemen oracıkta uydurması da mümkün değildir. Çünkü bu hadisler sadece onun kanalıyla değil başka sahabîler kanalıyla da bize aktarılmaktadır.¹⁸⁷

Bu rivayetin Ehl-i Sünnet kaynaklarındaki metni şöyledir: Ebû Mûsa el-Eş'ari (r.a.) rivayet etti: "Peygamber (s.a) hastalandı. Hastalığı ağırlaşınca: *"Ebû Bekir'e söyleyin halka namaz kıldırın"* buyurdu. Hz. Aişe ona, *"Ey Allah'ın Rasülü! Şüphesiz Ebû Bekir yufka yüreklidir. Senin yerinde namaza kalkınca ağlamaktan kendini tutamayıp halka namaz kıldırılmaz."* deyince Rasûlallah (s.a): *"Sen Ebû Bekir'e söyle halka namaz kıldırın"* buyurdu. Hz. Aişe yine sözünü tekrarlayınca Rasûlallah (s.a) , *"Sen Ebû Bekir'e söyle halka namaz kıldırın. Siz Yusuf'un etrafındaki kadınlara benziyorsunuz."* dedi. Rasûlallah'ın (s.a) elçisi emri Ebû Bekir'e bildirdi. Ebû Bekir Peygamber'in (s.a) hayatında halka namaz kıldırdı."¹⁸⁸

Ehl-i Sünnetin naklettiği benzer bir rivayet ise şöyledir: *"Rasûlullah (s.a) Hz. Ebû Bekir'i vekil yaptıktan sonra, bir namaz vakti kendinde iyilik hissetti. Hz. Ali ile Abbâs'ın oğlu Fazl'ın kollarında, ayaklarını sürüyerek Mescid'e çıktı. Rasûlullah'ın (s.a) çıkabileceği bilinmediğinden namaza durulmuştu. Hz. Ebû Bekir, imamlıktan çekilmek istedi. Rasûlullah (s.a) ona yerinde durmasını işâret etti. Ebû Bekir'in yanına oturup namazını kıldı."*¹⁸⁹

Görüldüğü gibi Ehl-i Sünnetin ve Şia'nın rivayetleri kalıp olarak birbirine benzemekte sadece şahıslar farklılık göstermektedir. Ehl-i Sünnet'in kullandığı rivayetlerde Rasûlullah (s.a) Hz. Ebû Bekir'i namaz kılmakla görevlendirmiş ve buna engel olmaya çalışan Hz. Aişe'ye de tepki göstermiştir. Hatta öyle ki Hz. Ömer'in

¹⁸⁵ İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 653-654

¹⁸⁶ İbn Hişam, *a.g.e.*, 652; Tahavî, *a.g.e.*, X, 359

¹⁸⁷ Buharî, Ezan, 46; Müslim, Salat, 101; Tirmizî, Salat, 151; Tahavî, *a.g.e.*, X, 398-405

Beyhakî, *a.g.e.*, III, 11; VII, 192; VIII, 262

¹⁸⁸ Muvatta, Kasru's-Salat fi's-Sefer, 83; Abdürrezzak, *a.g.e.*, V, 432; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 34, 202, 210, 224, 231, 251; Buharî, Ezan, 67, 68, 70; Enbiya, 19; Müslim, Salat, 94, 95, 97; Ebû Davud, Sünne, 11; İkameti's-Salat ve's-Sünne Fih, 142; Tirmizî, Salat, 151; Beyhakî, *a.g.e.*, VII, 191, 192

¹⁸⁹ Müslim, Salât, 21

namaz kıldırmasına bile rıza göstermemiş ve namazı yarıda bıraktırmıştır.¹⁹⁰ Şia'nın delil olarak olarak gösterdiği hadise Buhârî'de rastlanmazken, bu eserde aksine Efendimiz'in Hz. Ebû Bekir'e karşı sevgisini ifade eden birçok hadis bulunmaktadır.¹⁹¹

2. Şia'nın Hz. Ali'nin Hilafeti Hakkındaki Bazı İddiaları

a. Gadir-i Hum Olayı

Bunun dışında Şia'nın Hz. Ali'nin halife ve imam oluşuyla ilgili öne sürdüğü bir diğer rivayet ise şudur: *“Ey insanlar! Haberiniz olsun ki ben de ancak bir insanım. Çok sürmez yüce Rabbimin elçisi bana gelecek ben de davete icabet edeceğim. Ben size kıymeti ve mesuliyeti ağır iki emanet bırakıyorum. Birincisi Allah'ın kitabıdır ki, onun içinde hidayet ve nur vardır. Cenab-ı Hakkın kitabına sıkıca sarılın. İkincisi de Ehl-i beytim'dir. Ehl-i beytim'e muamele hususunda size Allah'ı hatırlatırım.”*¹⁹²

Efendimiz bu konuşmadan sonra oradakilere: *“Sizin veliniz kimdir?”* diye sordu. *“Bizim velimiz Allah ve Rasûlüdür”* dediler. Peygamber (s.a): *“Ey insanlar! Benim müminlere öz nefislerinde daha sevimli olduğumu biliyorsunuz, değil mi?”* “Evet” dediler. Efendimiz sorusunu tekrarladı. Yine aynı cevabı aldı. Bunun üzerine Rasûlullah Hz. Ali'nin elinden tuttu ve şöyle dedi: *“Ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır. Allah'ım ona dost olana dost ol, düşman olana düşman ol. Ona yardım edene yardım et.”*¹⁹³

Şii âlimler tek başına bile bu hadisin Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın haksız olduğunu göstermeye yettiğini, ayrıca burada geçen mevla kelimesinin dost anlamında algılanmasının da hiçbir delile dayanmadığını söylerler. Şia'ya göre Ehl-i Sünnet bunu ashabı haklı çıkarmak için söylemekte ve zahir olan manayı değiştirmektedir. Yoksa Rasûlullah'ın o şiddetli sıcakta Hum denilen mevkide sadece bunu söylemek için mola vermeyeceğini söylemektedirler.¹⁹⁴

¹⁹⁰ İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 652; İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 220-223

¹⁹¹ Bkz. Buhârî, Fedâilu Ashabi'n-Nebî, 3,4,5; Müslim, Fedailü's-Sahâbe, 1

¹⁹² Darimî, Fedailü'l-Kur'an, 1

¹⁹³ İbni Mace, Mukaddime: 15; Tirmizi, Menakıb, 20

¹⁹⁴ Emînî, Abdülhüseyn Ahmet, *el-Gadir fi'l-Kitab ve's-Sünne ve'l-Edeb*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1977, I, 362-365

Şia'ya göre bu hadis Hz. Ali'nin Hz. Rasûlullah'tan sonra onun ilk halifesi ve vasisi olduğunu bildiren bir nassdır. Adalet, insaf ve akıl sahibi bir kişinin bu manayı kabul etmekten ve bazılarının yaptıkları te'villeri reddetmekten başka bir çaresi yoktur.

Şia bu hadisin ilk kaynaklarda varken daha sonra siyaseten kitapların sonraki baskılarından kaldırıldığını iddia etmektedir.¹⁹⁵

Ayrıca Allah Rasûlü Hz. Ali'yi vasisi olarak tayin edince, ondört kişilik bir grup bunu kabullenememiş ve “eğer Medine'ye dönersek bizden Ali'ye biat etmemizi ister” diyerek Rasûlullah'ı öldürmeye karar vermişlerdir. Fakat Cebrail (a.s.) bu durumu Efendimize haber vermiş, Peygamber Efendimiz onların hepsini tanımış ve o kişiler hakkında da Tevbe Sûresi 74. Ayet-i kerimesi nazil olmuştur.¹⁹⁶

Hadise Sünnî kaynaklarda kısaca şöyle anlatılır: “Tebük seferi dönüşü münafıklar Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulundular.¹⁹⁷ Suikastı tasarlayan bu kimselerin oniki kişi oldukları rivayet edilir.¹⁹⁸ Hz. Peygamber dar bir boğazdan geçiyordu. O orduya daha geniş bir yerden geçmeleri için emir vermiş, kendisi de geçeceği boğazı bildirmişti. Durumu haber alan münafıklar yüzlerini örtmüş olarak Hz. Peygamber'e pusu kurdular. Ancak Hz. Peygamber bu suikast teşebbüsünden haberdar edilmiş ve münafıkların suikast yapmalarına izin vermeden dağıtılmalarını sağlamıştır. Münafıkların dağıtma emrini alan Huzeyfe el-Yeman (r.a.) onların üzerine saldırınca maskeli münafıklar tanınmamak için ordunun içine dağılmışlardı.¹⁹⁹ Huzeyfe bu olaydan dolayı münafıkları tanımış, fakat Hz. Peygamber'in tavsiyesi üzerine onları açıklamamıştır.

Ehl-i Sünnete göre “ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır” hadisinin vurûd nedeni ve asıl anlamı şudur: “Peygamberimiz Veda haccından bir müddet önce Hz. Ali'yi Yemen'e vazifeli olarak göndermişti. Hz. Ali Veda haccında Peygamberimizle buluşacaktı. Yolda gelirken Hz. Ali ile kafiilede bulunanlar arasında bir huzursuzluk oldu. Hz. Ali haklıydı. Fakat bunlar onu Peygamberimiz'e şikâyet

¹⁹⁵ Tîcanî, *Nasıl Hidayete Kavuştum*, 205

¹⁹⁶ Bu konunun tefsiri hakkında bkz. el-Kummî, *Tefsiru'l-Kummî*, nşr. Seyyid Talib el-Mûsevî el-Cezairî, 2. Bsk., Beyrut, 1968, I, 173-175

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 453

¹⁹⁸ Beyhakî, *a.g.e.*, V, 259

¹⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 453-454; Beyhakî, *a.g.e.*, V, 256-257

ettiler. Peygamberimiz Hadisi rivayet eden kişiye: “*Ey Amr bana eziyet ettiniz...*” buyurdu.²⁰⁰

Ehl-i Sünnete göre bu sözler Hz. Ali’nin halifelğe tayin edildiğine kesin bir dille delalet etmez. “Mevla” kelimesinin onbeşe yakın manası vardır.²⁰¹ Bundan hilafet manasını çıkarmak doğru değildir. Peygamber’in (s.a) Gadir-i Humm mevkiinde söylediği “velayet” kelimesi Şia’nın kasdettiği gibi halifelik manasında değil dost, efendi manasındadır.²⁰² Efendimiz burada Hz. Ali’yi halife tayin edecek olsaydı, bu kadar çok manası olan bir söz yerine hiç tereddüt bırakmayacak bir kelimeyle ya da cümleyle onu halife tayin ederdi. Ayrıca konuşmasının başında; “Ehl-i beytim hakkında size Allah’ı hatırlatıyorum!” diyerek vurgu yapması da Ehl-i beyt’e hatta zürriyetine itaatın dini bir sorumluluk olduğunu göstermemektedir.²⁰³

Gadir-i Hum hakkında söylenen hikayeler şiî yazarlar tarafından destanlaştırılıp efsaneleştirilmiş ve bazı Kur’an uygun bir mizansel ile irtibatlandırılarak Şia için hayafî önem arzeden bir şekle sokulmuştur. Öyle ki Şia tarihinden bu olay çıkarılacak olursa mezhep adeta temelsiz hale gelecektir.²⁰⁴

b. Şuarâ İkiyüzondördüncü Ayet Hakkındaki İddiaları

Ayrıca şu rivayette bu konuda Şia’nın kullandığı delillerden biridir: “*Yakın akrabaları uyar!*”²⁰⁵ ayeti indirilince, Rasûlullah (s.a) Ali’yi çağırdı ve ona yemek hazırlayıp Abdulmuttalipoğulları’nı davet etmesini söyledi. Ali söylenen hususları yerine getirdi. Topluluk yiyip içtikten sonra Rasûlullah (s.a) onların önünde durup onlara şöyle hitap etti: “*Ey Abdulmuttalipoğulları, Vallahi ben, Araplar içinde kavmine benim getirdiğimden daha faziletli/üstün bir şey getiren bir gencin var olduğunu bilmiyorum. Muhakkak ki ben, dünya ve ahiretin hayrını getirdim. Allah bana, sizi kendisine davet etmemi emretti. Hanginiz, içinizde benim kardeşim, vâsim ve halifem olması karşılığında bu işte bana yardımcı olur?*” Ali hariç topluluk bu davetten çekindi. Ali yaş bakımından onların en genç erkeği idi. O şöyle cevap verdi: “*Ey Allah’ın Rasûlü! Ben sana yardımcı olurum.*” Allah Rasûlü sözünü tekrarladı, topluluk hala

²⁰⁰ İbn Teymiyye, *Mihacü’s-Sünne*, VII, 313-325

²⁰¹ Nevevi, *Tehzibü’l-Esma ve’l-Lugat*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, tsz., I, 196

²⁰² Demircan, Adnan, *Gadir-i Hum Olayı*, Beyan yay., İstanbul, 1996, 62-66

²⁰³ Yavuz, Adil, “Ehl-i Sünnet’e Göre Ehl-i Beyt’in Konumu”, *Marife*, Sayı 3, 2005, 358

²⁰⁴ Sofuoğlu, a.g.e., 259

²⁰⁵ Şuara 26/214

çekingen davranıyordu. Ali ise, yardım etmeyi kabul ettiğini söylüyordu. O zaman Rasûlullah (s.a) Ali'nin boynundan tutup orada hazır olanlara şöyle dedi: "Bu, içinizde benim kardeşim, vâsim ve halifemdir. Onu dinleyin ve itaat edin." Topluluk, Nebi ve daveti ile alay ediyorlardı. Nitekim Nebi'nin evinden çıkarken Ebû Talib'e şöyle diyorlardı: 'O, sana oğlunu dinleyip itaat etmeni emretti.'"²⁰⁶

Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen benzer rivayeti de kullanmaktadırlar: "*Yakın akrabaları uyar*" ayeti indirilince, Nebi (s.a) ehli beytinden olan kimseleri bir araya topladı. Otuz kişi toplandı. Yiyip içtiler. Sonra Nebi (s.a) onlara şöyle dedi: "*Cennette benimle olması ve ehlimde de halifem olması karşılığında kim benim borçlarıma ve vaatlerime kefil olur?*" Bunun üzerine –Şerik'in ismini söylemediği– bir adam şöyle dedi: "*Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bir denizsin, kim yapar bunu?*" Dedi ki: *Daha sonra başkası da aynı şeyi dedi. Bunun üzerine Rasûl, bunu ehli beytine teklif etti. Bunun üzerine Ali (s.a) "ben" dedi.*"²⁰⁷

Bu hadis hakkında bize gelen farklı rivayetler değerlendirildiğinde, Hz. Ali'nin Efendimiz tarafından doğrudan halife tayin edildiğini söylemek isabetli olmayacaktır. Çünkü Efendimiz diğer rivayette "kim benim borçlarıma ve vaatlerime kefil olur?" demiştir. O yüzden bu rivayetler öne sürülerek Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ali'nin hilafetini gasbettiği söylenemez. Zira Hz. Ebû Bekir'in halifeliğine delalet eden ve Ehl-i Sünnet tarafından kullanılan birçok rivayet vardır. Konumuz Hz. Ebû Bekir'in halifeliğinin meşruiyeti olmadığından burada bu rivayetlere yer vermeyeceğiz.

3. İkisinin de Halife Tayin Edilmediğine Dair Rivayetler

Rasûlullah'ın (s.a) ne Şia'nın iddia ettiği gibi Hz. Ali'yi ne de Ehl-i Sünnet'in savunduğu gibi Ebû Bekir'i halife olarak tayin ettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır: Hz. Ömer vefat ederken: "Eğer ben bir halife tayin edersem bunda bir acayiplik yoktur; zira benden daha hayırlı olan (Hz. Ebû Bekir, beni halife tayin etmek suretiyle) bunu yapmıştır. Yerime birini tayin etmezsem de yine bir şey lazım gelmez, çünkü benden daha hayırlı olan (Hz. Peygamber de) böyle yapmıştır."²⁰⁸ demiştir.

İbn Hişam bu rivayetten önce şu ilaveyi yapmıştır: "Rasûlullah (s.a) Ömer'in tekbirini işitince: "Nerede Ebû Bekir? Allah ve mü'minler buna razı olmazlar!" buyurdu.

²⁰⁶ İbn Ebi'l-Hadid, *a.g.e.*, XII, 210; İbn Teymiyye, *a.g.e.*, VII, 297-298

²⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 111

²⁰⁸ İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 653; İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 343; Beyhakî, *a.g.e.*, VII, 221-222; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, V, 230

Ömer'in ölürken söylediği şu sözler olmasaydı, müslümanlar Rasûlullah'ın (s.a) Ebû Bekir'i halife olarak tayin ettiğinden şüphe etmeyecekti."²⁰⁹

Hiz. Ali Cemel günü: "Ey insanlar! Rasûlullah (s.a) bize hilafet konusunda herhangi bir vasiyette bulunmadı. İş böyle olunca biz Ebû Bekir'i halife olarak seçmeyi uygun gördük ve o da bunu ölünceye kadar dosdoğru yerine getirdi. Ebû Bekir, Ömer'i halife olarak tayin etmeyi uygun gördü, o da bunu ölene kadar hakkıyla yerine getirdi."²¹⁰ demiştir.

Yine Hiz. Ali vefat ederken kendisine yöneltilen: "Bize halife tayin etmeyecek misin?" sorusuna: "Rasûlullah (s.a) tayin etmedi ki ben tayin edeyim. Fakat Allah insanlar için hayır murad ederse, Peygamber'den sonra onları en hayırlılarının etrafında birleştirdiği gibi, benden sonra da onları en hayırlıları etrafında birleştirecektir."²¹¹ şeklinde cevap vermiştir. Bu rivayetler de bize Rasûlullah'ın (s.a) herhangi bir ismi halife olarak tayin etmediğini göstermektedir.

Allah Rasûlü bir halife tayin edecek olsaydı bunu elbette dolaylı olarak söylemezdi. Eğer bu mesele İslam dünyasını parçalayacak bir mesele olsaydı vefatından önce bunu kesinlikle hallederdi. Fakat Rasûlullah (s.a) İslam'ın değişen dünya şartlarına uyum sağlayıp kıyamete kadar etkinliğini ve geçerliğini korumak için böyle bir şey yapmamıştır

Ancak genel kanaate göre İbn Kesir'in de dediği gibi; Rasûlullah (s.a) Hiz. Ebû Bekir'i her akıl ve feraset sahibi kişinin anlayacağı gibi güçlü bir şekilde hilafet için işaret etmiştir.²¹²

4. Hiz. Ebû Bekir'e Biat

Ehl-i Sünnet'in müslümanların ilk halifesi olarak kabul ettiği Hiz. Ebû Bekir'e biatle ilgili, olayın akışı hakkında da çok değişik rivayetler aktarılmaktadır. Şia Hiz. Ebû Bekir halife seçilirken olan olayları tam bir savaş havasında ve hilafeti gasp gibi anlatmaktadır. Ashabın, özellikle de Hiz. Ebû Bekir ve Ömer'in Rasûlullah'ın (s.a) naşını ortada bırakarak hilafet meselesinin peşinde koştuklarını iddia etmektedir.²¹³

²⁰⁹ İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 653; farklı lafızlarla, Abdürezzak, *a.g.e.*, V, 432

²¹⁰ Beyhakî, *a.g.e.*, VII, 223

²¹¹ İbn Hacer el-Heytemî, *es-Savâku'l-Murika*, trc. Hasib Seven, Bedir yay., İstanbul, 1411/1990, 80

²¹² İbn Kesir, *a.g.e.*, V, 250

²¹³ Meclisî, *a.g.e.*, XXVIII, 110

Şia, tarihe dönüp bakıldığında ilk dikkat çeken şeyin, Hz. Ali ve beraberindeki birkaç kişi hariç Rasûlullah'ın (s.a) vefatının hemen ertesi günündeki ashabın tutumları olduğunu söyler. Onlar, Rasûlullah'ın (s.a) cenazesini yerde bırakıp gasl, kefenleme ve defnetme işleriyle uğraşmayarak alelacele Beni Sâide Sakifesi'ndeki toplantılarına koşup hilafet konusunda tartışmaya başlamışlardı. Halbuki onlar gerçek halifeyi tanıyorlardı ve ona Rasûlullah'ın (s.a) sağlığında biat bile etmişlerdi. Gadir-i Humm denilen mevkide onun kutlamışlardı.²¹⁴ Onlar, Hz Ali ve Haşimoğulları'nın, Rasûlullah'ın (s.a) mübarek naaşını yerde bırakıp Sakife'ye koşamayacaklarını bildikleri için fırsatı ganimet bilerek işi bitirmek ve Hz. Ali ve Haşimoğulları'nı olup bitmiş bir işle karşı karşıya bırakmak istiyorlardı. Bu şekilde yıllar boyunca hilafete el koydular.²¹⁵

Şia'ya göre tarihçiler, o dönemde çok şaşırtıcı ve ilginç şeylerin vuku bulunduğunu yazarlar. Ayrıntılarını konunun ilerleyen bölümlerinde ele alacağımız olaylardandır ki; daha sonra "Rasûlullah'ın Halifesi" ve "Müminlerin Emiri" ünvanını alanlar, halktan zorla biat almışlardır. Hz. Fatıma'nın evine saldırmış, Hz. Fatıma'yı kapının arkasına sıkıştırarak karnındaki yavrusunu düşürmesine sebep olmuşlardır. Ali'nin ellerini bağlayarak evinden dışarı çıkarmış, biat etmezse öldürüleceğini söylemişler.²¹⁶ Hz. Fatıma'nın bağış ve miras yoluyla elde etmiş olduğu haklarını ve "Zi'l-Kurba" ünvanıyla Humustan aldığı payı gasp etmişlerdir. Hz. Fatıma da her namazdan sonra onlara beddua etmiş ve nihayet onlara gazaplı olarak dünyadan göçmüş, cenazesi gece yarısı gizlice defnolunmuş, onların hiçbirisi cenaze namazına katılamamıştır.²¹⁷

Konunun anlaşılması açısından Rasûlullah'ın (s.a) vefatıyla başlayan olayları ele alarak anlatmak daha faydalı olacaktır.

a. Benî Sâide Sakifesi'nde Meydana Gelen Olaylar

Hz. Peygamber'in (s.a) techiz ve tekfin işlemleriyle uğraşmak için Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Abbas, Usame b. Zeyd, Fadl b. Abbas ve Kusem b. Abbas Hz. Aişe'nin evinde toplanmışlardı.²¹⁸ Hz. Peygamber'in (s.a) yakın dostları ve akrabaları olan bu Muhâcirler Hz. Peygamber'in naşıyla uğraşırlarken, Medine'nin bir

²¹⁴ Emini, *a.g.e.*, I, 11

²¹⁵ Meclisi, *a.g.e.*, XXVIII, 367

²¹⁶ Ticanî, *Zikir Ehline Sorun*, 218–221 (Yazar kitabında bu olay için kaynak olarak Taberî'yi vermiştir. Araştırmamız neticesinde Taberî'de böyle bir rivayete raslayamadık.)

²¹⁷ Emini, *a.g.e.*, VII, 226–227

²¹⁸ Belazurî, *Ensabü'l-Eşraf*, II, 247, 262

köşesinde Ensâr farklı bir faaliyet içindeydi. Onlar kendi hakları olduğunu düşündükleri halifeyi seçmek için toplanmışlardı. Rivayete göre: “Peygamber (s.a) vefat ettiği gün, Hz. Ebû Bekir insanlara namaz kıldırdıktan sonra Uveyym b. Sâide, Hz. Abbas’a gelerek, Ensâr’ın Sa’d b. Ubade’yi devlet başkanlığına seçtiklerini haber verdi. Halk öğle namazını bitirince oturdukları yerleri terk etmediler. Abbas ayağa kalkarak ilerledi ve: “Ey insanlar! Sizi neden gruplar halinde görüyorum? Biri gelerek bana olanları anlattı. Ey Ebû Bekir! Kalk ve onların (Ensâr’ın) yanına git.” dedi.²¹⁹

Yapılmakta olan toplantıda sözü ilk alan Evsli Huzeyme b. Sabit: “Ey Ensâr! Şayet siz bugün bu işte Kureyşliler’e öncelik tanıyacak olursanız, bu iş kıyamet gününe kadar onların elinde kalacak ve size geçmeyecektir. Halbuki Allah kitabında sizi Ensâr olarak adlandırmıştır.²²⁰ Muhâcirler sizin memleketinize hicret etmiştir. Peygamber’in (s.a) kabri de sizin yurdunuzdadır. Bu durumda Kureyşliler’in kendinden çekinecekleri ve Ensârın da kendisine güvenebileceği bir şahıs üzerinde birleşin.” demiştir. Bunun üzerine Ensâr: “Ey Huzeyme! Doğru söyledin. Zaten biz bu iş için Sa’d b. Ubade’yi seçmiştik” dediler.²²¹

Daha sonra Sa’d b. Ubade hilafetin kendi hakları olduğunu vurgulayan bir konuşma yapmış ve Ensâr’ın üstünlüklerinden bahsetmiştir.²²²

Yukarıda da aktardığımız gibi Benî Sâide Sakifesi’nde bunlar olurken Hz. Ebû Bekir’in de içinde bulunduğu bir grup Rasûlullah’ın defin işleriyle uğraşıyorlardı. Bu arada Muğire b. Şu’be Hz. Peygamber’in (s.a) hücreğine gelerek kapıyı çaldı ve: “Ey Ömer! diye seslendi. Hz. Ömer de: “Biz meşgulüz! Ne istiyorsun?” dedi. Muğire’nin, “Mutlaka gelmelisin. Sonra geri dönersin” demesi üzerine Ömer dışarı çıktı. Muğire ona: “İnsanların size ihtiyacı var! Şu Ensâr Benî Sâide Sakifesi’nde toplanmışlar; aralarında Sa’d b. Ubade ve eşraftan kişiler de var. Bu işi Sa’d b. Ubade’ye vermek ve ona biat etmek istiyorlar. Onların söyledikleri en iyi söz: “Bizden bir emir, Kureyşten bir emir olsun!” şeklindedir. İnsanların size ihtiyacı var. İş büyümeden ve aramızda harbe neden olacak bir durum olmadan oraya gidin ve meseleyi halledin!” dedi. Ömer de

²¹⁹İbnü’l-Cevzî, Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Muntazam fî Tarihi’l- Mulûk ve’l-Ümem*, Beyrut, 1992, IV, 64-65

²²⁰Tevbe 9/100,117

²²¹Vakîdî, *Kitabu’r-Ridde*, Paris, 1989, 21

²²²Taberî, *a.g.e.*, II, 355-356; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmi fî t-Tarih*, II, 327(İbnü’l-Esîr’de rivayet, herhangi biri kalkıp konuştu diye geçmektedir.)

durumu hemen Hz. Ebû Bekir'e iletti ve: "Şu kardeşlerimiz Ensâr'ın yanına gidelim de ne yaptıklarına bir bakalım" dedi.²²³

Gerçekten Ensârın tek başına aldığı bu kararı Muhâcirin kabul etmesi çok zor olacaktı. İşin ciddiyetinin farkında olan Hz. Ebû Bekir ve Ömer, Hz. Ali ve diğerlerini Rasûlullah'ın yanında bırakarak Benî Sâide sakifesine gittiler. Oturdular ve neden böyle bir toplantı yaptıklarını sordular. Ensârın hatibi olan Sabit b. Kays şunları söyledi:

"Ey Muhâcirler! Siz de bizim gibi biliyorsunuz ki Allah Muhammed'i (s.a) peygamberi olarak göndermiştir. İşin başında Allah ona bütün şiddet hareketlerinden kaçınmasını ve bağışlayıcı olmasını emrettiği için, insanların inkar ve işkencelerine rağmen Mekke'de kalmıştır. Bundan sonra onun hicret etmesine izin vermiş, savaşmakla sorumlu tutmuş ve onu yurdundan hicret ettirmiştir. Böylece biz onun yardımcıları, şehrimiz de onun hicret yurdu olmuştur. Sonra siz geldiniz ve biz sizinle mallarımızı paylaştık. Bütün ihtiyaçlarınızı karşıladık, evimize yerleştirdik, size her türlü imkanı sunduk ve sizi kendimize tercih ettik."²²⁴

Said b. Kays Ensâr hakkındaki ayet ve hadisleri tek tek söyledikten sonra konuşmasına şöyle devam etti: "Ey Kureyşliler! Sizler, Peygamberimiz'in kavmisiniz, ancak bize göre az bir cemaatsiniz. Sizin zayıf ve aciz olanlarınız yavaş yavaş gelip bize katılmıştır. Hale bakın ki böyle bir cemaat, bizim hakkımız olan bu işi bizden uzaklaştırarak tek başına ona sahip olmak ve bizi saf dışı bırakmak istiyor!"²²⁵

"Biz Allah'ın dininin yardımcıları (Ensâr) olduğumuz için, halkın idaresi bize aittir. Ey Muhâcirler! Bu konuda ne düşünüyorsanız bize söyleyin!"²²⁶

Bu konuşmaya Hz. Ömer cevap vermek istedi. O yolda gelirken bir konuşma yapmak için kendini hazırlamış, böyle bir konuşmayı duyunca sinirlenmişti. Kendisi bunu şöyle ifade etmiştir: "Sabit b. Kays'ın konuşması bitince, ayağa kalkıp bir konuşma yapmak istedim. Ebû Bekir'in önünde şöyle güzel bir konuşma yapmak için kendimi hazırlamıştım ve ondan sinirlendiğimi gizlemeye çalışıyordum. O benden daha metanetli ve sabırlıydı."²²⁷ Hz. Ebû Bekir, o konuşmaya yeltenince: "Yavaş ol ey Ömer!

²²³ İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 656; İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 328; Taberî, *a.g.e.*, II, 456; İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 328

²²⁴ Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1107

²²⁵ Abdürrezzak, *a.g.e.*, V, 443; İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 659; İbn Kesir, *a.g.e.*, V, 246

²²⁶ Hamidullah, *a.g.e.*, II, a.y.

²²⁷ Abdürrezzak, *a.g.e.*, V, 443; İbn Hişam, *a.g.e.*, II, 67; İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 327; İbn Kesir, *a.g.e.*, V, a.y.; Suyutî, *a.g.e.*, 67

Önce ben konuşacağım, sonra sen istediğini söyle!” dedi. Hz. Ömer o gün Hz. Peygamber’in vefatı üzerine yaptığı konuşmasından önce Hz. Ebû Bekir’in uyarısını dinlememiş ve konuşmaya devam etmişti. Aynı gün içinde ona ikinci kez karşı çıkmak istemediğini söyleyen Hz. Ömer, sözü Hz. Ebû Bekir’e bıraktı. Hz. Ebû Bekir sözü olarak:

“Ey Kays! Vallahi senin halkın tamamen senin anlattığın gibidir, kimse buna karşı gelemmez”²²⁸ dedi. Daha sonra Hz. Ebû Bekir Muhâcirler hakkında inen ayetleri okudu ve şöyle dedi:

“Sizler vallahi bizleri korudunuz ve yardım ettiniz. Ancak insanlar Kureyş’e tabi olurlar. Ve biliyorsunuz ki, Araplar bu işe Kureyş’i layık göreceklendir. Çünkü onlar Arapların en değer verdikleri ve şerefli kabul ettikleri yurdun sahipleridirler. Hz. İbrahim’in duasına muhatap olmuşlardır. Bizler emirleriz, sizler vezirlersiniz. Sizler Rasûlullah’ın (s.a) da vezirleriydiniz.”²²⁹

Hz. Ebû Bekir kısaca şöyle diyerek Ensârın hilafet iddialarını çürütmüştür: “İşte Kureyş’in sahip olduğu bu sosyal, siyasî ve dinî konumlardan dolayı, hilafet onun hakkıdır ve Araplar da ancak bir Kureyşli’nin hilafetini kabul ederler. Ayrıca Kureyş’ten birinin hilafeti devletin istikrarını temin edecektir.” Hz. Ebû Bekir devamla şunları söylemiştir:

“Ben sizi Ebû Ubeyde veya Ömer’e biat etmeye davet ediyorum.”²³⁰ Her ikisini de size ve bu işe layık görüyorum. Hangisini isterseniz ona biat ediniz!” diyerek konuşmasını bitirdi ve ikisinin ellerini tuttu.²³¹

Bu konuşmaların ardından Hubab b. Münzir söz alarak: “Sizden bir emir, bizden bir emir...” teklifinde bulundu.²³² Bu fikir Muhâcir ve Ensâr arasında tartışıldı. Hazrec’ten Zeyd b. Sabit söz alarak:

“Rasûlullah (s.a) Muhâcirlerdendi. İmam da ancak Muhâcirlerden olur. Biz de Rasûlullah’ın (s.a) yardımcıları olduğumuz gibi, onların da yardımcıları oluruz.” deyince Hz. Ebû Bekir:

²²⁸ Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1108

²²⁹ Vâkıdî, *a.g.e.*, 21,22

²³⁰ Vakıdî, *a.g.e.*, 23

²³¹ Vakıdî, *a.g.e.*, a.y.

²³² İbn Sa’d, *a.g.e.*, II, 329; Taberî, *a.g.e.*, II, 457; Suyûtî, *a.g.e.*, 68; Zehebî, *Tarih*, 2. bsk, Daru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1997, thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî., III, 10

“Allah sizi hayırla mükâfatlandırsın ey Ensâr topluluğu! Zeyd doğru söylemiştir. Sözüünüzde sebat ediniz! Vallahi bundan başka türlü konuşursanız sizinle anlaşılamayız.” dedi. Hz. Ebû Bekir’in bu sözlerinde dolayı Zeyd: “İşte kardeşiniz! Ona biat edin!” dedi.²³³

Artık Muhâcirlerden birinin halife olacağı kesinleşince Hz. Ebû Bekir teklifini yeniledi ve: “Ben Ebû Ubeyde ile Ömer’den birini size tavsiye ediyorum. Eğer benim sözümü dinlerseniz şu iki adamdan birine biat edin. İşte Ömer b. Hattab! Rasûlullah (s.a) onun hakkında: “Ey Allah’ım! Dini onunla aziz kıl!” diye dua etmişti. İşte Ebû Ubeyde b. Cerrah! Rasûlullah’a (s.a) bir kavim gelmiş ve; “Bizimle birlikte emin bir kişiyi gönder!” demişti. Rasûlullah (s.a) da: “Sizinle birlikte gerçekten emin birini göndereceğim.” demiş ve Ebû Ubeyde b. Cerrah’ı göndermişti. Ben sizin Ebû Ubeyde’ye biat etmenizden razı olurum.” dedi.²³⁴ Bunun üzerine ikisi birden bu teklifi reddettiler.

Hz. Ömer: “Uzat elini ey Ebû Bekir! Sana biat edeyim!” dedi. Hz. Ebû Bekir: “Hayır, ey Ömer! Ben sana biat edeceğim. Çünkü sen bu iş için benden daha güçlüsün.” dedi. İkisi bu konuda tartışırken Hz. Ömer daha atik davrandı ve ona biat etti.²³⁵

Bunun üzerine ashabdan orada bulunanlar da kalkıp sekiz Haziran Pazartesi altıyüzotuziki’de Hz. Ebû Bekir’e biat ettiler.²³⁶

Olay Ehl-i Sünnet kaynaklarında bu şekilde aktarılırken Şia kaynaklarında bu konuyla ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Şia’nın ortaya attığı iddiya göre ise bir grup: “Biz Ali’den başkasına biat etmeyiz!” demiştir.²³⁷

Şia seçim sırasındaki olaylarla ilgili çok fazla söz söylememiştir. Ama onun hilafetinin batıl olduğunu her defasında dile getirmiş hatta Ebû Bekir’e ilk biat edenin de insan kılığına giren bir şeytan olduğunu söylemiştir.²³⁸

Yalnız onların özellikle söylediği şudur ki Hz. Ebû Bekir ve Ömer Efendimiz’in techiz ve tekfin işlerini fırsat bilip Hz. Ali’yi devre dışı bırakmışlardır. Efendimiz’in cenazesıyla uğraşan Hz. Ali de tepkisini biat esnasında koymuştur.

²³³ Suyûfî, *a.g.e.*, 69

²³⁴ Abdürrezzak, *a.g.e.*, V, 443

²³⁵ İbn Sa’d, *a.g.e.*, II, 330; Taberî, *a.g.e.*, II, 458; İbnü’l-Cevzî, *a.g.e.*, IV, 67

²³⁶ İbn Sa’d, *a.g.e.*, II, 331

²³⁷ Taberî, *a.g.e.*, II, 443; İbnü’l-Esîr, *a.g.e.*, II, 328

²³⁸ Küleynî, *a.g.e.*, VII, 343

Hız. Ebû Bekir'in halife seçimi sırasındaki tutumu ise onun aslına bu işe çok da hevesli olmadığını göstermektedir. O ridde ortaya çıkacağından ve fitne korkusundan bu görevi kabul ettiğini de dile getirmiştir.²³⁹

b. Hız. Ebû Bekir'e Biat Etmeyen Sahabîler

Şia'nın iddiasına göre, Ali (a.s.) ve ibn'i Abbas ve diğer Beni Haşim, Ebû Bekir'e biat etmediler ve Usame b. Zeyd, Zübeyr, Selman-ı Farisî, Ebûzer el- Gıfarî, Mikdad b. Esved, Ammar b. Yasir, Huzeyfe b. Yeman, Huzame b. Sabit, Ebû Bureyde b. Eslemi, Bera b. Azib, Ubey b. Ka'ab, Sehl b. Hanif, Sad b. Ubade, Kays b. Sad, Ebû Eyyub el-Ensâri, Cabir b. Abdullah, Hâlid b. Sa'd ve bunlardan başka sahâbe de Ebû Bekir'e biat etmediler.²⁴⁰

Şia Hız. Ebû Bekir'in insanları biat için zorladığını fakat Sa'd b. Ubade'nin buna direndiğini söylemiştir. Hız. Ebû Bekir Sa'd'a biat etmesi için bir elçi göndermiş Sa'd ise: "İyi bilin ki sadağımdaki tüm okları atmadıkça, mızrağımın ucu kan ile boyanmadıkça, gücümün yettiği kadar kılıcımla size vurmamakça biat etmeyeceğim. Allah'a yemin ederim ki bütün insanlar ve cinler sizinle birlikte olsa, Rabbime varıp hesabımı vermeden size biat etmeyeceğim." demiştir.²⁴¹

İşin tuhaf olan tarafı hilafet meselesini ortaya atan ve Hız. Ebû Bekir'den önce aday olan Sa'd b. Ubade'ye Şia tarafından hiçbir eleştiri gelmemesidir. Öyle ki sanki onun biat etmeyişi halife seçilemeyişinden değil de mağduriyetinden gibi gösterilmektedir. Halbuki hilafet Hız. Ali'nin hakkıysa ve Hız. Ebû Bekir suçluysa, sakifede bu mesele için isimleri ortaya gelen herkes aynı suçu işlemiştir ve aynı eleştirilerin onlara da yapılması gerekir.

c. Ehl-i Beyt'in Hız. Ebû Bekir'e Biati

Şia olayları aktarırken Efendimiz'in cenazesıyla ilgili işlerin sanki Hız. Ali'nin üzerine bırakıldığı gibi bir izlenim vermektedir. Halbuki bize ulaşan rivayetlerde Hız. Ali ve yanındakilerin özellikle bu işle uğraştıkları görülmektedir. Bir rivayette Ashab: "Rasûlullah'a (s.a.); "ecelin ne zaman?" diye sorduk. O da; "Ayrılık yaklaştı" dedi. "Seni

²³⁹ Heytemî, *a.g.e.*, 55-56

²⁴⁰ Meclisî, *a.g.e.*, XXVIII, 189

²⁴¹ İbn Kuteybe, *el-İmame Ve's-Siyase*, Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut; 14 Taberî, *a.g.e.*, II, 459

kimler yıkasın?” diye sorduk. “Ehlim!”²⁴² buyurdu. Anlaşılan o ki Rasûlullah’ın (s.a) cenaze işleri rastgele kişiler tarafından yapılmamıştır. Orada bulunan kişilerin isimleri incelendiğinde bu daha iyi anlaşılmaktadır.

Hiz. Peygamber’in gaslini yapanlar Hiz. Ali, Abbas ve onun iki oğlu Fazl ve Kusem, Usame b. Zeyd ve Rasûlullah’ın (s.a) azatlı kölesi Şükran idi. Bu kişiler Rasûlullah (s.a) tarafından tayin edilmişti. Ensârdan Evs b. Havlâ’da: “Ahali yarın Ensârdan kimse Rasûlullah’ı (s.a) yıkarken yoktu derler. İzin verin de ben de bu işte bulunayım” diyerek izin aldı ve o da Efendimiz’in yanına girdi.²⁴³

Buradan da anlaşılmaktadır ki, Hiz. Ali ve beraberindekilerin techiz ve tekfinle uğraşması Rasûlullah (s.a) tarafından belirlenmiş bir görevdir. Peki bu iş bitince acaba Hiz. Ali’nin biatle ilgili tavrı ne olmuştur bunu inceleyelim:

Hiz. Ali defn işleriyle uğraştığından dolayı ilk biatte bulunamamıştır. Kaynaklar Hiz. Ali’nin er veya geç biat ettiğini belirtmektedir. İhtilaf edilen nokta onun ne zaman biat ettiği konusudur.

Şii temayüllü olduğu bilinen Yakûbî, Ali beraberindekilerin Fâtıma’nın evinde toplandığını, bunu haber alan Ebû Bekir ve Ömer gibi isimlerden oluşan bir gurubun oraya giderek eve hücum ettiklerini rivayet etmektedir. Olayın devamında ise Ali’nin kılıcını alarak dışarı fırladığı ve Ömer’le boğuştuğu, Ömer’in kılıcı kırarak eve girdiği aktarılmaktadır.²⁴⁴

Biat etmek istemeyen Hiz. Ali’ye Hiz. Ebû Bekir mevlası Kunfûz’u göndermiş olay birkaç defa tekrar etmiş, Hiz. Ebû Bekir her defasında aldığı cevap karşısında ağlamış, Hiz. Ömer ise her defasında Ebû Bekir’i kaba kuvvet kullanmaya teşvik etmiştir. Sonunda Hiz. Ömer onu zorla Hiz. Ebû Bekir’in yanına getirmiş ve biat etmesini istemiştir. Bunun üzerine Hiz. Ali: “Eğer biat etmezsem ne olur?” demiş, boynunun vurulmasıyla tehdit edilince de: “Öyleyse Allah’ın bir kulunu ve Rasûlullah’ın (s.a) kardeşini öldürmüş olursunuz.” karşılığını vermiştir. Hiz. Ömer: “Allah’ın kulu olmana gelince, bunu kabul ederiz. Ama Rasûlullah’ın (s.a) kardeşi olmanı kabul etmeyiz.” demiştir. Bu arada Hiz. Ebû Bekir hiç konuşmamış, Hiz. Ömer ise: “Neden ona biat etmesini söylemiyorsun?” deyince Hiz. Ebû Bekir: “Fatıma onun yanında iken onu

²⁴² İbnü’l-Esîr, *a.g.e.* III, 190–191

²⁴³ İbn Hişam, *a.g.e.*, IV, 662; Taberî, *a.g.e.*, III, 211

²⁴⁴ Yakubî, *a.g.e.*, II, 85

herhangi bir şeye zorlayamam.” demiştir. Hz. Ali oradan ayrıldıktan sonra Rasûlullah’ın (s.a) kabrine giderek ağlamış ve olanları Hz. Peygamber’e şikayet etmiştir. Bu esnada Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir’e: “Haydi Fatıma’nın yanına gidelim. Biz gerçekten onu kızdırdık” demiştir. Hz. Fatıma’nın yanındayken olan olaylar ise şöyle gelişmiştir:

“Birlikte Hz. Fatıma’nın yanına girmek için izin istediler fakat Hz. Fatıma izin vermedi. Bunun üzerine gidip Hz. Ali ile konuştular. O da onları Hz. Fatıma’nın huzuruna soktu. Hz. Ömer ile Hz. Ebû Bekir Hz. Fatıma’nın yanına oturunca o yüzünü duvara döndü, selam verdikleri halde selamlarını almadı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir konuşmaya başladı: “Ey Rasûlullah’ın sevgili kızı! Ben Rasûlullah’ın akrabalarını kendi akrabalarımın üstün tutarım. Gerçekten seni de kızım Aişe’den daha çok severim. Babanın vefat ettiği gün ben de ölmeyi ve hayatta kalmamayı istemiştim. Benim senin şerefini bilip takdir ettiğimi ve sadece baban Rasûlullah’tan işittiğim; “bize varis olunmaz, bizim bıraktığımız sadakadır!” hadisinden dolayı senin hakkını ve Peygamber’den (s.a) mirasını vermediğimi kabul etmiyor musun?”

Bunun zerine Fatıma onlara şöyle dedi: “Ne dersiniz, size Rasûlullah’tan bir hadis söylesem onu kabul eder ve uygular mısınız?” Onlar da: “Evet” dediler. Hz. Fatıma: “Allah aşkına söyleyin bana, Rasûlullah’ın: “Fatıma’nın razı olması benim razı olmam; Fatıma’nın kızması benim kızmam demektir. Kim kızım Fatıma’yı severse beni sevmiştir; kim Fatıma’yı razı ederse beni razı etmiştir; kim de Fatıma’yı kızdırırsa beni kızdırmıştır.” buyurduğunu işitmediniz mi? dedi. Onlar da: “Evet Rasûlullah’tan bu hadisi işitmiştik.” dediler.

Hz. Fatıma onların sözlerini işitince: “Allah ve melekleri şahit olsun ki siz ikiniz beni gücendirdiniz, gönlümü kırdınız. Vallahi Rasûlullah’la karşılaşsam sizi şikâyet edeceğim.” dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir: “Onu ve seni gücendirmekten sana sığınırım ey Fatıma!” diye hüngür hüngür ağlamaya başladı. Az kalsın kendini helak edecekti. Hz. Fatıma sözlerine şöyle devam etti: “Vallahi sana her namazda sana beddua edeceğim.”

Hz. Ebû Bekir ağlayarak oradan ayrıldı. İnsanlar orada toplanınca: “Her biriniz beni dertlerimle baş başa bırakarak hanımı ile kucaklaşmış ve ailesiyle sevinç içinde geceleri geçirmektesiniz. Benim sizin biatınıza ihtiyacım yok, biatınızı geri alınız!” dedi. Onlar da: “Ey Rasûlullah’ın halifesi! Artık bu işten geri dönülmez, bunu sen daha iyi bilirsin. Eğer bunu yaparsan Allah’ın dini kaim olmaz.” dediler. Bunun üzerine Hz. Ebû

Bekir: “Vallahi böyle olacak olmasaydı ve bu prensibin zayıflamasından endişe etmeseydim, Fatıma’dan bu sözleri işittikten sonra ve bu tavırları gördükten sonra, benim boynumda bir müslümanın biatı olduğu halde bir gece bile geçirmezdin.” dedi.²⁴⁵

Hız. Fatıma’nın miras meselesi Hız. Ali’nin biatını geciktiren bir sebep olarak kaynaklarda nakledilmektedir. Rivayetlere göre bu miras işinden dolayı Hız. Ali Hız. Fatıma hayattayken Hız. Ebû Bekir’e biat edememiştir. Bazı rivayetlere göre Hız. Ali Hız. Fatıma’nın vefatından 75 gün sonra²⁴⁶ ya da altı ay sonra biat etmiştir.²⁴⁷ Bazıları da bu biat olayının Hız. Fatıma’nın vefatından on gün sonra olduğunu söylerler.²⁴⁸

Bu rivayetler incelendiğinde Ehl-i Sünnete göre ufak tefek bazı sorunlar olsa da Hız. Ali Hız. Ebû Bekir’e biat etmiştir ki, şu iki rivayette bunu göstermektedir: Taberî Tarih’inde Amr b. Hureys ile Said b. Zeyd ile arasında geçen şöyle bir rivayet aktarmaktadır:

“Amr: “Rasûlullah’ın vefatını gördün mü?”

Said: “Evet”

Amr: “Ebû Bekir’e ne zaman biat ettiler?”

Said: “Hemen Rasûlullah’ın vefat ettiği gün. Çünkü onlar cemaat halinde olmaksızın bir gün dahi geçirmek istemediler.”

Amr: “Muhâcirlerden biat etmeyen var mıydı?”

Said: “Hayır! Davete gerek kalmaksızın herkes ard arda biat etti.”²⁴⁹

Buradan da anlaşılmaktadır ki Hız. Ali genel biatın yapıldığı gün biat etmiştir. Zaten Hız. Ali’den aktaracağımız ikinci rivayette bunu göstermektedir: “Hız. Peygamber (s.a) vefat edince, halimize şöyle bir baktık ve Hız. Peygamber’in namaz için Hız. Ebû Bekir’i öne geçirdiğini gördük. Rasûlullah’ın dinimiz için razı olduğu kimseden, biz de dünyamız için razı olduk ve Hız. Ebû Bekir’i başımıza geçirdik.”²⁵⁰

²⁴⁵İbn Kuteybe, *a.g.e.*, I, 16-17

²⁴⁶İbn Kuteybe, *a.g.e.*, a.y.

²⁴⁷Taberî, *a.g.e.*, II, 448

²⁴⁸Mes’ûdî, *Murûcu’z-Zeheb*, I, 318

²⁴⁹Taberî, *a.g.e.*, II, 447

²⁵⁰İbn Sa’d, *a.g.e.*, III, 183

Ehl-i Sünnete göre neredeyse sorunsuzca geçen biat merasimi, Şia'ya göre çok olaylı geçmiş ve sahâbe neredeyse birbirini kırıp geçirmiştir. Biattan sonra hiçbir sorunun çıkmaması ve Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'in yanından ayrılmaması Şia'dan gelen rivayetler hakkında akıllarda ciddi soru işaretleri bırakmaktadır.

Bize aktarılan Şia kaynaklı rivayetler o dönemde toplumun kaldıramayacağı kadar sert görünmektedir. Şayet böyle bir durum varsa bile her iki tarafın kabile mensupları mutlaka taraflarını destekleyecek ve olaylar önü alınmaz bir hal alacaktır.

Şia Hz. Ali'nin bu biate razı olmadığını onun şu sözleriyle aktarmaktadır: “Vallahi Ebû Kuhafe'nin oğlu (Ebû Bekr) hilafeti bir gömlek gibi giyindi. Oysa o daha da iyi biliyordu ki ben hilafete nisbetle değirmen taşının mili gibiydim, hilafet benim çevremde dönerdi; sel benden akardı; uçtuğum yerlere hiç bir kuş uçamazdı.”²⁵¹

Öyle ki Hz. Ebû Bekir'in hilafetini kabul etmeyen Hz. Ali eşi Fatıma'yı bir eşeğe bindirerek Ensâr'dan bu konuda yardım istemiştir. Fakat onlar biat işinin bittiğini ve artık bu konuda yardım edemeyeceklerini söylemişlerdir.²⁵²

Hz. Ali'nin biatıyla ilgili diğer bir rivayete göre ise, Hz. Ebû Bekir (r.a.) genel biatın yapıldığı ikinci gün Hz. Ali ve Zübeir'i görememiş Hz. Ömer'le haber göndermiş, Hz. Ali ve Zübeyr de iş tatsız boyutlara ulaşmasın diye mescide gelmişler ve mazeretlerini bildirdikten sonra biat etmişlerdir.²⁵³ Bu biat sırasında Hz. Ali hilafette hakları olduğu halde kendine danışılmadan bu işin yapıldığını söyleyip sitem etmiş ve daha sonra da biat etmiştir. Hz. Ali bu biat esnasında Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) faziletinden bahseden cümleler de kurmuştur. Hz. Ebû Bekir de fitne çıkmasından korktuğunu söyleyerek açıklama yapmış Hz. Ali'nin gönlünü almış ve böylece sorun halledilmiştir.²⁵⁴

Başka bir rivayete göre ise Hz. Ali evinde otururken bir adam gelip Hz. Ebû Bekir'in biat için mescide oturup halkı beklediğini söylemesi üzerine aceleden dış kıyafetini almadan iç kıyafetiyle gidip biat ettiği ve Hz. Ebû Bekir'in yanına oturduğu bir adam gönderip kıyafetlerini getirtip oturmaya devam ettiği yönündedir.²⁵⁵ Bu da abartılı bir rivayet gibi görünmektedir.

²⁵¹ İbn Ebi'l Hadîd, *a.g.e.*, I, 151

²⁵² İbn Kuteybe, *a.g.e.*, I, 16

²⁵³ Belazûrî, *a.g.e.*, II, 267-268; Taberî, *a.g.e.*, II, 448

²⁵⁴ Belazûrî, *a.g.e.*, II, 263-269; Taberî, *a.g.e.*, II, 448

²⁵⁵ Taberî, *a.g.e.*, II, 447; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 189

Biat esnasında birtakım kırgınlıkların olması ihtimali elbette vardır. Fakat bu Şia'nın iddia ettiği gibi kavgalara neden olacak boyutta olmamıştır. Şayet böyle bir durum olacak olsaydı elbette Haşimoğulları Hz. Ali'ye sahip çıkardı ve olay daha farklı boyutlara taşınırdı.

Daha önce de bahsettiğimiz şu rivayerler de hilafet meselesinin iddia edildiği gibi büyük kavgalara neden olmadığını göstermektedir: Hz. Ali Cemel günü: “Ey insanlar! Rasûlullah (s.a) hilafet konusunda bize herhangi bir vasiyette bulunmadı. İş böyle olunca biz Hz. Ebû Bekir halife olarak seçmeyi uygun gördük ve o da bunu ölünceye kadar dosdoğru yerine getirdi. Sonra Hz. Ebû Bekir Ömer'i halife olarak tayin etmeyi uygun gördü ve o da ölünceye kadar bu görevi hakkıyla yerine getirdi.”²⁵⁶

Vefat ederken Hz. Ali'den halife tayin etmesini istemişler o da: “Rasûlullah (s.a) tayin etmedi ki ben tayin edeyim. Fakat Allah insanlar için hayır murad ederse, peygamber'den sonra onların en hayırlılarının (Hz. Ebû Bekir) etrafında toplandığı gibi benden sonra da onların en hayırlılarının etrafında toplanacaklardır.” demiştir.²⁵⁷

Hz. Ali'nin biatini etkileyen meselelerden biri de Hz. Fatıma'nın mirası meselesidir ki bunu diğer başlık altında ele alacağız.

5. Fedek

a. Fedek Hakkında Genel Bilgi

Fedek (bugünkü Hâil) Medine ile Hayber arasında, Medine'ye yaklaşık 150 km mesafede yahudilerin yaşadığı bir yerdi. Sa'doğullarının (Benî Sa'd b. Bekir) Hayber yahudilerine yardım etmek üzere Fedek'te toplandıklarını ve buna karşılık Hayber'in hurma gelirlerinden pay istediklerini haber alan Rasûl-i Ekrem, Hayber'in fethinden önce 6. yılın Şaban ayında (Aralık 627) Hz. Ali kumandasındaki 100 kişilik bir askerî birliği Sa'doğulları'nın üzerine Fedek'e göndermişti. Gerçekten Hayber yahudileri Teyma, Fedek, Vâdilkurâ yahudilerini de yanlarına alarak müslümanlara karşı savaş hazırlığına başlamışlardı. Fedek civarına ulaşan askerî birlik Sa'doğulları casuslarından birini sıkıştırarak karargâhlarını öğrendi. Hz. Ali karargâhlarına vardığında onların

²⁵⁶ Beyhakî, *a.g.e.*, VII, 223; İbn Kesir, *a.g.e.*, V, 251

²⁵⁷ Heytemî, *a.g.e.*, 80

kaçtığını gördü. Koyun sürülerine ve develere ganimet olarak el koydu. Üç gün kaldıktan sonra Medine'ye tekrar döndü.²⁵⁸

Hız. Peygamber, Hayber'in fethinden sonra Ensâr'dan Muhayyisa b. Mes'ûd'u Fedek halkını İslâm'a davet için gönderdi. Fedek halkı topraklarının yarısı karşılığında Rasûlullah ile anlaşmak istediler. Rasûl-i Ekrem müslümanların istedikleri zaman yahudileri çıkarmaları şartıyla bunu kabul etti. Böylece Fedek savaş yapılmadan ele geçirildiği için arazinin yarısı Hız. Peygambere tahsis edilmiştir. Rasûlullah buradan elde edilen geliri amme işlerine, yolcu ve misafirlere, ayrıca ailesine sarfederdi.²⁵⁹

b. Şia'nın Fedek Hakkındaki İddiaları

Rasûl-i Ekrem'in vefatından sonra gerek hanımlarının gerekse kızı Fatıma'nın Halife Ebû Bekir'den bazı istekleri olmuştur. Nakledildiğine göre Hız. Peygamber'in vefatı üzerine hanımları Rasûl-i Ekrem'in Hayber ve Fedek'teki hisselerinden miraslarını almak için Hız. Osman'ı Ebû Bekir'e gönderdilerse de Hız. Aişe onlara Rasûlullah'ın. "Biz peygamberler miras bırakmayız, bizim bıraktıklarımız sadakadır." hadisini söylemiştir. Bunun üzerine onlar isteklerinden vazgeçmiştir.²⁶⁰

Hız. Ebû Bekir halife olduktan sonra Hız. Fatıma ve Efendimiz'in (s.a) diğer akrabaları miras istemek üzere halifeye gitmişlerdir. Bunun üzerine Şia ve Ehl-i Sünnet'e göre, özellikle Hız. Fatıma ve halife arasında birtakım olaylar cereyan etmiştir.²⁶¹ Şia Hız. Fatıma'ya bu konuda eziyet edildiğini söylemektedir.²⁶² Bize ulaşan rivayete göre, Hız. Fâtıma'nın Fedek hurmalığını Rasûlullah'ın kendisine hibe ettiğini söylemesi üzerine Hız. Ebû Bekir'in Fâtıma'dan şahit istediği, onun da Ümmü Eymen'i şahit gösterdiği, halifenin Ümmü Eymen'in şahadetini de yeterli görmediği belirtilmektedir.²⁶³ Bu rivayet Hız. Ebû Bekir'in verdiği hükümlerde dinî esaslara ne kadar titizlikle riayet ettiğini gösterir. Esasen Hız. Fatma'yı Rasûlullah'ın vefatından sonra miras derdine düşmüş bir vâris gibi gösteren bu rivayet onun Hız. Ebû Bekir'in hilâfetine olan itirazının da bir mesnedi yapılmak istenmektedir. Bu miras meselesinden

²⁵⁸ Algül, Hüseyin, "Fedek", *DİA*, XII, 294

²⁵⁹ İbn Hişam, *a.g.e.* II, 353; İbn Şebbe, *Tarihu'l-Medineti'l-Münevvera*, I, 193

²⁶⁰ Buharî, *Ashabu'n-Nebî*, 12; Farzu'l-Humus, 1; Meğazî, 14, 38; Feraiz, 3

²⁶¹ en-Nâşî el-Ekber, Ebu'l-Abbas Abdullah b. Muhammed, *Usûlü'n-Nihal*, thk. Seyit Bahçıvan, Konya, 2007, 9

²⁶² Meclisî, *a.g.e.*, XXIX, 329-330

²⁶³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 315-316

dolayı aralarında geçen konuşmadan dolayı Ebû Bekir'in hüngür hüngür ağladığı nakledilmektedir.²⁶⁴

Bazı rivayetlerde de miras isteme olayında sadece Hz. Fatıma'nın değil, İbn Abbas (r.a.) ve Hz. Ali'nin olduğu da görülmektedir. Rivayet edildiğine göre Hz. Fâtıma ile Abbas b. Abdülmüttalib, miraslarını istemek için Ebû Bekir'e gelmişlerdi. Hz. Ali de onlarla birlikteydi. Hz. Peygamber'den kendilerine düşen miras haklarını istemişler, Ebû Bekir de Rasûlullah'ın: "*Biz miras bırakmayız; bizim bıraktıklarımız sadakadır*" buyurmuştur." dediğini söyleyerek bu isteklerini reddetmiş ve ardından: "Peygamber, kimin geçimini üzerine almış ve yüklenmişse, onların bütün harcamaları ve geçimleri bana aittir." demiştir. Bunun üzerine Ali, 'Süleyman Davud'a varis olmuştur. Zekeriyâ da, "O, bana varis olsun; Yakûb hanedanına da varis olsun" diyerek, peygamberlere varis olunabileceği hakkında ayetleri delil olarak okumuştur. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir de: 'Bu iş böyledir; vallahi, bunun böyle olduğunu benim bildiğim kadar sen de bilmektesin.' deyince, Ali, "fakat, burada Allah'ın kitabı konuşuyor!" diyerek sözlerini bitirmiş ve hepsi, başka bir şey söylemeden oradan ayrılmışlardır.²⁶⁵

Hz. Fatma'nın miras talebi sonunda ortaya çıkan diyaloglar farklı şekillerde aktarılmaktadır. Bunlardan biri Hz. Ali'nin geç biat etmesinin nedeni olarak da gösterilen şu rivayettir: Hz. Ebû Bekir, yukarıdaki hadisi zikrettikten sonra, "Muhammed'in (s.a) ailesi bu maldan sadece yiyebilir. Ben, kesinlikle Rasûlullah'ın fey'leri ile ilgili olarak kendi döneminde yaptığı uygulamanın dışına çıkamam; o ne yapıyorsa ben de aynısını yaparım."²⁶⁶ demiş ve Hz. Fâtıma'ya Fedek'ten miras olarak bir şeyler vermeyi reddetmiş, bunun üzerine Fâtıma kızarak oradan uzaklaşmış ve ölünceye kadar da Hz. Ebû Bekir'le konuşmamıştır.²⁶⁷ İşte Hz. Fâtıma'nın bu kırgınlığı ve küskünlüğünden dolayı da Hz. Ali ve Haşimoğulları'ndan hiç kimse, o vefat edinceye kadar Ebû Bekir'e biat etmemiştir.²⁶⁸

Hz. Fâtıma Hz.Bekir'e gelerek: "Sana kim varis olur?" sorusunu yöneltmiştir. Rivayette olmasa bile bu sorudan önce Hz. Fâtıma ile Hz. Ebû Bekir arasında bir konuşmanın geçtiği anlaşılmaktadır. Yukarıda geçen rivayetlerden de anlaşıldığı üzere

²⁶⁴ Yakubî, *a.g.e.*, II, 86

²⁶⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 315

²⁶⁶ Beyhakî, *Sünen*, VI, 295, 345

²⁶⁷ Muvatta, Kelam, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 4, 6, 9; Buharî, Farzu'l-Humus, 1; Meğazî, 14, 38; Feraiz, 3; Müslim, Cihad ve's-Siyer, 51, 52, 53

²⁶⁸ Meclisî, *a.g.e.*, XXIX, 203

muhtemelen Hz. Fatıma mirasını istemiş, Hz. Ebû Bekir de reddetmiştir. "Peki ben neden babama varis olamıyorum?" diye sorunca, Hz. Ebû Bekir: "Çünkü ben, Rasûlullah'ın (s.a) 'Bize varis olunmaz' dediğini işitmiştim." karşılığını vermiş ve "Fakat ben, Rasûlullah'ın geçimini üstlendiği kimselerin geçimini üstleneceğim ve onlar için harcamaları yapacağım." demiştir.²⁶⁹

"Rasûlullah'ın vefat ettiği gün Hz. Ebû Bekir'e biat edilmiş ve ertesi gün Hz. Fâtıma, Hz. Ali ile birlikte Hz. Ebû Bekir'e gelerek; "Rasûlullah'tan bana kalan mirasımı ver!" diyerek, ondan mirasını istemiştir. Hz. Ebû Bekir de: 'Bunu bir miras olarak mı istiyorsun yoksa bu konuda Rasûlullah'tan bir söz mü aldın?' diye sorunca Fâtıma: "Sen öldüğün zaman, nasıl kızların sana varis olacaksa Fedek, Hayber ve onun Medine'deki fey'leri de bana miras olarak kalacaktır! deyince, Hz. Ebû Bekir: "Vallahi, baban benden hayırlıdır, sen de benim kızlarımdan hayırlısın. Fakat Rasûlullah: "Bize varis olunmaz bizim geride bıraktıklarımız, yani şu mallar, sadakadır." buyurmuştur. Sen, babanın bunları sana verip vermediğini bilirsin. Eğer, bunları vermiştir, dersen, ben senin bu sözünü kabul ederek sana inanırım deyince, Hz. Fâtıma: "Bana Ümmü Eymen gelerek, babamın Fedek arazisini bana verdiğini söylemişti." karşılığını verdi. Hz. Ebû Bekir'in, "peki sen, onun; "fedek arazisi, senindir kızım!" dediğini işittin mi? Eğer, Hz. Peygamber'in, "O, senindir" buyurduğunu işittim, diyorsan, ben sana inanır ve sözünü kabul ederim!" demesi üzerine, Hz. Fâtıma: "Ben, sana bildiklerimi söyledim." diyerek konuşmasını bitirdi.²⁷⁰

Benzer bir rivayette ise Hz. Fatıma ve Hz. Ebû Bekir arasında şu diyalog geçmiştir: Hz. Fâtıma Hz. Ebû Bekir'e: "Sen öldüğün zaman, sana kim varis olur?" diye somuş, Ebû Bekir: "Tabi ki çocuklarım ve ailem!" karşılığını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Fâtıma: "Peki, o halde neden biz değil de sen, Hz. Peygambere varis oluyorsun?" sorusunu yöneltince, Hz. Ebû Bekir de: "Rasûlullah'ın kızı! Vallahi, babanın ne arazisine, ne altınına, ne gümüşüne, ne kölesine ve ne de malına varis oldum!" cevabını vermiştir. Fâtıma, Hz. Ebû Bekir'in bu sözlerini işitince, "Peki o zaman, Allah'ın bize tahsis ettiği Allah'a ait hisse ve senin elindeki bize ait olan mallara ne demeli?" deyince, Hz. Ebû Bekir: "Rasûlullah'tan (s.a); "O mallar sadece Allah'ın bana rızkımı temin etmem ve geçimimi sağlamam için lutfettiği geçim kaynaklarıdır. Ben ölünce de onlar,

²⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 10

²⁷⁰ İbn Şebbe, *a.g.e.*, I, 209-210

müslümanlar arasında pay edilir.” buyurduğunu işitmişim.”karşılığını verdi.²⁷¹ Bunun üzerine Hz. Fâtıma “Sen, Rasûlullah’tan ne işittiğini daha iyi bilirsin.” dedi.²⁷²

Bu rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Hz. Fatıma mirası istedikten sonra, Hz. Ebû Bekir’in reddetmesi üzerine hiç tepki göstermeden bu durumu kabullenerek oradan ayrılmıştır. Hatta son sözünden de anlaşıldığı üzere onu övmüş ve olayı gönül huzuru ile kabul etmiştir.

Akkad bu konuda şöyle bir yorum yapmıştır: “Hz. Ebû Bekir’in Hz. Fatma’yı mirastan engellemesinden dolayı hilafetinin yara aldığını düşünmek akıllıca bir iş değildir. Hz. Ebû Bekir onu engellediği gibi Hz. Aişe’yi de engellemiştir. Hz. Ebû Bekir kendisi için insanların en sevimlisi olan kızı da bulunduğu halde Peygamber’in varislerini korumaktansa vasiyetini ve dinin gereklerini korumayı tercih etmiştir. Bu mal ve oğulları korumaktan daha evladır.”²⁷³

Hz. Fatıma’nın miras talep etmesi hem Şia hem de Ehl-i Sünnet tarafından kabul edilmektedir. Fakat Şia’nın ileri sürdüğü rivayetlere bakıldığında bu tavırlar Rasûlullah’ın kızına çok da yakışmamaktadır. Bize göre miras talebinden sonra iki tarafın konuşarak anlaştığı rivayetler akla daha uygun gelmektedir.

6. Zekat Vermeyenlerle Savaş Konusu

Hz. Ebû Bekir halife olunca yaptığı işlerden biri de zekat vermeyenlerle savaşmak olmuştur. Efendimiz’in vefat etmesiyle bazı kabileler zekat vermeyeceklerini söylemişler halife Hz. Ebû Bekir de zekatları almak üzere onların üzerine gitmiştir. Fakat Şia verilmeyen bu zekatların nedenini çok ilginç bir şekilde açıklamaktadır. Şia’ya göre Araplardan bir kısmının zekat vermemesinin nedeni tamamen Hz. Ebû Bekir’in halife olmasıyla ilgilidir. Bilindiği gibi Şia Gadir-i Hum’da Rasûlullah’ın (s.a) Hz. Ali’yi halife tayin ettiğini ve kendisi hayattayken herkesten biat aldığını iddia etmektedir.

İşte bu biat meselesinden dolayı Malik b. Nuveyre ve taraftarları Hz. Ebû Bekir’e biat etmemişlerdir. Çünkü onlar Hz. Rasûlullah’ın Ali’yi (r.a.) kendisinden sonra halife

²⁷¹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, II, 314-315

²⁷² İbn Şebbe, *a.g.e.*, I, 198

²⁷³ Akkad, Abbas Mahmud, *Hz. Ebû Bekir’in Şahsiyeti ve Dehası*, trc. Ali Özek, Fatih Matbaası, İstanbul 1968, 210-211

tain etmesine bizzat şahit olmuş ve orada diğer müslümanlar gibi Hz. Ali'ye bi'at etmişlerdi. Hatta Ebû Bekir'in bile orada Hz. Ali'ye biat ettiğine şahit olmuşlardı. Bu yüzden bunlar yeni halifenin gönderdiği elçilerin, Rasûlullah'ın ölüm haberini getirip Ebû Bekir'in adına zekat talep etmeleriyle karşılaşınca şaşkırdılar. Gadir-i Hum'da kendisine biat ettikleri Hz. Ali'nin niçin hilafetten uzaklaştırıldığını öğrenmek istedikleri için de Ebû Bekir'e zekat vermekten kaçındılar. İşte onlar bu direnişleri yüzünden öldürülmüşlerdir.²⁷⁴

Şia Salebe olayını²⁷⁵ örnek göstermiş ve Rasûlullah'ın zekat vermediği halde onu öldürmediğini söylemiş ve Hz. Ebû Bekir'in de böyle bir işe hakkı olmadığını savunmuşlardır. Zaten Hz. Ebû Bekir'in bu işi zekattan dolayı değil de Gadir-i Hum hadisesini yayarak insanları ayaklandıracaklarından korktuğu için yaptığını iddia etmişlerdir.²⁷⁶

Şayet iddia edildiği gibi Hum mevkiinde böyle bir biat gerçekleşmişse, acaba öldürülen bu kişiler dışındaki sahâbe neden ses çıkarmamıştır. O halde veda haccı dönüşünde bulunan herkesin Hz. Ebû Bekir tarafından öldürülmesi, ya da bir ayaklanma sözkonusu ise, tüm ashabın ayaklanması gerekirdi.

Zekat vermeyenlerle savaş konusu ve Malik b Nüveyre olayı Ehl-i Sünnet kaynaklarında şu şekilde aktarılmaktadır: Rasûlullah'ın (s.a) vefatıyla birçok Arap kabilesi irtidat etti. Medine'de nifak zuhur etti. Beni Hanife kabilesi ile birçok kimse Yemame'de Müseylemetülkezzab'ın saflarına katıldı. Beni Esed ve Tay kabileleriyle birçok insan da peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha'ya iltifat edip yöneldiler. Müseylemetü'l-Kezzab da peygamberlik iddiasında bulunmuştu, işler karışmış, durum çok zorlaşmıştı. Ebû Bekir es-Sıddık, Usame ordusunu yola çıkarmıştı. Ebû Bekir'in yanındaki asker sayısı azalmış, bedevilerin birçoğu Medine'ye hücum etmeye niyetlenmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Medine girişlerine bekçiler yerleştirmişti. Bunlar sabaha kadar Medine'yi bekliyorlardı. Bu bekçi ve muhafızların komutanlarından bazıları şunlardı: Ali b. Ebi Talib, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdurrahman b. Avf ve Abdullah b. Mesud...

Bu karışıklarla birlikte bazı Arap heyetleri Medine'ye gelmeye başladılar. Bunlar

²⁷⁴ Tîcânî, *a.g.e.*, 132

²⁷⁵ Taberânî, *el-Mucemu'l-Kebîr*, VIII, 218

²⁷⁶ Tîcânî, *a.g.e.*, 217

namaz kılmayı kabul ediyor, ama zekat vermeye yanaşmıyorlardı. Bazıları zekat vermeyi kabulleniyorlarsa da bunu Ebû Bekir'e vermek istemiyorlardı. Hatta böylelerinden bazıları, delil olarak şu ayeti ileri sürüyorlardı: "Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al, onlara dua et, senin duan onlar için bir güvendir."²⁷⁷ Bu ayeti delil olarak ileri sürenler şöyle diyorlardı: "Zekatımızı, ancak duası bizim için güven olana veririz."

Sahabîler bunları zekat vermemeleri hususunda kendi hallerine bırakması, iman tamamen kalplerine yerleşinceye kadar onları İslâm'a ısındırıcı bir davranış içine girmesi için Ebû Bekir ile konuşup bazı tekliflerde bulundular. Böyle yapıldığı takdirde bunların daha sonra zekat vereceklerini ifade ettiler. Ama Hz. Ebû Bekir bu teklifleri kabul etmedi.

Ömer b. Hattab, Ebû Bekir'e dedi ki:

— İnsanlarla ne diye savaşıyorsun? Oysa Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "*Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet edinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer onlar bu sözü söylerlerse canlarını ve mallarını, hak etmedikçe, bana karşı korumuş olurlar.*"

Ebû Bekir, buna karşılık şu cevabı verdi:

— Allah'a yemin ederim ki, onlar (daha önce zekat olarak verdikleri) bir oğlağı -başka bir rivayete göre ise bir yuları- bana vermeyecek olurlarsa, onlarla bu yüzden savaşırım. Çünkü zekat, malın hakkıdır. Allah'a yemin ederim ki, namaz ile zekat arasında ayırım yapan kimse ile savaşacağım. Ömer dedi ki: "Bu, Allah tarafından Ebû Bekir'in kalbinin savaşa açılmış olduğunu gösteriyordu ve bunun doğru olduğunu ben de anladım."²⁷⁸

Malik b. Nuveyre de yalancı peygamberlerle birlikte olmuş ve Hâlid b. Velid'de onlarla savaşmak ve zekatlarını almak üzere üzerlerine gitmişti. Aralarında geçen konuşmadan sonra Hâlid (r.a.) Malik b. Nuveyre'yi öldürmüş ve hanımınıyla da evlenmiştir.²⁷⁹ Hâlid b. Velid'le ilgili iddialar başlığı altında bu konuyu daha ayrıntılı işleyeceğiz.

²⁷⁷ Tevbe/103

²⁷⁸ İbn Kesir, *a.g.e.*, VI, 311

²⁷⁹ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 358; İbn Kesir, *a.g.e.*, VI, 312

B. Hz. Ömer

Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesi dahil Hz. Ömer'i birçok konuda aktif olduğu görülmektedir. Ehl-i Sünnete göre İslam'ın kendisiyle güç kazandığı kişi olarak bilinen Ömer'in (r.a.) belki de bu özelliğinden dolayı Şia tarafından fazlaca sevilmediği görülmektedir.

Hz. Ömer'in zühdünden dolayı söylediği sözleri, müslümanların maslahatı gereği yaptığı yenilikleri ve bazı olayların belli kesitlerini alan Şia, Hz. Ömer'i çok ağır şekilde itham etmiştir.

1. Kırtas

Şia'nın Hz. Ömer'i ağır şekilde eleştirdiği konulardan biri kırtas hadisesidir. Onlara göre sahâbe Rasûlullah'ın müslümanların kıyamete kadar ihtilaf etmelerini önleyecek olan vasiyetini yazdırmasına engel oldular.²⁸⁰ Onlar bu davranışlarıyla İslam ümmetini ilahi bir nimetten mahrum bıraktıkları gibi bu mahrumiyet sonucu müslümanların bölük bölük olmalarına ve sonu gelmeyen ihtilaf ve tefrikalara düşmelerine de sebep olmuşlardır.²⁸¹ Ashabı her konuda etkileyen Hz. Ömer bu konuda da söz sahibi olmuş ve bir hayrın önüne geçmişti. Ayrıca Şia Hz. Ömer'in bunu kasıtlı yaptığını kendi cümleleriyle aktarmıştır. Onlar daha da ileri giderek Ömer'in küstahlığından dolayı bunu yaptığını ve bundan dolayı küfrettiğini söylemişlerdir.²⁸²

Buhârî, *Sahihi'ninde* Abdullah b. Abbas'tan şöyle nakleder: Rasûlullah'ın (s.a) hayatının son anlarında sahâbeden bir grup Peygamber' in evinde toplanmıştı. Ömer b. Hattab da onların içindeydi. O sırada Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: “*Gelin size bir şey yazayım ki, benden sonra asla sapmayasınız.*” Bunun üzerine Ömer deki ki: “Ağrı ve elem Rasûlullah'a (s.a) galip gelmiştir. Kur'an aranızdadır; o bize yeter.” Orada bulunanlar ihtilaf edip çekiştiler.²⁸³ Bir grup; “Getirin de sapıklığa düşmemeniz için Rasûlullah (s.a) bir şey yazsın.” diyor, bir grup da Ömer'in sözünü tekrarlıyordu. Rasûlullah'ın (s.a) huzurunda bağırıp çağırımları ve anlaşmazlıkları çoğalınca, Rasûlullah (s.a); “*Kalkın! Yanımdan gidin!*” diye buyurdu. İbni Abbas diyordu ki:

²⁸⁰ Humeynî, a.g.e., 176

²⁸¹ Meclisî, a.g.e., XXX, 535

²⁸² Humeynî, a.g.e., 176

²⁸³ Taberî, a.g.e., II, 436; İbn Kesîr, a.g.e., V, 227; İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 320

“Bütün musibet ve belalar, Rasûlullah’ın huzurunda bağırıp ihtilaf ederek o önemli konunun yazılmasına engel olunduğundan dolayı meydana geldi.”²⁸⁴

Ehl-i Sünnet tarafından da kabul edilen bu olaydan Şia ashabın Rasûlullah’a yaptıkları bir itaatsizlik ve saygısızlık olarak söz eder. İddialarına göre Rasûlullah (s.a) bu emri verince Hz. Ömer, Rasûlullah sayıklıyor demiştir.²⁸⁵ Buharî de bu sözü yumuşatarak; “Ağrı ve elem Rasûlullah’a (s.a) galip gelmiştir.” şeklinde değiştirmiştir. İddiaya göre Buharî rivayeti aktarırken Hz. Ömer’in adını vermediği tariklerde; “Bazıları, “Rasûlullah sayıklıyor.” dediler, diyerek Ömer’i koruma altına almış ve sözlerini örtbas etmeye çalışmıştır.

Kitabında bu konudan bahseden Muhammed Tîcanî, bu olay ne kadar anlatılırsa anlatılsın olayın aslını yansıtamayacağını söylemiş ve ashabın Rasûlullah’ın huzurunda kavga ettiklerinden dolayı küstah olduğunu söylemiştir.²⁸⁶

Yazar Rasûlullah (s.a) Ali’nin kendisinden sonra müslümanların halifesi olmasını yazdıracaktı ve Ömer durumu farketdiği için Rasûlullah’ın vasiyetini yazdırmasına engel oldu iddiasının bir kenara bırakılacak olsa bile, İbn Abbas’ın bir facia olarak nitelendirdiği ve ağladığı bu olayın hiçbir makul açıklaması olamayacağını söylemiştir.

Hz. Ömer’in söylediği söz kabul edilse bile, “Kuran vardır, Kur’an bize yeterlidir” sözünün hiçbir şekilde tevil edilemeyeceğini, zira Kur’an-ı Kerim’in Rasûlullah’a indiği halde onun böyle bişey söylemeye hakkı olmadığını savunmuştur. Hz. Ömer, Ehl-i Sünnetin söylediği gibi haklı olsaydı elbette Rasûlullah kovmak yerine onlara teşekkür edecekti demişlerdir.

Peki Hz. Ömer başta olmak üzere bu vasiyetin yazılmasına karşı çıkanlar neden Rasûlullah oracıkta susturup sözü edilen vasiyeti yazdırmadı? Şia buna şu şekilde cevap vermektedir: “Anlaşıyor ki bu hadise Ömer’e mahsus basit bir olay değildi yoksa, hevesine uyararak konuşmadığını, halkı hidayete sevketmede hastalığının onu etkilemeyeceğini buyurarak Rasûlullah onu susturabilirdi. Ama Ömer’in itirazını müteakip durumun karışması ve bir gurubun onun sözünü desteklemesi iyice gösteriyor ki bunlar Rasûlullah’ın vasiyetnamesinin yazılmasını önlemek hususunda

²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 336; Buharî, *Meğazî*, 78; Müslim, *Vasiyye*, 5

²⁸⁵ Meclisî, *a.g.e.*, XXII, 498

²⁸⁶ Tîcanî, *Zikir Ehline Sorun*, 200–201

anlaşmışlardı.²⁸⁷ Böylece sahâbe Rasûlullah'ı incitecek söz ve davranıştan kaçınmak hususundaki Allah'ın apaçık emrini unutmuş veya görmemezlikten gelmişlerdi. Allahu Teâlâ buyuruyor ki: *“Ey insanlar, seslerinizi Peygamber'in sesinden daha fazla yükseltmeyin ve onunla birbirinizle konuştuğunuz gibi yüksek sesle konuşmayın. Sonra yaptığınız ameller boşa gider ve siz anlamazsınız bile.”*²⁸⁸ Bu hadisede Rasûlullah'ın huzurunda yüksek sesle konuşmadan öte, “bu kişi sayıklıyor” diyecek derecede ona karşı küstahlık gösterilmiştir. Sonra da Rasûlullah'ın huzurunda munakaşaya girilmiş ve söz çatışmaları meydana gelmiştir. Orada bulunanların ekseriyeti Ömer'in sözünü desteklemişlerdir. Bu yüzden Rasûlullah (s.a) artık yazıyı yazdırmasının bir faydasının olmadığını görmüştür.

Şia'ya göre Rasûlullah (s.a) ashabin kendisine hürmet etmediklerini onun hakkındaki Allah'ın emirlerine boyun eğmediklerini açıkça görüyordu. Allahu Teala Rasûlullah'a nasıl davranılacağını, onun nasıl konuşulacağını açıkça buyurmuşken, onlar bu ilahi hükme itina göstermemişlerdi. Allah'ın emirlerine karşı böyle davranan kimselerin, Rasûlullah'ın yazdıracağı şeyi hiçe sayacakları ortada idi. Bu olayları müteakip Hz. Peygamber bildiği bir ilahi hikmet gereği artık vasiyetnamesini yazdırmadı. Rasûlullah'ın (s.a) hayatında saldırıya maruz kalan bir vasiyetname ile onun vefatından sonra nasıl amel olunurdu? Hatta itiraz eden kişiler, Rasûlullah'ın vefatından sonra bunu Rasûlullah yazdırdığında “aklı başında değildi” diyerek Rasûlullah'ın hastalık döneminde açıkladığı bütün hükümler hususunda şüphe yayabilirlerdi. Veya Rasûlullah'ın yazdırdığı vasiyetnamenin ve tayin ettiği halifenin onların menfaat ve makam elde etmelerinin önünü tamamen aldığını görünce dini kökten redetmeğe kalkışabilirlerdi; bu ise yeni doğmuş olan İslam dininin tamamen yok olmasına sebep olabilirdi.”²⁸⁹

Şia'nın ortaya attığı iddiaya göre o ortamda gerçekten iman etmiş kimsenin olmaması gerekiyor. Öyle ki Allah Rasûlü oradakilere güvenmediği için yazdırmak istediği şeyden bile vazgeçmiştir. Ayrıca bu sözler peygambere karşı Hz. Ömer'e isnad edilen sözlerden daha büyük hakaret içermektedir. Şia bu sözleriyle çok aciz ve vefatına kadar kendine neredeyse hiç kimsenin iman etmediği bir peygamber resmi çizmektedir. Bir vasiyet emanet etmekten çekinen Peygamber (s.a) acaba yüce kitabımızı bu münafık

²⁸⁷ Meclisî, a.g.e., XXX, 535

²⁸⁸ Hucurat 49/2

²⁸⁹ Tîcanî, a.g.e., 110-111

oldukları iddia edilen kalabalık gruba nasıl emanet etmiştir? Kur'an-ı Kerim'le ilgili iddialar konumuzun dışında kaldığı için buna değinmeden geçeceğiz.

Ehl-i Sünnet kırtas hadisesini şu şekilde aktarmaktadır: İslâm Tarihinde üzerine pek çok yorumun yapıldığı ve Şia'nın olayların başında gösterdiği bu hadise, perşembe günü meydana gelmiştir. Bu perşembe Hz. Peygamber'in vefat ettiği perşembedir. Yani olay vefattan beş gün önce gerçekleşmiştir.

Saîd b. Cübeyr olayı şöyle nakletmektedir: "İbn Abbas: Ah perşembe gün ah!" dedi. Sonra ağlamaya başladı, inci tanesi yaşları hâlâ gözlerimin önündedir. "Ey İbn Abbas Nedir bu perşembe gün?" diye merakla sordum, o da: "Rasûlullah'ın (s.a) ağrılarının arttığı gündür." dedi ve sözüne şöyle devam etti: Rasûlullah'ın hastalığı artmıştı. Evinde Ömer gibi bazı şahsiyetlerin bulunduğu bir esnada: *"Bana kağıt, kalem getirin de size bir vasiyet yazdırayım. Böylece sonra asla yolunuzu şaşırırmazsınız."* dedi. Hz. Ömer: "Ağrıları Rasûlullah'ı bunaltmıştır. Yanınızda Kur'an var Allah'ın kitabı bize yeter" dedi.

Bunun üzerine evdekiler anlaşmazlığa düştüler ve tartışmaya başladılar. Kimisi; "istediğini getirin Rasûlullah yazacağını yazsın da yolunuzu şaşırmasın" dedi. Bazıları da Hz. Ömer'in görüşüne katıldı. Rasûlullah, yanında tartışma artıp gürültü çoğalınca baygınlık geçireyazdı ve: *"Çıkın dışarıya! Benim yanımda tartışmayın! Benim şu içinde bulunduğum durum sizin tartışmanızdan daha hayırlıdır!"* buyurdu.

İbn Abbas: "Onların tartışmaları ve gürültülerinin Peygamber'in yazacaklarına engel olmasından daha büyük bir musibet olamaz" diyerek sözünü tamamladı.²⁹⁰

Bu konuyla ilgili Hz. Ali'den hiçbir siyasi niteliğe sahip olmayan bir rivayet de aktarılmaktadır. Bu rivayete göre Rasûlullah ağırlaşınca; *"Ey Ali! Bana bir kağıt getir de ümmetim benden sonra sapmasın diye bir şeyler yazayım"* dedi. *Fakat ben kağıt almaya gidince Peygamber'in ruhunu teslim etmesinden korktum ve söyleyeceğin pek çok sahifelik bilgiyi aklımda tutabilirim dedim. Bunun üzerine başı kollarımın arasında olduğu halde, "namaz kılmaya, zekat vermeye (devam etmenizi) ve hizmetçi (ve benzer)lerin haklarını gözetmenizi tavsiye ederim."* dedi. *"Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve rasûluh"* diyerek şehâdetle bulunmayı da vasiyet

²⁹⁰ Buharî, el-İ'tisam bi'l-Kitab ve's-Sünnet, 26; Nesai, Tıb, 24

etti. Ve ardından: “Kim bu iki şehâdeti söylerse, cehennem ona haram olur” buyurdu.²⁹¹

Bir başka rivayette ise Hz. Peygamber üç şey vasiyet etmiştir:

“1-Müşriklerin Arap yarımadasından çıkarılması

2-Gelen heyetlere kendisinin davrandığı gibi davranılması²⁹²

3-Üçüncüsüne gelince İbn Abbas sustu. Olayı İbn Abbas’tan aktaran Said b. Cübeyr: “Ya o bunu söylemeyi unuttu, ya da kasten sustu.” demiştir.”²⁹³

Şii yazarlardan olan Tabersî bu olayı şu şekilde aktarmaktadır: “Rasûlullah hasta iken, “*Bana bir divit ve kürek kemiği getirin, size benden sonra sapıtmamanız için bir vasiyet yazdırayım.*” dedi ve bayıldı. Ahabdan biri Peygamber’in istediklerini getirmek için kalkınca Ömer b. Hattab: “*Geri dön! Rasûlullah hastalığından dolayı sayıklıyor.*” dedi. Peygamber kendine gelince: “*Ey Allah’ın Rasûlü divit ve kürek kemiği getirelim mi?*” dediler. Rasûlullah: “*Hayır ama Ehl-i beytim’i korumanızı, zimmet ehline iyi davranmanızı ve cariyelere özen göstermenizi tavsiye ediyorum.*” buyurdu.²⁹⁴

Aslında siyasi bir yönü olmadığını gösteren rivayetlere rağmen Şia tarafından; “Eğer Ömer engel olmasaydı Allah Rasûlü şunu yazdıracaktı.” varsayımı üzerine aktarılan rivayetlerin benzeri Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından da kullanılmaktadır.

Hz. Ebû Bekir hakkında da kırtas olayına benzer bir rivayet aktarılmaktadır. Kırtas rivayetinin sonu yarım kalmış ve yoruma açıkken, bu rivayette Hz. Ebû Bekir’in imameti vurgulanmaktadır. Hz. Peygamber hastalandığı zaman Hz. Aişe’ye: “*Bana Ebû Bekir’i ve kardeşini çağır da Hz. Ebû Bekir için bir vasiyet yazdırayım. Çünkü ben birisinin bu işe heveslenmesinden, (çıkipta ben bu işe daha layığım) demesinden endişe ediyorum. Oysa ki Allah da mü’minler de Ebû Bekir’den başkasından razı olmazlar.*” buyurdu.²⁹⁵

²⁹¹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, II, 243

²⁹² Nesâî, *Kitabü’l-İlm*, 11

²⁹³ Müslim, *Vasiyye*, 5

²⁹⁴ Tabersî, *İ’lâmu’l-Verâ bi A’lâmi’l-Hüdâ*, nşr. Ali Ekber el-Ğaffârî, Beyrut, 1399/1979, 141 (Zorlu, Cem, *İslam’da İlk İktidar Mücadelesi*, Yediveren, Konya, 2002’den naklen)

²⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VI, 47, 106; Müslim, *Fedailü’s-Sahâbe*, 11; Taberânî, *el-Mucemu’l-Evsat*, V, 285; Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 343

Bu konuda İbn Abbas'tan gelen rivayet ise şöyledir: “Son hastalığı esnasında Rasûlullah (s.a); *“Bana Ebû Bekir'i çağırın”* dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe: *“Ebû Bekir gerçekten çok ağlayan birisidir. İstersen sana Ömer b. Hattab'ı çağıralım.”* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber yine: *“Bana Ebû Bekir'i çağırın”* dedi. Hz. Aişe: *“Ebû Bekir yufka yürekli birisidir. Sana Ömer'i çağıralım.”* cevabını verdi. Buna karşılık Hz. Peygamber: *“Siz de Yusuf'un etrafındaki kadınlar gibisiniz. Bana Ebû Bekir'i çağırın! Oğlu da gelip yazsın. Bakarsınız Ebû Bekir'in işine bir tamah eden veya heveslenen çıkar da bundan ne Allah ne de mü'minler razı olur!”* buyurdu. Hz. Aişe; *“Bundan ne Allah ne de mü'minler razı olur”* sözünü tekrarlayıp durdu.²⁹⁶

Görüldüğü gibi hilafet hakkında iki taraf ta bu işin kendi hakkı olduğunu destekleyen rivayetler aktarmaktadır. Dikkat çeken şudur ki halife seçilirken bu rivayetler gündeme gelmemiştir. Ayrıca daha önce de aktardığımız gibi Rasûlullah'ın kimseyi halife tayin etmediğine dair de rivayetlere dayalı yorumlar olmakla beraber, Hz. Ebû Bekir'in bu iş için kuvvetle işaret edildiği Ehl-i Sünnet tarafından kabul edilmektedir.

2. Hudeybiye Anlaşması

Hudeybiye anlaşması hicretin altıncı yılında müslümanlarla müşrikler arasında Hudeybiye bölgesinde imzalanmıştır. Efendimiz (s.a) gördüğü rüya üzerine ashabını da yanına alarak umre için yolculuğa çıktı. Hudeybiye denilen yerde konaklayan müslümanların Mekke'ye girmesine izin verilmemesi üzerine müşriklerle müslümanlar arasında görünüşte şartları ağır olan bir anlaşma imzalanmıştır. İşte bu anlaşmanın maddelerine göre; müslümanların o yıl umre yapmadan dönmeleri yanında ashabın hoşuna gitmeyen bazı maddeler de vardı.²⁹⁷ Ashabın Şia tarafında eleştiri aldığı konulardan biri de Hudeybiye anlaşması sonrasında ortaya koydukları tavidir. Fakat bu konuda en fazla eleştiri alan isim Hz. Ömer'dir.

Anlaşma maddelerinden biri de müslüman olan Mekkeliler'in müslümanların yanında kalmayıp tekrar müşriklere iade edilmesiydi. Tam anlaşma imzalandığında Ebû Cendel (r.a.) ayağında bukağılarla çıkıp geldi ve Efendimiz'den yardım istedi. Anlaşma gereği Efendimiz onu himayesi altına alamadı. Hz. Ömer olayı şöyle anlatmaktadır :

²⁹⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, II, 225

²⁹⁷ Belâzûrî, *a.g.e.*, I, 439-442; Taberî, *a.g.e.*, II, 281; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 205; İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 167-169

“Anlaşma imzalanınca Rasûlullah’ın (s.a) yanına gidip ona şöyle dedim:

— Sen gerçekten Allah’ın peygamberi değil misin?

— Evet, Allah’ın peygamberiyim.

—Biz hak yolda değil miyiz, düşmanlarımız da batıl yolda değil midirler?

— Evet öyledir.

—Şu halde dinimiz uğruna ne diye alçaklığa razı oluyor ve hakaret görüyoruz?

— Ben Allah’ın elçisiyim. Ona karşı gelemem. O benim yardımcımdır.

— Kabe’ye gelip onu tavaf edeceğimizi sen bize söylemiyor muydun?

— Evet... Ama mutlaka bu sene gelip Kabe’yi tavaf edeceğimizi sana söyledim mi?

— Hayır.

— Ama muhakkak sen Kabe’ye gelecek ve onu tavaf edeceksin. Hz. Ömer diyor ki:

“Bunun üzerine Ebû Bekir’in yanına gittim.

Ve ona şöyle dedim:

— Ey Ebû Bekir! Bu, Allah’ın gerçekten peygamberi değil midir?

— Evet öyledir.

—Biz hak yolda değil miyiz, düşmanlarımız da batıl yolda değil midirler?

— Evet öyledir.

— Öyleyse niçin dinimiz uğruna hakarete uğruyoruz?

—Ey Adam! O gerçekten Allah’ın Rasûlü’dür. O, Rabbine isyan edemez. Rabbi ona yardım eder. Sen onun yoluna uy. Allah’a yemin ederim ki o hak yoldadır.

— Ama Kabe’ye geleceğimizi ve tavaf edeceğimizi bize söylemiyor muydu?

— Evet, ama mutlaka bu sene gelip Kabe’yi tavaf edeceğimizi söyledi mi?

— Hayır.

— Ama mutlaka Kabe’ye gelecek ve tavaf edeceksin.

Zührî, Hz. Ömer’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu hatamı affettirmek için çok ameller işledim."²⁹⁸

Ashabın tutumu hakkında ise rivayetin devamında şöyle aktarılmaktadır: Rasûlullah (s.a) anlaşma metninin yazım işi tamamlandıktan sonra ashabına: “Kalkın, kurbanınızı kesin, sonra da tıraş olun.” dedi. Allah’a yemin ederim ki, bu emrini üç kez tekrarladı. Yine de onlardan herhangi biri kalkıp kurbanım kesemedi ve tıraş olamadı. Bu durumu görünce zevcesi Ümmü Seleme’nin yanına gitti ve karşılaştığı durumu ona anlattı. Ümmü Seleme ona şöyle dedi:

²⁹⁸ İbn Hişam, *a.g.e.*, III, 331; Taberî, *a.g.e.*, II, 280; İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 168; Köksal, *a.g.e.*, VI, 209; Aka, İsmail-Alparslan Ali vdğr., *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I, 492

— Sen bu işin yapılmasını istiyor musun ey Allah’ın Peygamber’i? Eğer istiyorsan çık, herhangi bir kimseyle konuşma. Sonra kurbanlarını kes, berberini de çağır, seni tıraş etsin.

Peygamber (s.a) çadırdan çıktı. Herhangi bir kimse ile konuşmadan kurbanlarını kesti ve berberini çağırıp tıraş oldu. Ashab, bu durumu görünce kalkıp kurbanlıklarını kestiler ve birbirlerini tıraş etmeye başladılar. Ama keder ve üzüntülerinden neredeyse birbirlerini öldürecek hale gelmişlerdi.

Olay bu şekilde hem Şia hem de Ehl-i Sünnet kaynaklarında geçmektedir. Hudeybiye anlaşmasındaki olaylar konusunda ittifak vardır. Fakat Şia, ashabın, özellikle de Hz. Ömer’in bu olayda Allah Rasûlü’nü inkar ettiklerini söylemiştir.²⁹⁹ Onlara göre şu ayet-i kerimeyle bu yaptıklarından dolayı uyarılmışlardır: *“Böyle değil, andolsun Rabbine onlar, aralarında çıkan ihtilafta seni hakem etmedikçe ve sonra dasenin verdiği hüküm hususunda gönüllerinde bir sıkıntı duymadıkça sana iman etmiş olmazlar”*³⁰⁰

Acaba Ömer b. Hattab bu vakıada Rasûlullah’ın emirlerine boyun eğip içten hiç bir sıkıntı duymadan onun emirlerini kabul etti mi? Yoksa onun Rasûlullah’a karşı tutumundan şüphe ve tereddüt kokusu mu geliyordu. O Rasûlullah’a: “Allah’ın gerçek Peygamberi değil misin? Acaba sen bize şöyle sözü vermedin mi? diyor. Ve Rasûlullah’ın verdiği yeterli cevaplara bile teslim olmuyordu. Ebû Bekir’in yanına gidip aynı soruları ona soruyordu. Acaba Ebû Bekir cevap verdikten sonra ve ona, Peygamber’e itaat et dedikten sonra teslim oldu mu? Ebû Bekir’in sözleriyle teslim olduğu da şüphelidir. Yoksa neden; “Ben Hudeybiye vakiasında bazı işler yaptım ve teşebbüslerde bulundum ki...” diye yakınıyordu”

Şii yazar Muhammed Tîcanî, Ehl-i Sünnet kaynaklarında geçtiği için bu olayı kabul ettiğini söylemiştir. Zira ona göre Rasûlullah’a böyle davranmanın imkansız olduğunu, olay sadece Şii kaynaklarda geçse ashaba iftira edildiğini düşüneceğini belirtmiştir. Ayrıca yazar bu konuda ashab kışkırtan kişinin de Hz. Ömer olduğunu söylemiştir. Bu kışkırtma neticesinde ashab Rasûlullah’ın emirlerini dinlememiştir.

Şia ashabın durumuyla ilgili fikirlerini desteklemek için Nisa suresinde: *“...Aralarında çıkan ihtilafta seni hakem etmedikçe ve sonra dasenin verdiği*

²⁹⁹ Meclisî, a.g.e, XX, 350

³⁰⁰ Nisa 4/65

hüküm hususunda gönüllerinde bir sıkıntı duymadıkça sana iman etmiş olmazlar” diye bahsedilen grubun Hudeybiye’deki olaylar karşısında Rasûlullah’ın emirlerini ilk anda yapmayan ve bu anlaşmayı sıkıntı eden sahâbe olduğunu söylemektedir.³⁰¹ Ayetin nüzul sebebi incelendiğinde bu olayın Hudeybiye’yle bir ilgisi olmadığı görülmektedir. Rasûlullah’a gelen iki kişi aralarındaki anlaşmazlığı anlatarak hakem olması istemişler fakat aleyhine hüküm verilen kişi buna razı olmayınca ayet nazil olmuştur.³⁰²

Hudeybiye’de imzalanan bu anlaşmadan sonra Hz. Ömer’in tavrı ve pişmanlığı bilinen bir konudur. Fakat Nisa sûresinde geçen ayet-i kerimenin nüzul sebebi olarak bu olayı zikretmek doğru olmayacaktır. Bize aktarıldığına göre; bir Yahudi ve münafık bir konuda tartıştılar. Yahudi haklı olduğunu bildiği için davayı Efendimiz’e götürmek istedi. Münafık bunu kabul etmek istemese de yahudi’nin ısrarı üzerine davayı Rasûlullah’a (s.a) götürdüler. Efendimiz yahudiyi haklı buldu. Münafık bunu kabul etmedi ve “Ebû Bekir’e gidelim” dedi. Aynı hüküm verilince Ömer’e gitmek istedi. Yahudi olanları Ömer’e anlatınca Hz. Ömer münafığın boynunu vurdu. Olay üzerine ayet nazil oldu.³⁰³

Hudeybiye anlaşması sonrası ashabın gönülsüz tutumu bilinen bir konudur. Hatta rivayetlerde Hz. Ömer’in takındığı tavırdan dolayı çok pişman olduğu görülmektedir. Bize gelen rivayetlerde ise yaşanan bu olumsuz havadan dolayı ashabın suçlanması değil bilakis onların faziletlerinin arttığından bahsedilmektedir.

Hudeybiye günü müslümanların sadece umre yapma niyetinde olduğunu bildirmek üzere gönderilen Hz. Osman’ın geri gelmemesi ve onun şehit edildiği söylentisi üzerine oradaki ashab ölüm üzerine Rasûlullah’a biat etmişlerdi. Fetih sûresinde Allah Teala bu biatte bulunanları şöyle övmektedir: *“Muhakkak ki sana biat edenler Allah’a biat etmişlerdir. Allah’ın Eli onların elinin üzerindedir...”*³⁰⁴

Rasûlullah (s.a) Rıdvan biatında bulunan ashabın cehenneme girmeyeceğini söylemiştir: “İbn Cüreyc der ki: “Bana Ebû Zübeyr’in haber verdiği göre o, Câbir’i şöyle anlatırken işitmiş: Bana Ümmü Mübeşşir haber verdi ki O, Allah Rasûlü’nü (s.a) Hafsa’nın yanında: *“Ağacın altında bîat edenlerden hiç kimse inşâallah cehenneme girmeyecek, buyururken işitmiş de: “Evet öyle, girmeyecek ey Allah’ın elçisi” demiş. Allah Rasûlü’nün kendisini bu sözden men etmesi üzerine bu sefer Hafsa’ya: “Sizden*

³⁰¹ Tîcânî, a.g.e., 105-106

³⁰² İbn Kesîr, *Tefsir*, II, 329-331

³⁰³ Emiroğlu, a.g.e., III, 142,143

³⁰⁴ Fetih 48/10

oraya (cehenneme) gitmeyecek hiç kimse yoktur.”³⁰⁵ demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a): “Şüphesiz Allah Teâlâ : “Sonra Biz, takvaya erenleri kurtaracağız. Zâlimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakacağız.”³⁰⁶ buyurmuştur, demiş”.³⁰⁷ Câbir’den rivayet edilen bir hadise göre; Hâtıb İbn Ebû Belta’nın bir kölesi Hâtıb’ı şikâyet ederek gelmiş ve: Ey Allah’ın elçisi, hiç şüphe yok Hâtıb cehenneme girecek, demiş. Allah Rasûlü (s.a) de şöyle buyurmuştur: “Yalan söyledin, o cehenneme girmeyecek. Zîrâ o, Bedir’de ve Hudeybiye’de bulunmuştur.”³⁰⁸

Bu sebeptendir ki Allah Teâlâ, onları överek şöyle buyurur: “Andolsun ki, sana o ağacın altında biat ederlerken Allah mü’minlerden hoşnûd olmuştur. Kalblerinde olanı bilmiş de onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır.”³⁰⁹

Rivayetler değerlendirildiğinde ashabin insan olarak ortaya koydukları tavrı bir isyan olarak değerlendirmenin yanlış olduğu görülecektir. Nitekim böyle bir durum olsaydı mutlaka ashab ya direk Allah Teala tarafından ya da Rasûlullah tarafından uyarılırdı. Fakat böyle bir uyarı olmamakla beraber Hudeybiye ashabının övüldüğü görülmektedir.

Ehl-i Sünnet kaynaklarında ashabin bu olayla ilgili faziletine dair rivayetler doğrudan alakalı olduğu halde, Şia birtakım zorlama delillerle görüşünü desteklemektedir.

3. Huneyn Savaşı

Şia’nın Hz. Ömer’in hakkındaki bir diğer iddiası ise onun savaşımlardan kaçtığı ve cesur olmadığı yönündedir. Hz. Ömer’in müslüman oluşuyla müslümanların güç kazandığı, Kureys’in korkuya kapıldığı ve Hz. Peygamber’in (s.a) Ömer’in müslüman oluşuna muteakip davetini aşikar ettiğini sadece bir söylenti olarak kabul etmektedir.

Şia’nın doğru kabul ettiği rivayetlerde, Hz. Ömer’in kahramanlık ve şecaatini tasdik etmeye yarayacak bir nişane mevcut değildir. Örneğin Ömer’in Bedir, Uhud, Hendek ve diğer muharebelerde bir tek meşhur kahramanı ve hatta normal birisini bile öldürdüğü nakledilmemiştir. Tarihçiler onun Uhud savaşında firar edenlerle birlikte firar ettiğini ve keza Huneyn savaşında da savaştan kaçtığını yazmışlardır. Hayber şehrinin

³⁰⁵ Meryem 19/41

³⁰⁶ Meryem 19/72

³⁰⁷ Müslim, Fedailü’s-Sahâbe, 37

³⁰⁸ Müslim, Fedailü’s-Sahâbe, 36; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, VI, 337

³⁰⁹ Fetih 48/18

fethi için Peygamber (s.a) tarafından gönderildiğinde, yenilgiye uğrayarak geri döndüğü tarihi kaynaklarda yazılıdır.³¹⁰

Bu konuda görüşlerini desteklemek için de Ehl-i Sünnet'in temel kaynaklarından delil getiren Şia, Buhâri'den şu rivayeti aktarmaktadır: “Buhâri, Huneyn savaşıyla ilgili ayetin tefsirinde şöyle yazar: Ebû Katade der ki: “Huneyn savaşında bir müşrikle savaşan bir müslümana bakıyordum. Ansızın bir başka müşriğin arkadan sessizce yaklaşarak onu öldürmek istediğini gördüm. Bunun üzerine hemen onun yardımına koştum. Müşrik adam bana vurmak için elini kaldırıncı ben daha atik davranarak eline vurdum, eli kesildi. Sonra o sıkıca bana sarıldı. Ben çok korktum. Sonunda beni bırakınca onu öldürdüm. Sonra müslümanların hepsi kaçtı; ben de onlarla kaçtım. Ansızın halkın arasında Ömer b. Hattab'ı gördüm. Ona; “İnsanlara ne oldu? Neden kaçıyorlar?” diye sorduğumda “Bu, Allah'ın emridir!” dedi.³¹¹

Şia Hz. Ömer'in bu halini şaşırtıcı bulmaktadır. Çünkü o Ehl-i Sünnet'e göre sahâbenin cesurlarından olduğu halde neredeyse bütün savaşlardan kaçmıştır. Şia bu konuda alaycı bir üslup takınarak, “En cesur olan Ömer savaştan kaçınca diğerleri de ona uymuşlardır.” demiştir. Huneyn savaşında da Hz. Ömer'in tek amacının oradakileri yanıltarak savaştan geri çevirmek olduğunu söylemiştir.³¹² Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de: “*Ey iman edenler! Kafirlerle karşılaştığınız zaman onlara sırtınızı çevirip kaçmayın.*”³¹³ dediği halde, Hz. Ömer ve arkadaşları savaştan kaçmışlar ve de bunun Allah'ın emri olduğunu söylemişlerdir.

Bu ayet-i kerime umum ifade etmekle beraber, Bedir ehli hakkında hakkında inmiştir.³¹⁴ Savaş alanından kaçmakla ilgili Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen şu hadis konunun anlaşılması açısından dikkat çekicidir: “Ben bir seriyyedeydim. Sonra biz yenildik ve kaçtık. Kaçanlar içinde ben de vardım. Sonra ne yapacağımızı düşündük. Gidip olanları Rasûlullah'a (s.a) anlattık. Rasûlullah: “Kim o topluluk?” dedi. “Biziz!” dedik. “Hayır! Siz kaçanlar değisiniz. Siz yardım istemek üzere dönenlersiniz. Ben de sizin dönüp katılacağınız topluluğunuzum.” dedi.³¹⁵

³¹⁰ Ticânî, a.g.e, 127

³¹¹ Muvatta, Cihad, 10; Buhari, Humus, 18; Müslim, Lukata, 13; Ebû Davud, Cihad, 147

³¹² Ticânî, a.g.e., 194-195

³¹³ Enfâl 8/15

³¹⁴ İbn Kesîr, a.g.e., III, 294

³¹⁵ İbn Kesir, a.g.e., III, 292

Sahâbe bu ayetlere bizzat Efendimiz zamanında muhatap olmuş fakat görüldüğü gibi ceza bir tarafa azarlama bile söz konusu olmamıştır. Zaten delil olarak gösterilen ayetlerin nüzul sebebine bakıldığında olayla ilgisi olmadığı görülecektir.

Olay Ehl-i Sünnet kaynaklarında şu farklılıklarla anlatılmaktadır: Rasûlullah (s.a) Şevval'in altısında Hevazin'e doğru yola çıktı. Şevval'in onunda Huneyn'e ulaştı. sahâbeden Seleme b. Seleme el-Ensârî: "Bugün sayımızın azlığından dolayı mağlup edilmeyiz." dedi.³¹⁶ Bunun üzerine Yüce Allah buyurdu ki: *"Andolsun ki Allah, size birçok yerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamber'ine ve mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi. İnkâr edenleri azaba uğrattı. İnkârcıların cezası budur. Allah, bundan sonra da dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlar ve merhamet eder."*³¹⁷

Müslümanlar bu savaşta önce bozguna uğradılar ve dağıldılar. Fakat daha sonra Allah'ın yardımıyla toparlanıp düşmana galip geldiler. Olay şöyle gelişmiştir: Yunus b. Bükeyr ve başkaları, Muhammed b. İshak kanalı ile Cabir'in babası Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Malik b. Avf, beraberindeki adamlarıyla birlikte Huneyn'e doğru hareket etti. Rasûlullah'dan (s.a) önce oraya ulaştı. Onlar da vadinin dar ve eğik yerlerinde hazırlıklarını yaptılar. Rasûlullah ve ashabı da oraya yöneldi. Sabahın alacakaranlığında vadiye indi. İnsanlar vadiye inerlerken, atlılar yüzlerine karşı saldırdılar. Bu da onların zoruna gitti. Hezimete uğrayarak döndüler. Dönüşlerinde de birbirlerine bakmaksızın kaçıyorlardı. Rasûlullah (s.a) sağ yandan ayrıldı. Sonra şöyle dedi: *"Ey insanlar! Nereye? Bana geliniz. Ben Allah'ın Rasûlüyüm. Ben Muhammed b. Abdullah'im."* Büyük bir olaydı. Develer birbiri üzerine binmişlerdi. Rasûlullah (s.a) insanların bu durumunu gördüğünde yanında Ehl-i beyt'inden bir grub vardı ki onlar da şunlardı: Ali b. Ebi Talib, Ebû Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib, Ebû Süfyan'ın kardeşi Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib ve Fadl b. Abbas, Fadl ve Ebi Süfyan, Ümmü Eymen'in oğlu Eymen, Usame b. Zeyd ve Kusam b. Abbas ile diğer bazı kimseler de orada idiler. Ayrıca aralarında Ebû Bekir, Ömer gibi zevatın da bulunduğu bir grub Muhâcir de orada idi. Abbas, beyaz katırının gemini tutmuş, gemi çekmişti ki, hayvan ağzını açmıştı."³¹⁸

³¹⁶ Emiroğlu, a.g.e., V, 227

³¹⁷ Tevbe 9/25-27

³¹⁸ Taberî, a.g.e., II, 346-351; İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 263,264; İbn Kesîr, a.g.e., IV, 326-332

Ehl-i Sünnet Hz. Peygamber'in yanından ayrılmayan kişilerin sayısının seksen kişi olduğunu ve onu savunanların arasında Hz. Ömer'in de bulunduğunu söylemektedir.³¹⁹ Onun savaştan kaçma gibi bir durumu ve derdi yoktur.

Buharî, Abdullah b. Yusuf kanalı ile Ebû Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Huneyn senesi, Peygamber (s.a) ile birlikte savaşa çıktık. Müşriklerle ilk karşılaştığımızda önce müslümanlar yenilgiye uğradılar. O sırada müşriklerden birinin bir müslümanın üstüne bindiğini gördüm. Arkadan müşrikin omuzları arasına bir kılıç darbesi indirip zırhını kestim. O da dönüp beni tuttu ve öyle sıktı ki, ondan ölüm kokusu duydum. Sonra düşüp öldü de elinden kurtuldum. Sonra Ömer'e yetişip:

— Ne olacak bizim bu halimiz? diye sordum. Ömer de:

— Allah'ın dileği ne ise o olur, dedi.³²⁰

Buhârî hadiseyi aktarırken Hz. Ömer'i kaçan grubun içinde zikretmemiştir. Halbuki Şia olayı naklederken Hz. Ömer'i de kaçarken bir taraftan da kaçtığından dolayı dini kullanarak bahaneler üreten biri olarak göstermektedir. Hatta Uhud savaşı incelendiğinde, Hz. Ömer'in Efendimiz'in (s.a) yanında olduğu ve Ebû Süfyan'a cevap verdiği, hatta onunla tartıştığı ve buna Efendimiz'in (s.a) teşvik ettiği görülecektir.³²¹

4. Usame Ordusu

Şia Hz. Usame'nin ordusunun erteleniş nedeni olarak da Hz. Ömer'i adres göstermiştir. Bu ertelenişin nedeni altında da Hz. Ömer'in artniyeti olduğunu belirtmiştir.³²²

Böyle bir iddiada bulunmalarının nedeni ise Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'e Usame ordusunu göndermemesini teklif etmesidir. Ehl-i Sünnet rivayetleri de bu olayı doğrular. Yani Hz. Ömer bu teklifi yapmıştır. Fakat olayın sadece bu kısmının alınıp eleştirilmesi çok doğru görünmemektedir.

³¹⁹ Taberî, *a.g.e.*, II, 347; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 263; İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 326

³²⁰ Buharî, Meğazi, 54

³²¹ Taberî, *a.g.e.*, II, 200-202

³²² Ticânî, *a.g.e.*, 118 (İbn Sa'd'ın Tabakat'ında ve Taberî'nin Tarih'inde böyle bir bilgiye raslayamadık.)

Şia olayın sadece bu bölümünü alırken, olay Ehl-i Sünnet kaynaklarında şöyle aktarılmaktadır: “Rasûlullah (s.a) Zeyd b. Harise ile Cafer-i Tayyar ve Abdullah b. Revaha’nın öldürdükleri Şam’ın Belka nahiyesinin sınırlarına göndermek için bir ordu hazırlamıştı. Hz. Usameyi komutan tayin ettiği bu ordu Curuf’a gidip ordugah kurdu. Aralarında Ömer b. Hattab da vardı. Anlatıldığına göre Ebû Bekir Sıddık da vardı. Ancak Rasûlullah, imamlık yapması için onu ordudan çıkardı. Rasûlullah’ın (s.a) hastalığı ağırlaşınca ordu Curuf’ta kalmaya devam etti. Vefat edince musibet büyüdü, iş zorlaştı. Medine’de nifak zuhur etti. Medine çevresindeki Arap kabilelerinden bazıları irtidad etti. Diğerleri, Hz. Ebû Bekir’e zekat vermeye yanaşmadılar. Mekke ve Medine dışında Cuma namazı kılınan bir şehir kalmadı. Sahih-i Buharî’de de İbn Abbas’tan rivayet edilen bir hadiste anlatıldığı gibi insanların hakka dönmelerinden sonra ilk Cuma namazı Bahreyn’in Cevaz kasabasında kılınmıştı. Taifteki Sakif kabilesi, islâm üzere sebat etmiş, firar etmemiş, dinden de dönmemişti.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki, bu işler meydana geldiği zaman insanlardan birçokları Usame ordusunu sefere göndermemesi için Hz. Ebû Bekir’e tavsiyede bulundu. Bu orduya daha önemli işlerde ihtiyaç duyulacağını ifade ettiler. Çünkü Rasûlullah (s.a) barış zamanında bu orduyu sefere gitmek için hazırlamıştı. Hz. Ömer, bu yolda ona fikir beyanında bulunduyorsa da Ebû Bekir bu teklifleri şiddetle reddetti ve mutlaka orduyu sefere göndereceğini beyan ederek şöyle dedi:

— Allah’a yemin ederim ki, Rasûlullah’ın bağladığı bir bayrağı ben çözmem. Kuşlar gelip tepemizi gagasalar, Medine çevresindeki yırtıcı hayvanlar gelip bizi yaralasalar ve köpekler gelip mü’minlerin annelerinin ayaklarından sürüyüp götürseler de Usame ordusunu sefere göndereceğim. Bekçilerin de Medine çevresinde bulunmalarını emredeceğim.³²³

Durum bu iken ordunun sefere gitmesi, elbetteki müslümanların yararına idi. Bu ordunun uğradığı Arap kabileleri korktular. Ordu, çok güçlü kabilelere uğradı. Kırk gün-başka bir rivayete göre yetmiş gün- dolaştılar. Sonra salimen ve ganimet kazanmış olarak döndüler.³²⁴

Bazı rivayetlerde de Hz. Ömer’in ashabın isteği üzerine Usame ordusunun gönderilmemesini talep ettiği aktarılmaktadır.

Ayrıca Hz.Ebû Bekir Hz. Usame’den Hz. Ömer’i Medine’de bırakmasını istemiş,

³²³ Belâzûrî, *a.g.e.*, II, 218; Taberî, *a.g.e.*, II, 462; İbnü’l-Esîr, *a.g.e.*, II, 334; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VI, 305

³²⁴ Taberî, *a.g.e.*, II, 463

Hız. Usame de bunu kabul etmiştir.³²⁵ Rivayetlerde iddiaların aksine, Hız. Ömer'in Usame'yi komutan olarak benimsediğı ve onu her gördüğünde ona "komutan" diye hitap ettiğı aktarılmaktadır.³²⁶

C. Hız. Hâlid Bin Velid

1. Cezimeoğulları Seriyyesi

Şia'nın eleştirilerine maruz kalan sahâbeden biri de, Hâlid b. Velid'dir. Hâlid b. Velid'le ilgili özellikle iki olaydan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki Sahihi Buhârî'de Salim'in babasından rivayet edilen şu olaydır: Rasûlullah, İslam'a davet etmesi için Hâlid b. Velid'i Cezime Oğulları'na gönderdi. Onlar; "müslüman olduk" demeyip, onun yerine, "puta tapmaktan vazgeçtik, puta tapmaktan vazgeçtik" dediler. Bunun üzerine Hâlid onları birer birer öldürdü veya esir etti. Hâlid, esirlerden her birini birimize teslim etmişti. Sonunda bir gün bize elimizdeki esirleri öldürmemizi emretti. Ben, "Vallahi, ben ve arkadaşlarım elimizdeki esirleri öldürmeyeceğiz." dedim. Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna vararak olayı ona anlattığımızda, ellerini havaya kaldırarak iki kez; "*Allah'ım! Ben Hâlid'in yaptıklarından uzağım.*" dedi.³²⁷

Şia bu olayda ashabı genelleyerek, Efendimiz'e rağmen haram işlediklerini iddia etmektedir. Onlara göre bu olay, suçsuz insanların öldürüldüğü en büyük günahlardan biridir. İddialarına şöyle devam ederler: "Rasûlullah (s.a) Hâlid'i onlarla savaşmak için değil, onları İslam'a davet etmek için göndermişti. Ama cahiliye davası ve şeytani bağnazlık Hâlid'e galip gelmişti."³²⁸

Tarih kitaplarında bize ulaşan rivayet şu şekildedir: "Rasûlullah (s.a) Mekke'nin fethinden sonra etrafındaki kabilelerin de putlara tapmaktan vazgeçmeleri amacıyla seriyyeler göndererek onları İslam'a davet etti. Bunlardan biri de, Hâlid b. Velid komutasında Muhâcirler, Ensâr ve Selim Oğulları'ndan oluşan üçyüzelli kişilik bir seriye idi. Rasûlullah onları Cezime Oğullarına davetçi ve tebliğci olarak göndermiş ve onlara asla savaşma emri vermemişti. Cezime Oğulları, cahiliye devrinin en vahşi kabilelerinden biriydi. Onların öldürdükleri adamlardan bazıları şunlardır: Fakih b.

³²⁵ Taberî, *a.g.e.*, II, a.y.

³²⁶ Taberî, *a.g.e.*, II, 335; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 335; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VI, a.y.

³²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 151; Buhârî, *Meğazî*, 55; Ahkâm, 35; Nesaî, *Âdâbü'l-Kada*, 17; Taberî, *a.g.e.*, II, 342; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 256

³²⁸ Tîcânî, *a.g.e.*, 204-205

Muğîre ve kardeşi (Hâlid'in iki amcası), Abdurrahman b. Avf'ın babası ve Selim Oğulları'ndan Malik b. Şerid ile üç kardeşi. Bunların dışında çeşitli kabilelerden diğer bazılarını da öldürmüşlerdi. Hâlid onlara geldiğinde Selim Oğulları'nın da kendisiyle birlikte olduğunu anlayınca silahlarını alarak savaşa hazırlandılar. Hâlid onlara, "Sizler müslüman mısınız?" diye sorunca bazılarının; "Evet", bazılarının da; "Biz putlara tapmaktan vazgeçtik, biz putlara tapmaktan vazgeçtik." dedikleri söylenir. Hâlid, "Peki niçin silahlandınız?" dediği zaman; "Bizim Arap kabilerinin biriyle aramızda düşmanlık var, sizin de onlardan olmanızdan korkup silahlandık!" cevabını verdiler. Hâlid dedi ki: "Silahlarınızı yere koyun; çünkü halk müslüman olmuştur." Onlardan Cahdem adlı biri feryad edip dedi ki: "Eyvahlar olsun size ey Cezime Oğulları! O Hâlid'dir. Vallahi eğer silahlarınızı yere koyarsanız esirlikten ve daha sonra da ölümden başka bir şey göremeyeceksiniz. Vallahi ben silahımı asla yere koymayacağım." Onlar, onu ikna etmek için çok çalıştılar ve sonunda o da diğerleri gibi silahını yere bıraktı.

Hâlid hemen onların ellerini bağlamalarını ve sonra öldürmelerini emretti. Selim Oğulları ile bedeviler Hâlid'in emrine itaat ettiler, ama Ensâr ve Muhâcir'ler Hâlid'e karşı çıktılar. Çünkü Rasûlullah (s.a) onların öldürülmesini emretmemişti. Sonunda haber Rasûlullah'a (s.a) ulaştı. Peygamber ellerini havaya kaldırıp üç kez; *"Allah'ım! Ben Hâlid b. Velid'in yaptıklarından beriyim."* dedi. Sonra onların mallarını geri vermek ve ölenlerinin diyetini ödemek üzere Ali b. Ebi Talib'i gönderdi.³²⁹

Olay Ehl-i Sünnet tarafından da kabul edilmektedir. Rasulullah (s.a) hayattayken olay vuku bulmuş fakat Efendimiz Hz. Hâlid'in yaptığını onaylamamakla birlikte Şia gibi ağır eleştirilerde bulunmamış, sadece ölenlerin diyetini ödemiş ve Hâlid'e bunu kendisinin emretmediğini, bunu asla onaylamayacağını Allah'a yaptığı münacatında belirtmiştir.

2. Betah Olayı

Şia Hâlid b. Velid'le ilgili Betah olayını şöyle değerlendirmektedir: "Ebû Bekir'in, Hâlid bin Velid'i, içinde birçok sahabinin de bulunduğu büyük bir orduya komutan olarak tayin ettiği Betah olayında Hâlid, Malik bin Nuveyre ve kavmini hile ile aldatmış, silahlarını yere koyunca da ellerini bağlatıp hepsinin boynunu vurmuştu. Aynı gece Malik'in karısı Leyla Ümmü Temim'e de tecavüz etmişti. Ömer b. Hattab kısası

³²⁹Taberî, *a.g.e.*, II, 341-342; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 255-256; Meclisî, *a.g.e.*, XXI, 140

uygulamak isteyerek Hâlid'e; "Ey Allah'ın düşmanı, seni recmederek öldüreceğim. Sen bir müslümanı öldürdün, sonra da karısına zorla tecavüz ettin."³³⁰ dediyse de Ebû Bekir, Hâlid'i savunarak Ömer'e dedi ki: "Hâlid'e dil uzatma. Çünkü o ictihat ederek hataya düşmüştür."³³¹

Şia Hâlid b. Velid'in zina etiğini iddia etmiş ve kaynak olarak da Taberi'yi göstermiştir. Taberi'de ise böyle bir rivayet geçmemektedir. Ayrıca Hz. Ömer'in Hâlid b. Velid'i öldürmekle tehdit ettiği iddia edilmektedir. Taberi'de geçen rivayetler incelendiğinde Hz. Ömer'in: "Müslüman birini öldürdün, sonra da hanımıyla evlendin" dediği görülmektedir. Rivayetin devamında da Hz. Hâlid'i taşlamakla tehdit etmektedir. Fakat Hz. Ebû Bekir Hâlid'in ictihad edip hata ettiğini söyleyerek Hz. Ömer'i sakinleştirmiştir.

Burada dikkat çeken Şia'nın rivayette olmayan cümleleri kullanmasının yanı sıra her açıdan eleştiri yağmuruna tuttuğu Hz. Ömer'in bu konudaki tavrını fikirlerine destek olarak kullanmasıdır. Halbuki hiçbir açıdan güvenilir olmayan birinin ne sözleri ne de davranışlarını dikkate almamak gerekir.

Şia'nın kaynak olarak kullandığı Yâkubi'nin Tarih'i incelendiğinde de Hâlid b. Velid'in zina ettiğine dair herhangi bir cümleye raslanmamakla beraber, Mâlik'in karısını görünce ondan hoşlandığı ve evlendiği aktarılmaktadır.³³²

Üzerine seriyye gönderilen Mâlik onlara göre Secah'a tabî olmamış ve Ehl-i Sünnet'in dediği gibi hataen de öldürülmemiştir.³³³

Malik b. Nüveyre, Cezire diyarından geldiği zaman Secah ile işbirliğine koyulmuştu. Ancak Secah, mel'un Müseyleme ile buluşup birleştiği,³³⁴ sonra ülkesine döndüğü zaman Malik b. Nüveyre bu yaptığına pişman olup kendisini kınamaya başlamıştı. O, Betah denilen mekanda konaklamaktaydı. Hâlid, ordusuyla birlikte Betah üzerine yöneldi. Ancak Ensâr grubu ondan geride kaldılar ve:

— Ebû Bekir'in bize verdiği görevi yerine getirdik. Daha ileriye gidemeyiz, dediler. Hâlid de onlara şöyle cevap verdi:

³³⁰ Tîcanî, *a.g.e.*, 218 (Tîcanî kitabında İbnü'l-Esîr, İbn Kesîr, Taberî gibi tarihçilerin eserlerini delil göstermiştir. Fakat biz yaptığımız araştırma neticesinde bu kaynaklarda böyle bir cümleye raslayamadık.)

³³¹ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, II, 358; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VI, 321-323

³³² Yâkûbî, *Tarih*, II, 89

³³³ Murtaza el-Askerî, *Hamsûne ve Mie Sahabî Muhtelak*, 4. bsk., Daru'z-Zehrak, Beyrut, 1412/1991, I, 350

³³⁴ Taberî, *a.g.e.*, II, 496-500

— Bu, mutlaka yapılması gerekli bir iştir. Bu, değerlendirilmesi gereken bir fırsattır. Bu hususta bana bir mektup gelmedi. Ama komutan benim. Haberler bana geliyor. Mutlaka Betah üzerine yürümeye sizi zorlamıyorum. Fakat ben oraya gideceğim.

Böyle dedikten sonra Hâlid, iki gün süreyle yol gitti. Sonra Ensâr grubunun elçisi ona yetişip Ensâr'ın kendilerini beklemelerini istediğini söyledi. Hâlid, onları beklemeye başladı. Ensâr grubu da gelip ona yetişti ve tekrar onun safları arasına katıldılar. Hâlid, Malik b. Nuveyre'nin kontrolünde bulunan Betah'a vardığı zaman şehir içine seriyyelerini gönderdi. Onu, Beni Temim kabilesinin komutanları itaatla karşıladılar, zekatlarını verdiler. Ancak Malik b. Nüveyre, ne yapacağını bilemez halde şaşkın vaziyette idi. İnsanlardan uzakta duruyordu. Seriyyeler gidip onu ve beraberindeki arkadaşlarını esir aldılar ve onlar hakkında ihtilafa düştüler. Ebû Katade Haris b. Rib'î el-Ensârî, onların namaz kıldıklarına şahadet etti. Diğerleri ise, onların ne ezan okuduklarını ne de namaz kıldıklarını söylediler. Anlatıldığına göre esirler çok soğuk bir gecede zincirler içinde sabahladılar. Hâlid'in tellalı, şöyle bir duyuruda bulundu:

— Esirlerinizi ısıtın!

Oradakiler, Hâlid'in bu duyuru ile esirlerin öldürülmesini amaçladığını sanarak esirleri öldürdüler. Dırar b. Ezver, Malik b. Nüveyre'yi öldürdü. Tellalın bu duyurusunu duyduğu zaman işini tamamlamıştı. Duyuruyu duyunca dışarı çıktı ve: "Allah bir işi dilerse, onu mutlaka yerine getirtir." dedi.³³⁵

Hâlid b. Velid, Malik b. Nüveyre'nin karısı Ümmü Temim binti Minhal'i kendine ayırdı. Bu, güzel bir kadındı. Âdet halinden temizlendikten sonra Hâlid onunla gerdeğe girdi.

Anlatıldığına göre Hâlid, Malik b. Nüveyre'yi huzuruna çağırtmış, Secah'a uymasından ve yanlış hareketlerde bulunup zekat vermeyişinden ötürü onu kınamış ve aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

— Bilmez misin ki zekat da namazla aynı hükme tabidir?

— Sizin adamınız (Rasûlullah) böyle iddia ediyordu.³³⁶

— O sadece bizim adamımız mıdır, senin adamın değil midir? Böyle dedikten sonra

³³⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VI, 322

³³⁶ Kevserî, *Makâlât*, 458–459

Hâlid, Dırar'a emir verip:

— Ey Dırar! Şunun boynunu vur! dedi.³³⁷ Dırar da boynunu vurdu. Sonra Hâlid b. Velid, iki taş getirilmesini, bu taşların yanına, üçüncü taş yerine Malik'in kafasının konulmasını ve bunlar üzerine bir kazan konularak altının tutuşturulmasını, kazanda yemek pişirilmesini emretti. Hâlid, bedevileri, mürtedleri ve diğerlerini korkutmak için kazanda pişirilen yemeği o gece yedi. Yemek pişinceye kadar ocağın ateşleri, Malik'in saçları arasında şüeleniyordu. Saçının çokluğundan ateş, onun saçını tüketememişti.³³⁸

Özetle anlatmak istediğimiz şudur ki; Hz. Ömer, Ebû Bekir'i Halid'e karşı kışkırtmaya ve Hâlid'i komutanlıktan azletmesi için teşvik etmeye devam etti. “Onun kılıcında zulüm vardır.” dedi. Nihayet Ebû Bekir (r.a.), Hâlid b. Velid'e haber gönderdi. O da Medine'ye, Hz. Ebû Bekir'in yanına geldi. Demirden bir zırh giyinmişti. Üzerinde çok kan lekeleri bulunduğu zırh paslanmıştı. Hâlid, sarığının katları arasına kanlı oklar yerleştirmişti. Mescide girince, Hz. Ömer kalkıp sarığındaki okları çekerek kırıp parçaladı ve şöyle dedi:

— Müslüman bir adamı öldürdün. Sonra da karısını yatağına aldın. Allah'a yemin ederim ki, seni recm edeceğim.

Hâlid, onunla konuşmuyordu. Ebû Bekir'in de Ömer'in görüşünde olduğunu zannettiği için sesini çıkarmıyordu. Nihayet Hz. Ebû Bekir'in huzuruna girdi. Ondan özür diledi. Hz. Ebû Bekir de özrünü kabul edip bu yaptıklarını bağışladı. Malik b. Nüveyre'nin diyetini de ödedi. Hâlid, Ebû Bekir'in yanından çıktığında Ömer, mescitte hâlâ oturmaktaydı. Hâlid, ona dedi ki:

— Ey Ümmü Şemle'nin oğlu! Haydi gelsene, seninle vuruşalım!

Hz. Ömer, ona cevap vermedi ve Hz. Ebû Bekir'in ondan razı olduğunu anladı. Hz. Ebû Bekir, Hâlid'i komutanlıkta bıraktı.³³⁹ Hâlid her ne kadar Malik b. Nüveyre'yi kendi içtihadına dayanarak öldürmüş ve yanlış bir ictihadda bulunmuşsa da Ebû Bekir, onu görevden azletmedi. Nitekim Rasûlullah (s.a) da Hâlid'i Ebû Cezime üzerine gönderdiği zaman Hâlid orada düzgün bir şekilde; "Müslüman olduk, Müslüman olduk." diyemeyip de; “Eski dinimizden çıktık, eski dinimizden çıktık.” diyen esirleri

³³⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VI, 322

³³⁸ Murtazâ el-Askerî, *a.g.e.*, I, 350 ; İbn Kesîr, *a.g.e.*, a.y.

³³⁹ Taberî, *a.g.e.*, II, 501-504

öldürmüştü. Rasûlullah da (s.a) öldürülen o esirlerin diyetlerini ödemiş, hatta köpek yalağının bedelini bile onlara geri vermişti. Sonra da ellerini semaya kaldırıp:

— Allah’ım, Hâlid’in yaptıklarından sana sığınıyorum, demişti. Ama bununla birlikte Hâlid’i komutanlıktan azletmemiştir.

Muhammd Salih Ekinci bu sahâbe hakkında kaleme aldığı kitabında Hâlid (r.a.) hakkındaki rivayetleri sened ve metin açısından değerlendirmiş ve bu rivayetlerin büyük kısmının zayıf olduğunu söylemiştir.³⁴⁰

Taberî’de geçen bir rivayette Mâlik’in önce irtidat ettiği, daha sonra pişman olarak tekrar müslüman olduğu söylenmektedir.³⁴¹ Sahâbenin böyle bir durumda Mâlik ve beraberindekileri esir almayı ve öldürmeyi caiz görmeleri mümkün değildir.

Rivayetin devamında onların müslüman olup olmadıklarını anlamak için namaz kılıp kılmadıklarına bakılmış fakat ashabdan biri onların ezan okuduğunu, diğeri okumadığını söylemiş ve ihtilaf etmişlerdir. Ashabın hiçbir dönemde mazlumin aleyhine şahitlik ettiği görülmemiştir.³⁴² Ayrıca Şia onların Hâlid’le namaz kıldığını ileri sürmüştür. Onların dinini anlamak için böyle bir uygulamaya başvurulduysa Hâlid’le birlikte namaz kılmış olmaları mümkün görülmemektedir.

Hâlid b. Velid’in Mâlik’in başını kesmesi ve kazanın altına koyup üzerinde yemek pişirmesi ise bir müslümanın yapamayacağı işlerdendir. Zira ashabın da bu olaya ses çıkarmaması gariptir. Onlar Allah’tan en çok korkan en takvalı insanlardır. Efendimiz’in “Allah’ın Kılıcı” olarak nitelendirdiği bir şahsiyetten de böyle bir şey beklemek doğru olmaz. Müellif rivayetin bu kısmının uydurma olduğunu söylemiştir.³⁴³

Rivayetlerde görülmektedir ki Mâlik Hz. Hâlid’le konuşması esnasında Râsûlullah’tan bahsederken “sizin adamınız” demiştir. Riddenin ve zekat vermemenin söz konusu olduğu bir ortamda böyle bir ifade kullanmak Rasûlullah’tan uzak durduğundan başka bir anlama gelmez. Bu da Hâlid’in (r.a.) yaptığı işi caiz kılan en önemli sebeptir.

³⁴⁰ Kevserî, *a.g.e.*, 455-462

³⁴¹ Taberî, *a.g.e.*, II, 501

³⁴² Ekinci, *a.g.e.*, 88

³⁴³ Ekinci, *a.g.e.*, 92

D. Hz. Muaviye

Şia'nın en fazla eleştirdiği isimlerden bir tanesi de elbette Muaviye'dir (r.a.). Şia özellikle beş maddede Hz. Muaviye hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur. Burada bu iddiaları tek tek ele alıp, iddiaları Ehl-i Sünnet açısından değerlendireceğiz.

1. Hz. Muaviye'nin Hilafeti Meslesi

Şia Muaviye'nin aralarında faziletli sahabilerin de bulunduğu, müslüman halka danışmadan hilafeti zorla aldığını savunmaktadır. Bu görüşe göre Muaviye Hz. Ali'ye hilafete el koymak için biat etmemiş onu halife olarak tanımamıştır.³⁴⁴

Ehl-i Sünnet Hz. Ali'nin hilafeti konusunu ve ona biat edilme olayını şöyle nakletmektedir: Hz. Ali Medine'de biat edilince kendisine henüz biat etmeyenlerin de biat etmesi gerektiğine kanaat getirdi. Fakat bazıları Hz. Osman'nın katilleri yakalanmadan biat etmediler.³⁴⁵

Hz. Ali kendisine yapılan biatın tam olduğuna kanaat getirdiğinde valileri de tayin etti. Muaviye de (r.a.) biat etmemişti. Bazıları Muaviye'nin biat etmeme nedeninin Hz. Ali'ye karşı gelmek için olmadığını söylemişlerdir. O Hz. Ali'ye yapılan biatın geçerli olmadığını düşünüyordu. Zira "Ehl-i Hall ve Akd" olan sahâbeden her biri bir tarafta bulunuyordu. Çok azı bu biate katılmıştı. Bu biatın geçerli olması için bu grubun tamamının biatte bulunması gerekiyordu.³⁴⁶

İbn Hazm Hz. Ali'nin Hz. Muaviye'ye savaş açmasının nedeninin kendisine biat etmemesinden dolayı olmadığını söylemiştir. Bu savaşın nedeni Muaviye'nin Hz. Ali'nin emirlerini bütün Şam diyarında icra etmemesindendir. Muaviye Hz. Ali'nin faziletini ve onun halife olmayı hak ettiği konusunda bir beyanda bulunmamıştır. O Hz. Osman'ın kanını talep etmiş ve bu konuda kendisinin hak sahibi olduğunu söylemiştir. O bu kısasın biatten önce olması gerektiğini söylemiştir. Muaviye kan talep etmek konusunda haklı olmakla birlikte bunun biatten önce olmasını istemek hususunda hata etmiştir. İbn Hazm devamla Hz. Muaviye'nin bu konuda ictihad sevabı aldığını söylemiştir.³⁴⁷

³⁴⁴ Meclisî, *a.g.e.*, XXXVIII, 34

³⁴⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 226-229

³⁴⁶ Ekinci, *a.g.e.*, 231

³⁴⁷ İbn Hazm, *el-Fısal*, IV, 240; en-Nâşî el-Ekber, *a.g.e.*, 15

H. Ali Recep ayının onikisinde Kûfe'ye vardı. Muaviye'ye bir elçi gönderdi ve kendisine itaat etmesini söyledi. Bunun üzerine Muaviye orada bulunan ashabın ve Şam halkının ileri gelenlerini toplayarak bu çağrıya uyup uymama konusunda istişare etti. Onlar da H. Osman'ın katilleri cezalandırılmadan biat etmemesini söylediler. H. Ali de bunun üzerine Kûfe'de yerine Ebû Mes'ud Ukbe b. Amir'i bırakarak Şam'dan Irak'a giden ilk yol olan en-Nehile'de ordusunu hazırladı.

Kendisine karşı ordu hazırlandığını duyan Muaviye etrafındaki kişilerin de tavsiyesiyle savunma amaçlı, ordu hazırlığına koyuldu.

Özetle savaş, h. 36 yılında başladı ve 37 yılı Muharrem ayında ateşkes yapılmasıyla savaş durdu. Taraflar tahkim konusunda anlaştılar. H. Ali'nin hakemi Ebû Musa el-Eşar'i (r.a.), Muaviye'nin hakemi ise Amr b. As olarak belirlendi.³⁴⁸

Yaygın olan görüşe göre Amr b. As ve Ebû Mûsa el-Eş'ari kendi aralarında bu konuyu görüşerek her ikisi de hakemi oldukları tarafın liderini hilafetten azletmeye karar vermişlerdi. Görüşmelerin sonucu halk karşısında açıklanacağı sırada Amr b. As Ebû Mûsa'ya, "önce sen konuş" dedi. Ebû Mûsa da boynundaki kılıcını çıkararak: "Ben bu işi inceledim ve kılıcımı boynumdan çıkardığım gibi Ali'yi bu işten çıkardım." dedi. Amr b. As da söz alıp: "Ben bu işi inceledim ve boynumdaki kılıcı asılı bıraktığım gibi Muaviye'yi bu işte sabit bıraktım." dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsa bu işe karşı çıktıysa da Amr b. As; "böyle konuşmuştuk." dedi. Oradakiler de bu anlaşmazlık üzere ayrıldılar.³⁴⁹

Burada hakem tayin edilenler konusunda kısaca değerlendirme yapmak gerekirse, Rasûlullah'ın (s.a) kendilerine önemli görevler verdiği bu iki sahâbe hakkında anlatılan bu olay Ebû Mûsa'nın isabetli görüş sahibi olmadığını, Amr b. As'ın da güvenilir olmadığı idda etmek demektir.³⁵⁰

Kâdı Ebû Bekr bu anlatılanların hepsinin yalan olduğunu söylemiştir. Bunlar bidatçıların uydurduğu şeylerdir. Bu iki şahıs İbn Ömer gibi şerefli insanların bulunduğu bir ortamda bu olayı görüşmüşlerdir. Bunun sonucu olarak da Amr (r.a.) Muaviye'yi (r.a.) azletmiştir. Darakutnî Hudayn b. el-Münzir'den bu olayı şöyle nakletmiştir: "Amr Muaviye'yi azlettiğinde çadırımı Muaviye'nin çadırının yakınına kurdum. Geldiğimi

³⁴⁸ Taberî, *a.g.e.*, III, 562-571; Zehebî, *a.g.e.*, III, 537-546; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 253-256

³⁴⁹ Zehebî, *a.g.e.*, III, 551

³⁵⁰ İkinci, *a.g.e.*, 250

duyunca beni çağırtdı ve “bu adamların şöyle şöyle yaptığını söylüyorlar, git bak bakalım bu duyduklarımın hakikati nedir?” dedi. Gidip durumu Amr’a sordum. Bunun üzerine Amr:

—Gerçekten halk bu konuda söyleyeciğini söyledi. Vallahi mesele onların dediğı gibi olmadı. Ben Ebû Mûsa’ya bu konuda ne düşündüğünü sordum. O da bunun Rasûlullah (s.a) vefat ederken kendilerinden razı olduğı gruptan birine verilmesini uygun gördüğünü söyledi. Be de ona:

—Sen ben ve Muaviye’yi nereye koyuyorsun? dedim.

—Eğer sizden yardım talep edilecekse siz de yardım edilecek durumdasınız. Yok, eğer size ihtiyaç duyulmayacaksa zaten İslam’ın size uzun süre ihtiyacı olmamıştır.

Hudayn: “Ben de gelip Amr’ın bana anlattıklarını Muaviye’ye anlattım. Duyduklarımın doğru olduğunu, kendisinin bu işden azledildiğini söyledim.”³⁵¹

Tahkim olayı hakkında Mesûdî de Amr ve Ebû Mûsa’nın (r.a.) Hz. Ali ve Muaviyeyi azlettiklerini, halkın bu işi ehil olan birini seçmesine bırakma konusunda anlaştıklarını söylemiştir.³⁵² Bir başka değerlendirmeye göre ise; Ebû Musa Şam ehli’nin Hz. Ali’ye asla rıza göstermeyeceğini anlayınca Hz. Ali’yi hilafetten uzaklaştırmak, Irak halkının Muaviye’yi halife olarak kabul etmeyeceklerini bildiğı için de onu hilafet için düşünmemiş ve Efendimiz’in kendisinden razı olarak vefat ettiğı birini iş başına getirme düşüncesine sahip olmuştu. Bu fikir Amr tarafından da kabul edilince, anlaşma metni yazılarak mühürlendi.³⁵³

2. Hz. Muaviye’nin Oğlu Yezid’i Halife Tayin Etmesi Meselesi

Şia’nın Hz. Muaviye hakkındaki diğer iddiası oğlu Yezid’i halife tayin etmesidir.³⁵⁴

Şiay’a göre Muaviye bunu akıllılığınan değil şeytanlığından yapmıştır.³⁵⁵ Bu konu Ehl-i Sünnet tarafından kabul edilmekle birlikte, mesele hakkındaki görüşü kısaca

³⁵¹ İbnü’l- Arabî, *el-Avasım Mine’l-Kavasım*, 311

³⁵² Mes’udî, *a.g.e.*, II, 26

³⁵³ Önkâl, Ahmet, “Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme”, *İstem*, Sayı 2, 2003, 61

³⁵⁴ Meclisî, *a.g.e.*, XXX, 444

³⁵⁵ Küleynî, *a.g.e.*, I, 11

şöyledir: Muaviye'nin oğlu Yezid'i veliahd olarak tayin etmesinin arkasında güzel bir niyet vardır fakat çoğu bunu anlamaz.

Zira h. Ellialtıncı yıldan itibaren Muaviye oğluna biat almaya başlamış ve Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman, İbn Ömer, Hz. Hüseyin, İbn Zübeyr ve İbn Abbas dışındaki halk ona biat etmiştir. Muaviye'nin vefatından sonra İbn Ömerin de Yezid'e biat ettiği rivayet edilir.³⁵⁶

Muaviye hem babalık sevgisinden dolayı hem de oğlunun dünyalık işler konusunda üstün olduğunu gördüğü için onun bu işe ehil olduğunu düşünmüştür. Muaviye sahâbe çocuklarından başka birinin bu işi yürütemeyeceğini de beyan etmiştir.

Bu mesele hakkında İbn Ömer'le aralarında geçen konuşmada Muaviye: “Ben ölümünden sonra halkı kimsenin önüne geçemediği dağınık koyunlar gibi bırakmaktan korktum.” demiştir.³⁵⁷

Muaviye'nin İbn Ömer'e söylediği sözler bize gösteriyor ki; gerek Muaviye gerekse ona böyle davranmasını tavsiye edenler herhangi bir fitne ya da kan akacak durumun ortaya çıkmamasını istiyorlardı. Nitekim Hz. Osman'dan sonra kanlı olaylar olmuştu ve bu daha zihinlerde tazeliğini koruyordu. Ayrıca İslam çok geniş sınırlara ulaşmış ve takva sahibi sahâbenin bir araya gelerek uzlaşmaya çabucak varacakları dönem çoktan geride kalmıştı.

Muaviye'nin yaptığı bir iş varsa o da faziletli olanı olmayandan geri plana bırakmış olmasıdır. Diğer taraftan Muaviye oğlunun kendi ölümünden sonra neler yapacağını bilemezdi. Hilafet konusunda aldığı karar ise icthadî bir durumdur. Zira Yezid halife tayin edilmemiş olsaydı, onun yaptıkları yanında belki çıkacak ihtilaflar ve parçalanmalar çok küçük çapta meseleler olarak kalacaktı.³⁵⁸

3. Ziyad'ın Nesebi Meselesi

Şia'nın Muaviye aleyhine kullandığı bir başka olay da Ziyad'ın Ebû Süfyan'ın oğlu olduğunu söylemesidir. Onlar, Peygamber'in (s.a): “Çocuk yatak sahibine (yani kocaya) aittir; zinakara ise3 mahrumiyet vardır.” demesine rağmen, Muaviye'nin

³⁵⁶ Taberî, *a.g.e.*, IV, 225; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, IV, 17

³⁵⁷ Taberî, *a.g.e.*, IV, 228

³⁵⁸ Ekinci, *a.g.e.*, 295-297

Ziyad'ın kendisinin kardeşi olduğunu iddia ettiğini söyleyerek çıkarları uğruna Efendimiz'e muhalefet ettiğini söylemiştir.³⁵⁹

Rivate göre Ebû Süfyan bazı ihtiyaçlarını görmek için Taif'e gitmişti. Orada cahiliye döneminin nikâhlarından olan bir nikâhla Sümeyye adında bir kadınla bir araya geldi. Sümeyye'nin ondan Ziyad adında bir oğlu oldu. Bunu Muaviye'ye söyledi ve o da bunu kabul etti.

Ziyad ergenlik çağına gelince Hz. Ömer onu elçi olarak görevlendirdi. Dönünce icraatlerini anlattı. Yaptığı işleri duyunca orada bulunan Amr b. As: "Vallahi Eğer bu gencin babası Kureyş'ten olsaydı o asasıyla Arapları idare edecekti." dedi. Ebû Süfyan ve Hz. Ali de oradaydı. Ebû Süfyan Ziyad'ın kendi oğlu olduğunu ima eden sözler söyledi fakat Hz. Ali buna devam ederse kendisini cezalandırılacağını söyleyerek onu susturdu.

Hz. Ali halife seçildiğinde Ziyad'ı Fars memleketlerine kumandan yaptı. O da buraları tamamen ele geçirdi. Bu arada Muaviye Ziyad'a mektup yazarak onu tehdit ediyor ve onun Ebû Süfyanın oğlu olduğunu söylüyordu. Hz. Ali bu konuda onu uyardı bu sözlerle kulak asmamasını söyledi.³⁶⁰

Şia'ya göre Muaviye bu konuyu kullanarak Ziyad'ın gönlünü almak onunla anlaşmak istedi ve onu kendi nesebine dahil etti. Şia bu durumu Muaviye aleyhinde kullanmıştır fakat alimler kadın ihtilafı bir meslede görüş beyan ederse o konudaki ihtilaf ortadan kalkar demişlerdir.³⁶¹

4. Hucr b. Adiyy'in Öldürülmesi Meselesi

Şia'ya göre Muaviye'nin diğer bir hatası ise Hucr b. Adiyy ve arkadaşlarını haksız yere öldürmesidir. İddiaya göre, Muaviye'nin Hucr'u öldürme nedeni, onun Hz. Ali'ye lanet okumamasıdır.

³⁵⁹ Meclisî, *a.g.e.*, XXXIII, 519-521

³⁶⁰ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VIII, 28; İbn Haldun, *a.g.e.*, III, 7-8; Aka, İsmail-Alparslan Ali vdğr, *a.g.e.*, II, 289-290

³⁶¹ İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, 343-344

Rivayete göre Muaviye minberde Hz. Ali'ye lanet okumuş Hucr ve arkadaşları da ayağa kalkıp ona lanet okumuşlardı. Onların Ali'ye olan bu bağlılıkları öldürülmelerine neden oldu.³⁶²

Muaviye'nin Hucr b. Adiy'i öldürmesiyle ilgili olarak bazı âlimler şunları söylemiştir: "Hucr insanların abid ve zahidlerindendi. Duası makbul biriydi. Çok namaz kılar, oruç tutardı. Onun sahâbeden olduğu söylenmiştir."³⁶³

Rivayetlere göre Hucr Muaviye'nin Kûfe valisi Muğire b. Şube'ye şiddetle karşı çıkıyordu. Muğire ise onun yaptığı eleştirileri affediyor ve sabrediyordu. Saltanata muhalefet etmenin cezası ağır olacağından ona nasihatte bulunuyordu. Fakat Hucr onu dinlemedi. Muğire vefat edince göreve Ziyad geldi. Ziyad Hucr'un etrafında bir grubun toplandığını ve Hz. Ali'ye taraftarlık yaptıklarını, Muaviye'ye küfrettiklerini gördü. Onlar Hz. Osman hakkında da ileri geri konuşuyorlardı. Hatta onu zalim olmakla itham ediyorlardı.

Din konusunda da ifrata kaçan Hucr ve arkadaşları Abdullah b. Sebe'nin fitnesinden etkilenmişti. Onlar küçük günahları dağlar kadar büyütüyorlar ve o günahları silmek için daha büyük günahlar işliyorlardı. Ziyad durumu Muaviye'ye bildirdi. Muaviye; "onlar yeryüzünde fesatlıkla yürüyen kişilerdir. Onların hayatta bırakılmaları ümmeti fesada götürür, müslümanların birliğini dağıtır, hilafet için de tehlikelidir." diyerek yakalatılıp kendisine gönderilmesini istedi. Hucr'la birlikte ondört kişi gönderildi. Muaviye Hucr ve beraberindeki yedi ya da sekiz kişiyi öldürdü.³⁶⁴

Muaviye bu konuyla ilgili olarak: "Hucr'u öldürmek onunla beraber yüzbin kişiyi öldürmekten daha sevimlidir." demiştir.

Medine'ye geldiğinde bu konuyla ilgili olarak Hz. Aişe'nin tenkidi üzerine Muaviye: "Ey Mü'minlerin annesi! Bence insanların yararı için bir kişiyi öldürmek, onu müslümanların içinde fesad çıkarması için bırakmaktan daha hayırlıdır." demiştir.³⁶⁵

³⁶² Yakubî, a.g.e., 160-161

³⁶³ İbn Kesîr, a.g.e., VIII, 49-50

³⁶⁴ İbnü'l-Esîr, a.g.e., III, 442-448; İbn Kesîr, a.g.e., VIII, 49-55; Aka, İsmail-Alparslan, Ali vdğr, a.g.e., II, 294-295

³⁶⁵ İbn Kesîr, a.g.e., VIII, 54-55

5. Hz. Hasan'ın Zehirlenmesi Meselesi

Şia'nın Hz. Muaviye hakkındaki bir diğer iddiası ise Hz. Hasan'ı zehirleyip öldürmesi meselesidir.

Tarihi kaynaklarda Hz. Hasan'ın zehirlenerek vefat ettiği kendi sözleriyle de sabittir. Rivayete göre Hz. Hasan: “Ben ciğerimden bir parçayı kusarak dışarı attım. Bana daha önce de birkaç kez zehir içirilmişti ama bunun gibi değildi.” dedi. Derken Hz. Hüseyin geldi ve: “Sana zehir içiren kimdi?” diye sordu. Fakat o söylemedi.³⁶⁶

İbn Kesir’de olayın devamı şöyle nakledilmiştir: “Hz. Hasan Hz. Hüseyin’e: “Ne var yoksa beni zehirleyeni öldürmek mi istiyorsun?” dedi. Hz. Hüseyin: “Evet” deyince cevaben: “Eğer beni zehirleyen sandığım kişi ise, zaten Allah’ın intikamı daha çetindir. Yok, eğer başkası ise suçsuz biri benden dolayı öldürülmesin.” demiştir.

İbn Kesir eserinde bu konuyla ilgili şunları da nakletmiştir: “Muaviye Hz. Hasan’ın hizmetçisine hediyeler vermiş, iyiliklerde bulunmuş ve onu öldürmesini sağlamıştır. Bazı rivayetlerde de Yezid’in Hz. Hasan’ın karısı Cade binti El-Eş’as’a haber göndererek: “Onu öldür seninle ben evleneceğim.” demiştir. Kadının Hz. Hasan’ı zehirlemesinden sonra da: “Biz seni Hasan’a layık görmedik ki, kendi şahsımıza nasıl nikahlayalım” diyerek sözünden caymıştır.

İbn Kesir bu rivayeti naklettikten sonra, bu rivayetlerin sahih olmadığını hele Muaviye’nin böyle bir şey yaptığına dair rivayetlerin kesinlikle kabul edilemez olduğunu söylemiştir.³⁶⁷

Kâdî Ebû Bekr Muaviye’nin Hz. Hasan’ı zehirlemesinin iki yönden muhal olduğunu söylemiştir. Birincisi; Hz. Hasan zaten hilafeti ona devretmişti. Korkulacak bir durum yoktu. İkincisi ise her iki taraf da isim vermediği halde böyle bir şey iddia etmek yanlıştır. Ayrıca bu olay bizden çok uzak bir fitne döneminde gerçekleşmiştir. Herkesin karşdakine olmadık şeyleri yakıştırdığı bir ortamda yapılan böyle rivayetlere güvenilmez.³⁶⁸

³⁶⁶ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VIII, 42-43

³⁶⁷ İbn Kesir, *a.g.e.*, VIII, 43

³⁶⁸ İbnü’l- Arabî, *a.g.e.*, 324

Rasûlullah'ın (s.a) hakkında güzel sözler söylediği bir şahsın onun torunun katili olduğunu iddia etmek şaşılacak bir şeydir. Efendimiz (s.a) onun hakkında: “Rabbim! Onu hidayet edici ve hidayeti bulmuş kıl! Onunla insanlara hidayet ver!” diye dua etmiştir.³⁶⁹

Allah Rasûlünden Muaviye de dahil sahâbenin ileri gelen isimleri hakkında bir çok hadis rivayet edilmiştir.

Efendimizin bizzat ağzından sadır olan bu sözler tenkidlerin dikkatli yapılmasını gerektirmektedir.

6. Hutbelerden Sonra Hz. Ali'ye Küfredilmesi Meselesi

Şia'nın iddiasına göre Hz. Muaviye halkı zorla Hz. Ali'yi sövmeye teşvik etmiş, mescid ve mimberlerde ona lanet okutmuştur. Hatta bu rivayetin Müslim'de geçtiğini iddia etmişlerdir. Rivayete göre, Hz. Muaviye her hutbeden sonra Hz. Ali'ye sövmeyi ve lanet okumayı sünnet haline getirmeyi emretmiştir.

Şia kaynak göstermeden şu iddiada da bulunmuştur: Bu duruma karşı çıkan sehabîler, Muaviye tarafından öldürülüyor ve yakılıyordu. Muaviye, sahâbenin meşhurlarından olan Hucr b. Adiy'yi ve dostlarını Hz. Ali'ye lanet okumadıkları için katletti ve bazılarının da bu suçtan dolayı diri diri gömülmesini emretti.

Beni Ümeyye döneminde müminlerden bazıları namazdan hemen sonra okunan hutbeleri dinlememek ve hutbe okunduğunda mescitte bulunmamak için mescitten ayrılıyorlardı. Çünkü hutbeler, Ali ve evladına lanet okumakla bitiriliyordu. Ama Benî Ümeyye halkı hutbeleri dinlemeye mecbur kılmak için Rasûlullah'ın sünnetini değiştirip hutbeyi namazdan önceye aldılar.³⁷⁰

Sahih kaynaklarda bize aktarıldığına göre cuma hutbesinin namazdan önceye alınması Rasûlullah (s.a) döneminde gerçekleşmiştir. Fiyatların oldukça pahalı olduğu ve insanların açlık çektikleri bir dönemde Şam'dan bir kervan gelmişti. İnsanlar da hutbe dinlemeyi bırakıp kervana doğru gittiler. Az bir grup kalmakla beraber, kalanların sayısı hakkında farklı sayılar verilmiştir. Fazilet olarak kalmaları daha uygun olmakla

³⁶⁹ Tirmizî, Menakıb, 47

³⁷⁰ Tîcânî, a.g.e., 140

birlikte ashab hutbeyi bırakmanın bir sakıncası olmadığını düşündüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) cuma hutbelerini namaz öncesine aldı.³⁷¹

Görüldüğü gibi cuma hutbelerinin yerinin değiştirilmesi Efendimiz'den sonra olmuş bir olay değildir. Ayrıca hiçbir İslam beldesinde Hz. Ali aleyhine ne hutbelerde ne de toplu olarak başka yerlerde hakaret ettiği vaki değildir. Şia bu lanet okuma işini kıyamete kadar sürecek ve küçük büyük herkesin tekrar ettiği bir adet haline getiren kişinin Muaviye olduğunu söylemiştir.³⁷² Bu kıyamete kadar sürecek bir adet haline gelmişse acaba dünyanın neresinde kimler Hz. Ali'ye hakaret edip lanet okumaktadır? Şia bu iddiasına karşılık böyle bir soruya cevap verebilecek delillere sahip midir acaba?

Biz bu konuda yaptığımız araştırmalarda sadece şu rivayete ulaşabildik: Sehl b. Sad: Mervanoğullarından bir adam Medine'ye vali olduktan sonra Sehl b. Sadı çağırdı ve ona Hz. Ali'ye sövüp hakaret etmesini emretti. Sehl onun bu isteğini reddetti. Bunun üzerine Mervan ona; "emrime karşı geleceğine Allah Ebû Turaba lanet etsin desene!" dedi.³⁷³

Görüldüğü gibi Hz. Ali'ye bedduayla ilgili tarih sayfalarında bazı olaylar cereyan etse de, Muaviye'yle ilgili herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Müslimde geçen bu rivayet Şia'nın iddiasını destekler nitelikte değildir.

E. Hz. Ebû Hureyre

Şia'nın eleştirdiği isimlerden biri de Hz. Ebû Hureyre'dir. Rasûlullah'dan (s.a) en çok hadis rivayet eden kişi olan Ebû Hureyre'yi (r.a.), hadislerinin sahih olmaması ve yahudilerin, kendisini kandıracak kadar saf olmasından dolayı rivayetlere israiliyat karıştırmış olmasıyla itham ederler.

1. Şia'nın Ebû Hureyre'nin Rivayetlerine Yaptığı Eleştiriler

Şia Ebû Hureyre hakkındaki iddialarını Allah (c.c.) hakkında rivayet edilen hadisleri kullanarak dile getirmektedir.

³⁷¹ Kurtubî, *a.g.e.*, XVII, 346,347

³⁷² Yakubî, *a.g.e.*, 160

³⁷³ Müslim, Fedailu's-Sahâbe, 4

Allah'ın, Kur'an'da buyurduğu: “Gözler onu görmez.”³⁷⁴ “Hiç bir şey O'na benzemez.”³⁷⁵ Ve Musa (a.s.) Allah'ı görmek isteyince Allah Teala şöyle buyurdu: “Beni asla göremezsın.”³⁷⁶ gibi ayet-i kerimelere rağmen Ehl-i Sünnet'in ahrette Allah'ı göreceklerine inandığını söylemişlerdir. Şia'ya göre Ehl-i Sünnet'in bu yanlış inancının nedeni Ebû Hureyre'nin naklettiği hadislerdir.³⁷⁷

Sahih-i Buhâri ve Sahih-i Müslim'de nakledilen; “Allah kullarına görünecek. Tıpkı on dördüncü gecesinde ayı gördükleri gibi onu görecekler.”³⁷⁸ “Allah her gece dünyanın semasına iner.”³⁷⁹ “Allah güler.”³⁸⁰ gibi rivayetlerle Allah'ın çeşitli hallere giren bir cisim olduğunun ifade edildiğini ve bunların kabul edilemez olduğunu söylemişlerdir.

Ehl-i Sünnetin bu hadisleri nasıl değerlendirdiğine dikkat etmek gerekir. Bu rivayetlerden Allah'a yaratıklarına benzer şekilde biçim, hareket yer, vb. isnad etmek doğru olmaz.

Fakat bu hadislerden kasdedilen manayı doğru anlamak gerekir. Mesela; “Hiçbir göz onu göremez, o bütün gözleri kuşatır.”³⁸¹ ve Musa'nın: “Rabbim kendini bana göster sana bakayım.” Dediğinde Allah: “Beni hiçbir zaman göremezsın.”³⁸² ayetleriyle, “Kulların Allah'ı kıyamette ayın ondördü gibi görecekleri” hadisi aslında çelişmemektedir. Buradan kasdedilen Allah'ın dünya gözüyle görülemeyeceğidir. Allah bu dünyada kendisini tüm kullarından perdelemiştir. Hesap günü onlara tecelli edecektir.³⁸³

Şia bu iki inanç arasında açık bir farklılık olduğunu söylemiştir. Ehl-i Sünnet'in Allah'ın cismi ve şekli olduğunu sanarak onun gözle görüldüğünü, tıpkı bir insan gibi yürüdüğünü, aşağı indiğini, evi olduğunu vb. ileri sürdüğünü iddi etmiştir. Şia'ya göre ise, Allah şekli ve cismi olmaktan ve yaratıklarından herhangi birine benzemekten

³⁷⁴ En'am 6/103

³⁷⁵ Şûra 42/11

³⁷⁶ Araf 7/143

³⁷⁷ Ticânî, a.g.e., 52

³⁷⁸ Buharî, Sıfatu's-Salat, 45

³⁷⁹ Buhari, Kûsûf, 25; Müslim, Salatü'l-Musafirîn ve Kasruha, 24

³⁸⁰ Buharî, Sıfatu's-Salat, 45

³⁸¹ En'am 6/103

³⁸² Araf 7/143

³⁸³ İbn Kuteybe, *Te'vîlü Muhtelifi'l-Hadis*, trc.Hayri Kırbaşoğlu, 3. bsk., Kahraman yay., İst, 1998, 321-322

münezzeh ve uzak olup dünyada ve ahirette asla görülemeyeceğini söylemiştir. Şia bu rivayetlerin ashab döneminde yahudiler tarafından uydurulduğunu iddia etmektedir.

İddialara göre Kabulahbar'la Ebû Hureyre özel ders yapmış israiliyatı yayma kousunda onu kullanmıştır. Kab bu konuda bütün ustalığını Ebû Hureyre'nin yeteneğiyle birleştirmiştir. Ebû Reyre'ye göre o Kab'ın elinde bir kukla gibi olmuş ve Kab'dan duyduklarını Rasûlullah'tan duymuş gibi rivayet etmiştir.³⁸⁴

Şia'nın iddiasına göre Ömer b. Hattab zamanında müslüman olan Kabulahbar, Yahudiler'in bu inançlarını yaymış ve bu konuda Ebû Hureyre ve Vehb b. Münebbih gibi bazı saf sahabilerden yararlanmıştır. Böylece bu gibi rivayetlerin çoğunu Ebû Hureyre nakletmiş ve Buhâri ile Müslim bunları kendi Sahih'lerinde kaydetmişlerdir. Hatta bu konuyla ilgili olarak şöyle bir olay gerçekleşmiştir: Hz. Ömer, göklerin ve yerin yedi günde yaratıldığı rivayeti hususunda Ebû Hureyre'yi döverek onu bu rivayeti nakletmekten menetmiştir.³⁸⁵

Şia, Ebû Hureyre'nin (r.a.) Peygamber Efendimiz'in hadislerini Kabulahbar'ın sözlerinden ayıramadığını tekrar tekrar vurgulamış, Ehl-i Sünnet, Buhâri ile Müslim'e tam olarak güvendiği ve onların sahihlerini, en doğru ve en muteber kitap olarak kabul edip Ebû Hureyre'yi de muhaddislerin ileri geleni ve Ehl-i Sünnet'in güvenilir ravisi olarak bildikleri sürece, inançlarını değiştiremeyeceklerini söylemiştir.³⁸⁶

2. Ebû Hureyre'ye İlk Dönemde Yapılan Eleştiriler

Ebû Hureyre'ye yöneltilen ilk tenkitler arkadaşları tarafından yapılmıştır: Şia'nın da iddia ettiği gibi Ebû Hureyre'nin hadis rivayet etmesini en çok Hz. Ömer'in engellediği hatta kırbaçıyla onuna vurduğu söylenmiştir.³⁸⁷ Ancak Hz. Ömer sadece Ebû Hureyre'nin değil bütün sahâbilerin ahkâmıla ilgili olmayan hadisleri rivayet etmesine karşı çıkmıştır.³⁸⁸ Hz. Ömer'in bunu yapmaktaki amacı Kur'an'ın ihmal edilmesine, ruhsatla ilgili rivayetlerin tembelliğe yol açmasına, anlaşılması güç bazı hadislerin zihinleri karıştırmasına mâni olmaktır. Hz. Ömer'in çok hadis rivayet etmekten vazgeçmediği takdirde Ebû Hureyre'yi geldiği yere (Devs'e) göndermekle tehdit ettiği rivayet

³⁸⁴ Ebû Reyre, *Şeyhu'l-Madîra Ebû Hureyre*, Müessesetü'l-Alemi'l-Metbûat, Beyrut, 1413/1993, 98

³⁸⁵ Ebû Reyre, *a.g.e.*, 112-114

³⁸⁶ Ticânî, *a.g.e.*, 53

³⁸⁷ Ebû Reyre, *a.g.e.*, 163

³⁸⁸ Sananî, *a.g.e.*, XI, 262

edilmiştir.³⁸⁹ Hz. Ömer'in o dönemde yaptığı uygulamalar incelendiğinde bunun Ebû Hureyre'ye has bir uygulama olmadığı anlaşılabacaktır.³⁹⁰ Hz. Ömer'in Ebû Hureyre'nin rivayetlerine itimat ettiğine dair de birçok delil vardır. Nitekim Hassan b. Sabit, Mescidi Nebevi'de şiir okumasını engellemek isteyen Hz. Ömer'e Rasûlullah devrinde mescidde şiir okuduğunu söylemiş Ebû Hureyre de bunu doğrulayınca Halife Ömer Ebû Hureyre'nin şahitliğine itiraz etmemiştir.³⁹¹ Yine Hz. Ömer, cildine dövme yaptıran kadın hakkında sahâbîlerin bilgisine başvurduğu zaman Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadisi dinleyip kabul etmiştir.³⁹²

Hz. Ömer'in Ebû Hureyre'yi dövmesiyle ilgi olarak Muhammed Accac el-Hatîb herhangi bir rivayete raslamadığını söylemiştir. Bu konuda kullanılan rivayetlerin ise zayıf olduğunu zira tarîkte bulunan Ebû Cafer el-İskâfî'nin sika olmadığını belirtmiştir.³⁹³ Ayrıca Hz. Ömer daha sonra Ebû Hureyre'yi hadis rivayet etmesi konusunda serbest bırakmıştır. Rivayete göre Hz. Ömer bir gün Ebû Hureyre'yi yanına çağırarak: “Biz Rasûlullah'la (s.a) beraber falancanın evindeydik ve sen de vardın. Hatırladın mı?” dedi. O da: “Evet. Niçin çağırdığımı da anladım.” dedi. Sonra: “Kim benim adıma bir yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın!” hadisini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer: “Öyleyse git ve hadis rivayet et!” dedi.³⁹⁴

Kendi döneminde Ebû Hureyre'nin çok hadis rivayet etmesine karşı çıkanlardan biri olan Hz. Aişe onu yanına çağırarak görmediği ve duymadığı bazı rivayetlerin hesabını sormak istemiş, Ebû Hureyre de, “Anacığım! Ayna, sürme ve güzel koku gibi şeyler beni oyalayıp da bu rivayetleri Rasûlullah'tan duymama engel olmadı” demiş, Hz. Âişe de; “Belki de öyledir” diyerek kendisine hak verdiğini ifade etmiştir.³⁹⁵ Hz. Aişe Ebû Hureyre'nin rivayetini tashih ederken: “Allah Ebû Hureyre'ye merhamet etsin!” diyerek gayet yumuşak davranması ona cephe almadığını göstermektedir.³⁹⁶

Tüm bunlar değerlendirildiğinde sahâbeden Ebû Hureyre karşıtı bir grup olduğunu düşünmek çok sağlıklı olmayacaktır.

³⁸⁹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VIII, 106

³⁹⁰ Muhammed Accac el-Hatîb, *a.g.e.*, 213

³⁹¹ Müslim, *Fedailü's-Sahâbe*, 151–152

³⁹² Buharî, *Libas*, 87

³⁹³ Muhammed Accac el-Hatib, *Ebû Hureyre Raviyetü'l-İslam*, Mektebetü Vehime, Kâhire, 1402/1982, 213

³⁹⁴ Zehebî, *a.g.e.*, II, 203; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VIII, 107

³⁹⁵ Zehebî, *a.g.e.*, II, 604-605

³⁹⁶ Zerkeşî, *el-İcabe*, 108

3. Ebû Hureyre'nin İlme Olan Düşkünüğü

Rasûlullah'ın (s.a) çeşitli vesilelerle Ebû Hureyre'ye ilmi için dua ettiği rivayet edilmektedir. Ebû Hureyre bir defasında Hz. Peygamber'in, konuşmasını tamamlayana kadar elbisesini yere yayıp sonra da toplayan kişinin, kendisinden duyduğu (veya orada söylediği) sözleri ezberleyeceğini belirtmesi üzerine bu fırsat hemen değerlendirdiğini anlatmıştır.³⁹⁷ Bir başka gün Ebû Hureyre duyduğu hadisleri ezberleyemediğini Efendimiz'e şikâyet edince Rasûlullah (s.a) eteğini açmasını söylemiş ve elleriyle içine birşeyler atar gibi yapmış ve toplamasını söylemiştir. Ebû Hureyre bundan sonra hadisleri hiç unutmadığını söylemiştir.³⁹⁸ Ayrıca Ebû Hureyre'nin gece gündüz Allah Rasûlü'nün yanında olduğu için bu kadar çok hadis bildiği sahâbe tarafından da dile getirilmiştir. İbn Ömer'in Ebû Hureyre'ye hitaben, "Rasûlullah'ın sohbetine en fazla devam edenimiz, onun hadislerini en iyi ezberleyenimiz sensin," demesi³⁹⁹ bu gerçeği vurgulamaktadır. Talha b. Ubeydullah'a gelen bir adama onun verdiği cevap da Ebû Hureyre'nin hadis ilminde otorite oluşunun bir başka delilidir: Bir gün bir adam gelerek Talha b. Ubeydullah'a Ebû Hureyre'nin kendilerinin duymadığı sözleri Peygamber'den (s.a) naklettiğini söylemişti. Talha (r.a.) ise: "O Rasûlullah'tan bizim duymadığımız şeyleri rivayet ediyor, bundan şüphe etmem. Zira o Rasûlullah'ın yanında hiçbirşeyi olmadan miskin bir şekilde yaşadı. Bizse zengin bir şekilde ailelerimizin yanında kaldık ve sadece günün bir kısmında onun yanına gittik."⁴⁰⁰ demiştir.

Ebû Hureyre'nin çok hadis rivayet etmesi onun hafızasının kuvvetinden de kaynaklanmaktadır. Kendisinin kuvvetli bir hafızaya sahip olduğu Medine Valisi Mervân b. Hakem'in yaptığı bir denemeyle de anlaşılmıştır. Mervân onun bütün rivayetlerini yazmak istediği zaman, Ebû Hureyre kendisine bir ayrıcalık tanımamış, fakat vali olması sıfatıyla daha sonra kendisini huzuruna çağırıp sorduğu birçok hadisi perde arkasında saklanan kâtibine yazdırmış, bir yıl sonra bu hadisleri Ebû Hureyre'ye sorduğunda onun hadisleri aynen okuduğunu tesbit etmiştir.⁴⁰¹

Ebû Hureyre'nin o güne kadar Hz. Peygamber'e sorulmayan bazı önemli konuları sorup öğrendiği de bilinmektedir. Kıyamet gününde şefaate önce kimin nail

³⁹⁷ Buhârî, İlim, 42; Müslim, Fedailu's-Sahâbe, 159

³⁹⁸ Buhârî, İlim, 42

³⁹⁹ Tirmizî, Menakıb, 46

⁴⁰⁰ Tirmizî, Menakıb, 46; Hakim, *a.g.e.*, III, 551

⁴⁰¹ Hâkim, *a.g.e.*, III, 509,510; Zehebî, *a.g.e.*, II, 597

olacağını sorduğu zaman Rasûl-i Ekrem kendisini takdir etmiş ve hadis öğrenme aşkıyla bu soruyu ilk defa onun soracağını tahmin ettiğini belirtmiştir.⁴⁰²

Hız. Ali'nin (r.a.) karşısında yer alanları tenkit ve tekfır eden Şia, görüldüğü gibi fitne yıllarında uzleti tercih edip ilimle iştiğal eden Ebû Hureyre'yi (r.a.) de sıkı bir şekilde eleştirmiştir. O'nu, Emevi ve Muaviye yanlısı olmakla itham etmiştir. Halbuki onun Osman'a yardım etmek hususunda tarafsız bir yol takip etmesini sağlayan doğru düşüncesi, Hız. Ali ve Muaviye arasında geçen olaylarda da tarafsız bir tutum sergilemesini sağlamıştır.⁴⁰³ Şia'nın Ebû Hureyre'yi (r.a.) reddetmesinin arka planında, en çok hadis rivayet eden sahâbi olmasına rağmen, Hız. Ali'nin (r.a.) imametine dair tek bir rivayetin olmaması vardır. O'nu, adil kabul etmeleri durumunda kendileriyle çelişki içinde olacaklarını düşünmüşlerdir; "Madem Ebû Hureyre (r.a.) tek başına bir hadis mecmuasıdır, o takdirde niçin imanin esaslarından biri kabul ettiğiniz imametın Ali'ye (r.a.) tahsisi noktasında hiç rivayeti yoktur" nev'inden yöneltilecek muhtemel itirazın önünü bu şekilde kapatmaya çalışmışlardır.⁴⁰⁴

4. Ebû Hureyre'nin Ehl-i Beyt Sevgisi

Şiiler Ebû Hureyre'nin Hız. Ali'ye lanet ettiğini ve bir defasında da Hız. Ali'nin: "Zamanımızda Rasûlullah'a karşı en fazla yalan söyleyen Ebû Hureyre ed-Devsî'dir." dediğini iddia etmişlerdir.⁴⁰⁵ Hız. Ali ve ailesinin faziletine, Rasûl-i Ekrem ile Hız. Hasan ve Hüseyin arasındaki sevginin büyüklüğüne dair hadis rivayet eden⁴⁰⁶ Hız. Hasan'ın Rasûlullah'ın kabrinin yanına defnedilmesine razı olmayan Medine Valisi Mervân'a ağır sözler söyleyen⁴⁰⁷ Ebû Hureyre'nin Ali aleyhtarı olduğunu iddia etmek düşündürücüdür. Bu konudaki iddialara cevap niteliğindeki şu hadisleri değerlendirmek gerekmektedir.

a. Hız. Ali'ye Karşı Olan Sevgisi

Hız. Ali'nin Hayber günü cengâverliklerini aktaran kişisi Ebû Hureyre'dir. Müslim'in Ebû Hureyre'den naklettiğine göre Allah Rasûlü Hayber günü şöyle demiştir: *"Bu gün bu sancağı Allah'ı ve Rasûlü'nü seven ve fethin onun eliyle gerçekleşeceği*

⁴⁰² Buharî, İlim, 33; Rikak, 51; Zehebî, *a.g.e.*, II, 556

⁴⁰³ Muhammed Accâc el-Hatib, *a.g.e.*, 146

⁴⁰⁴ Şenocak, "Tek Başına Bir Hadis Mecmuası Ebû Hureyre", *İnkişaf*, Sayı, 3, 2005

⁴⁰⁵ İbn Eb'il-Hadîd, *a.g.e.*, I, 648

⁴⁰⁶ Müslim, Fedailü's-Sahâbe, 56,57; Hâkim, *a.g.e.*, III, 167-169

⁴⁰⁷ Zehebî, *a.g.e.*, II, 205; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VIII, 108

kişiyeye vereceğim.”⁴⁰⁸ Bunu söyledikten sonra sancağı Hz. Ali’ye verdiğini de nakletmiştir.

b. Hz. Fatıma’ya Karşı Olan Sevgisi

Ebû Hureyre Fatıma hakkında Rasûlullah’tan: *“Fatıma ümmetimin kadınlarının efendisidir!”⁴⁰⁹* hadisini rivayet etmiştir.

c. Hz. Hasan’a Karşı Olan Sevgisi

Ali oğlu Hasan boynunda bir gerdanlık olduğu halde kalktı. Rasûlullah Hasan’ın elinden tuttu o da onun elinden tuttu. Sonra da: “Allahım! Ben onu seviyorum sen de sev, onu seveni de sev!” dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre dedi ki: “O günden sonra bana insanların en sevimlisi Hasan oldu.”⁴¹⁰

d. Hz. Hüseyin’e Karşı Olan Sevgisi

O Hz. Hüseyin’i de Hasan kadar sevmektedir. Ebû Hureyre dedi ki: *“Ali’nin oğlunu her gördüğümde gözyaşlarına boğulurum. Bir gün Rasûlullah (s.a) mescide geldi elimden tuttu, benimle hiç konuşmadan Benû Kaynuka çarşısına vardık. Sonra beraberce mescide geldik. Bana Luka’ı çağır dedi. Hüseyin hızla geldi ve Peygamber’in kucağına atladı. Sonra Peygamber’in sakalıyla oynamaya başladı. Peygamber Hz. Hüseyini öptü: “Allahım! Ben onu seviyorum sen de sev!” dedi.”⁴¹¹*

Ebû Hureyre Ehl-i beyt’i sevmeseydi bu hadisleri rivayet eder miydi?

5. Şia’nın Ebû Hureyre’nin Emir Tayin Edilmesiyle İlgili İddiaları

Şia’ya göre Ehl-i Sünnet sırf kendi görüşüne uygun olan hadisleri rivayet ettiği için Ebû Hureyre’yi Medine emirliğine yükseltmişler, önceden fakir olduğu halde ona Akik’te bir saray yaptırmışlardır. Bu lütuflar karşısında Ebû Hureyre (r.a.) Benî Ümeyye’ye işlerini kolaylaştırmış ve onların anlayışlarını destekleyen yeni bir din anlayışı sunmuştur.⁴¹²

Ebû Hureyre hakkındaki tenkitlere cevap verirken, kendisine hayattayken yapılan eleştirilerle birlikte incelemenin daha yerinde olacağını düşündük. Zira ona bizzat yapılan eleştirilere verdiği cevaplar günümüzde yapılanlar için de geçerliliğini korumaktadır.

⁴⁰⁸ Müslim, Fedailu’s-Sahâbe, 4

⁴⁰⁹ Nesai, Hasais, 41

⁴¹⁰ Hakim, a.g.e., III, 128

⁴¹¹ Buharî, Buyu, 49

⁴¹² Tîcânî, a.g.e., 163

Aslında onun Bahreyn’de görevliyken kazandığı para ve dönünce Hz. Ömer’le arasında geçen konuşma tamamen çarpıtılmıştır. Hz. Ömer ona onbin dinarla geri dönünce: “Ey Allah’ın ve Rasûlü’nün düşmanı! Bu parayı nereden buldun? demiş,” Bunun üzerine Ebû Hureyre: “Hayır! Ben Allah ve Rasûlü’nün değil, onların düşmanının düşmanıyım.” diyerek, bu parayı nereden kazandığının hesabını ona vermiştir.⁴¹³ Müfettişlerin yaptığı incelemeler sonucu gerçekten Ebû Hureyre’nin bu parayı zimmetine geçirmediği ortaya çıkınca Hz. Ömer onu tekrar göreve çağırmış fakat o zan altında kalıp rencide olmamak için bunu kabul etmemiştir.⁴¹⁴

Ebû Hureyre: “Ömer bana sonradan emir olarak çalışmak istemez misin?” dedi. Ben de hayır! dedim. “Senden daha hayırlı olan Yusuf (a.s.) bile çalıştı.” dedi. Ben, Yusuf Allah’ın elçisidir, ben de Ümeyye’nin oğluyum. İkinci defa da üçüncü defa da emir olmaktan korkarım dedim. Bunun üzerine Ömer “beş deseydin ya” dedi. Dedim ki, ben bilgisiz konuşmaktan da bilgisiz hüküm vermekten de korkarım. Arkamdan konuşulmasından da namusuma dil uzatılmasından da korkarım.⁴¹⁵

Eğer iddia edildiği gibi Hz. Ömer Ebû Hureyre’nin ihanetini anlasaydı ona asla ikinci defa görev vermek istemezdi. Bilakis Ömer onun emanet ve iffet sahibi olduğunu anladı ve ikinci defa göreve çağırdı.⁴¹⁶

Zehebî’nin bize aktardığına göre, Ebû Hureyre Muâviye döneminde zaman zaman Medine valiliği yapmış, halife ondan memnun kalmadığı zaman kendisini azledip yerine Mervân’ı getirmiş, bazan da Mervân’ı azledip onu tayin etmiştir.⁴¹⁷ Bununla beraber 54-57/674-677 yılları arasında Medine valiliği yapan Mervân’ın bazı sebeplerle Medine’den ayrıldığında yerine Ebû Hureyre’yi vekil bıraktığı kaydedilmiştir.⁴¹⁸ Bu sırada Ebû Hureyre’nin namazları kıldırıp davalara baktığı ve cezaları uyguladığı belirtilmektedir. Muâviye kendisine bir şeyler verdiği zaman sesini çıkarmadığı, vermediği zamanlar ise ileri geri konuştuğu yolundaki rivayete karşılık o, alın teriyle kazandığı bir dirhemi başkasından gelecek yüz binlerce dirheme tercih ettiğini söylemiştir.⁴¹⁹

⁴¹³ San’anî, *a.g.e.*, XI, 323

⁴¹⁴ İbn Sa’d, *a.g.e.*, IV, 335; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VIII, 113

⁴¹⁵ Hâkim, *a.g.e.*, II, 347

⁴¹⁶ Muhammed Accac el-Hatib, *a.g.e.*, 142 (es-Sünneti Gable’t-Tedvin, 438’den naklen)

⁴¹⁷ Zehebî, *a.g.e.*, II, 613

⁴¹⁸ Tahavî, Ebû Cafer Muhammed b. Selâme el-Ezdî, *Meâni’l-Âsar*, Hindistan, 1375, II, 399

⁴¹⁹ Zehebî, *a.g.e.*, II, 615

Şia vefatından sonra ailesine Muaviye tarafından verilen parayı⁴²⁰ da Ebû Hureyre'nin aleyhine kullanmış, sırf Hz. Osman'ı savunanların içinde olduğu için verilen bu mükâfatı onun hakkında hadis uydurduğu için verildiğini iddia etmiştir. İddiaya göre o Emevi siyasetine kendisini adanmış ve hayatı boyunca onların propagandasını yapmıştır.⁴²¹

Halbuki Ebû Hureyre'nin Allah'a isyan etmeyen bir emire itaat etmesi ve sıcak ilişkiler içinde olması yadırganacak bir durum değildir.⁴²²

F. Hz. Aişe

Şia'nın hakkında ağır eleştiride bulunduğu isimlerden biri de şüphesiz Hz. Aişe'dir (r.a.h.). Onların eleştirdikleri ilk konu da Cemel savaşıdır. Şia'ya göre, Rasûlullah'ın uyarısına rağmen Hz. Aişe Hz. Ali'yle savaşmış, halkı da onunla savaşma konusunda kışkırtmıştır.⁴²³

1. Cemel Vakası

Cemel savaşı'nı organize eden kişi Şia'ya göre Hz. Aişe'dir.⁴²⁴ Bu savaşın neden çıkmış olduğu sorusuna ise, Ehl-i Sünnetin çok kabul edilemeyecek bir cevap verdiğini söylemişlerdir. Şia'ya göre Ehl-i Sünnetin; İfk hadisesinde Hz. Ali Peygamber'e (s.a) Hz. Aişe'yi boşamasını söylediğinden dolayı Hz. Aişe'nin kendisine kırgın olduğu, bu savaşın bundan kaynaklandığını kabul etmektedir. Ehl-i Sünnet bu kabulüyle binlerce müslümanın ölümünü makul göstermeye çalışmaktadır.⁴²⁵

Şii yazar Ehl-i Sünnetin ifk hadisesinin Cemel vakasına nedeni olarak gösterdiğini söylemiş ve kaynak olarak da Taberî ve İbnü'l-Esîr'i göstermiştir. Fakat sünnîlerin böyle bir iddiası olmadığı görülmektedir.

Şia Mekke'den dönen Hz. Aişe'nin Hz. Ali'nin Halife olduğunu duyunca da bir o kadar üzüldüğünü iddia etmektedir.

⁴²⁰ Hakim, *a.g.e.* III, 508

⁴²¹ Ebû Reyze, *a.g.e.*, 172-175

⁴²² Muhammed Accâc el-Hatib, *a.g.e.*, 115

⁴²³ İbn Ebi'l-Hadid, *a.g.e.*, VI, 228

⁴²⁴ Meclisî, *a.g.e.*, XXXII, 138

⁴²⁵ Tîcanî, *a.g.e.*, 158

Mekke'ye dönüp orada Hz. Ali'ye karşı savaş hazırlığına giren Hz. Aişe'yi bu konuda daha önce Rasûlullah'ın uyardığı Şii kaynaklarda geçmektedir. Şia bu olayla ilgili bir rivayeti şu şekilde nakletmektedir: "Aişe Hav'eb suyundan geçtiğinde, köpekler ona saldırıp havladılar. Bu olay üzerine Aişe, Rasûlullah'ın; *"hanımlarından birinin Allah'ın emrinden çıkarak deveye binip savaşa gideceğini ve Hav'eb suyunun başında köpeklerin havlamasıyla karşılaşacağını"* bildirmiş olduğunu hatırladı. Rasûlullah'ın (s.a) Aişe'yi sözkonusu hanım olmaktan dolayı özellikle ikaz etmiş olması onu korkuttu. Aişe ağlayarak geri dönderilmesini istedi.⁴²⁶ Fakat elli kişi getirilerek yalan yere Aişe'nin huzurunda o suyun Hav'eb suyu olmadığına dair yemin ettirildiler. Böylece Aişe Basra'ya doğru yolculuğunu devam ettirdi.⁴²⁷

Bu rivayetin Taberî'de geçtiği söylenmiştir. Fakat Taberî'de geçen rivayette elli yalancı şahitten bahsedilmemektedir. Bununla beraber Hz. Zübeyr buranın Hav'eb olmadığını söylemiştir. Fakat Hz. Aişe geri dönmekte ısrar edince Zübeyr onu devam etmeye ikna etmiş ve yola devam edilmiştir.⁴²⁸

Şia ağır eleştirilerine devam etmiş ve Efendimiz'in Hz. Aişe hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a) konuşmak için ayağa kalktı ve Aişe'nin evine işaret ederek buyurdu ki: *"Burası fitne merkezidir, burası fitne merkezidir ki şeytanın boynuzu buradan çıkar."*⁴²⁹

Şia Hz. Aişe hakkındaki delillerini sayıp dökmüş ve Efendimiz'in diğer hanımları daha faziletli iken ve kendisi bu olaylara karışmışken sırf Hz. Ebû Bekir'in kızı olduğu için Ehl-i Sünnet'in ona bu kadar değer verdiğini iddia etmiştir. Bu sevginin diğer nedeninin ise Hz. Ali'nin halife olarak vasiyet edildiğini kabul etmeyişiinden kaynaklandığını söylemektedir.⁴³⁰ Zaten Aişe masum olmadığı için onun bu konuda rivayet ettiği hadisler de dikkate alınmaz.⁴³¹

⁴²⁶ Meclisî, *a.g.e.*, XXXII, 137-147

⁴²⁷ Yakubî, *a.g.e.*, II, 125

⁴²⁸ Taberî, *a.g.e.*, III, 475

⁴²⁹ Tîcânî, *a.g.e.*, 161(Buharî, II, 126'dan naklen, Buharî'de böyle bir hadise raslayamadık.)

⁴³⁰ Tîcânî, *a.g.e.*, 162

⁴³¹ Meclisî, *a.g.e.*, XXVIII, 149-150

2. Hz. Osman'ın Öldürülmesi

Şia'nın Hz. Aişe hakkında bir başka iddiası ise Hz. Osman'nın katilleri arasında yer alıyor olmasıdır.⁴³² Konun ilerleyen bölümünde de işleyeceğimiz gibi Hz. Aişe Osman'ın katillerini kışkırtmış hatta onlara mektuplar yazmıştır.

Şia'nın Hz. Aişe hakkındaki ilk iddiası olan ve tarih sayfalarında yazılı bulunan Cemel Vakası Ehl-i Sünnet kaynaklarında şöyle geçmektedir:

Hz. Osman teşrik günlerinden sonra öldürüldü. Bu sırada Hz. Peygamber'in hanımları Mekke'deydiler. Fitneden kaçarak hacca gitmişlerdi. Hacc ibadetinden sonra Mekke'den ayrıldılar. Fakat sonra geri döndüler. Halkın ne yapacağını beklemeye başladılar.

Hz. Ali'ye biat edildikten sonra Talha ve Zübeyr Hz. Ali'den izin alarak umre için yola çıktılar.⁴³³ Yolda Hz. Aişe ile karşılaştılar. Basra'ya gitmeye karar verdiler.⁴³⁴

Basra'ya giden bu grubun Hz. Ali'yi hilafetten düşürmek gibi bir niyeti yoktur.⁴³⁵ Yaptığımız araştırma neticesinde kaynaklarda onların bu maksatla Basra'ya gittiklerine dair hiçbir rivayete raslayamadık.

Meşhur olan görüşe göre; Hz. Osman'nın kanını aramak, katilleri yakalayıp onları öldürmek için Basra'ya giden bu grup⁴³⁶ hakkındaki diğer görüş ise şudur: Bazılarına göre ilk görüş zayıftır. Çünkü müslümanların birliğini sağlamak gibi yapılması gereken daha önemli bir iş vardır. Kâdî Ebû Bekr'in görüşüne göre; “onların Basra'ya gitmesinin nedeni müslümanların çalkalanıp savaşmamalarını sağlamak için değişik müslüman gruplarını bir araya getirmek, dağınıklıklarını gidermek ve onların birliğini sağlamaktır. Sahih olan görüş budur, başkası değildir. Sahih nakiller de bu yönde varid olmuştur.”⁴³⁷

Bu görüşlerden anlaşılıyor ki Hz. Aişe Hz. Ali'ye beslediği bir husumet nedeniyle Basra'ya gitmemiştir. Hz. Aişe ve beraberindeki grup ortaya çıkan fitneyi bastırmak için yola çıkmışlardır. Rivayete göre Hz. Ali Ka'ka b. Amr'ı elçi olarak

⁴³² Tîcanî, *a.g.e.*, 193

⁴³³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 227-228

⁴³⁴ Yakubî, *a.g.e.*, II, 125; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, III, 207

⁴³⁵ Ekinci, *a.g.e.*, 235

⁴³⁶ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, III, 211

⁴³⁷ İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, 302

Basra'ya gönderdi. Ka'ka Hz. Aîşe'ye: "Seni meydanlara sürükleyip bu beldelere çıkararak nedir?" diye sordu. Hz. Aîşe: "Ey oğul! Beni buraya sürükleyen insanların arasını düzeltme çabasıdır." diye cevap verdi.⁴³⁸

Hav'eb suyu meselesine gelince; bu rivayette ortaya konulan ikinci görüşü destekler niteliktedir. Ehl-i Sünnetin konu hakkındaki rivayeti şöyledir: "Hz. Aîşe Benî Amir Kabilesi yakınında bir subaşında konakladı. Bu sırada ona köpekler havladı. Hz. Aîşe: "Bu hangi sudur? dedi." Oradakiler: "Bu Hav'eb suyudur." dediler. Bunun üzerine Hz. Aîşe: "Herhalde ben döneceğim. Çünkü ben Rasûlullah'ın (zevcelerine hitaben) şöyle dediğini duydum: *"Sizden biri, Hav'eb köpekleri üzerine havlarsa hali ne olacak?"*"⁴³⁹

İbn Zübeyr ve beraberindeki elli kişinin yalan yere buranın Hav'eb olmadığına dair rivayetse tamamen ashaba yapılan bir iftiradır.⁴⁴⁰

İbn Hazm da konuyla ilgili olarak iki görüşü birleştirecek şekilde demiştir ki: "Hz. Aîşe, Zübeyr, Talha ve beraberindekiler Hz. Ali'ye isyan etmemiş ve onun hilafetinin geçersiz olduğunu söylememişlerdir. Bir başkasını halife olarak gösterip ona biat de etmemişlerdir. Bunların hiçbirisi şüphe girmeyecek şekilde açık konulardır.

Eğer onlar böyle şeyler düşünerek Basra'ya gidecek olsalardı başka birine biat ederlerdi. Bundan çıkan sonuç şudur ki, onlar Basra'ya Hz. Osman'nın katillerini bulmak sonra da müslümanların birliğini sağlamak için gitmişlerdir."⁴⁴¹

Hz. Aîşe ve beraberindekiler Basra'ya gelince Hz. Osman'ın aleyhine girişimde bulunan kişiler bu gruba karşı da insanları kışkırttılar. Hz. Aîşe, Talha ve Zübeyr konuşma yapmak istediler fakat insanlar onları dinlemedi. Hatta onları taşladılar. Doğal olarak onlar da kendilerini savunacaklardı. Halbuki ortada çatışacak bir durum yoktu. Talha ve Zübeyr Basra valisiyle Hz. Ali gelene kadar bir anlaşma imzaladılar.⁴⁴²

Hz. Ali onların Basra'ya gittiğini duyunca kendisinin hilafetini tanımadıklarını düşünerek, buna sabredebileceğini, onların yanına gidip anlaşmaya çalışacağını, onlar kendine ilişmezse onlarla savaşmayacağını söylemiştir.⁴⁴³

⁴³⁸ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 238; Köksal, *a.g.e.*, 234

⁴³⁹ Taberî, *a.g.e.*, III, 475

⁴⁴⁰ İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, 305

⁴⁴¹ İbn Hazm, *El-Fisal*, IV, *a.g.e.*, IV, 238

⁴⁴² İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, 303-304

⁴⁴³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 235

Hız. Ali ve Hız. Aişe'nin de içinde bulunduğu grup bir araya gelince Hız. Osman'nın katillerinin bulunması hususunda anlaştılar. Zaten iki tarafın da savaşmak gibi bir niyeti yoktu. Bu anlaşmadan sonra müslümanlar gerçekten çok huzurlu bir gece geçirdiler. Münafıklar da bir o kadar sıkıntılı bir gece geçirdi. Gece boyu planlar yaptılar. Sonunda İbn Sebe ve beraberindekiler Talha ve Zübeyr'e saldırdılar. Bunlar da kendilerini savundu. Hız. Ali'ye de onların kendilerine saldırdığını söylediler. Hız. Ali de savunmaya geçti. Böylece savaşma amacı olmayan iki müslüman grup birbirine girdi.⁴⁴⁴

Bu savaşta Ashab-ı Cemel yenildi. Hız. Talha şehid oldu.⁴⁴⁵ Hız. Ali Efendimiz'in emri gereği Hız. Aişe'yi Medine'ye gönderdi. Zira Rasûlullah (s.a) Hız. Ali'ye: *“Sen ile Aişe arasında tatsız bir olay çıkacak.”* Hız. Ali Şaşırđı ve: *“Ben mi Ya Rasûlallah? dedi.”* Efendimiz: *“Evet.”* dedi. Hız. Ali: *“O olayın suçlusu ben miyim Ya Rasûlallah?”* dedi. Efendimiz: *“Hayır. Fakat sen bu olay olduğunda onu emniyet içinde olacağı yere gönder.”* buyurdu.⁴⁴⁶

Yine bu savaş hakkında Efendimiz (s.a): *“Ey Zübeyr! Ali'nin hakkında onunla zalim olduğun halde savaşacaksın.”* buyurmuştur. Hız. Ali bunu Zübeyr'e hatırlatınca Zübeyr (r.a.): *“Evet bunu hatırladım”* demiştir.⁴⁴⁷

Hız. Aişe Cemel olayı konusundaki pişmanlığıyla ilgili; *“Keşke ben Cemel savaşından yirmi yıl önce ölseydim!”* dediği rivayet edilmektedir.⁴⁴⁸

Cemel savaşı esnasında Hız. Ali'nin Hız. Aişe'nin yanına ulaşarak: *“Anneciğim! İyi misin?”*⁴⁴⁹ diye sorması ve Hız. Aişe'nin bu savaş hakkındaki pişmanlık sözleri de dikkate alınırsa iki taraf arasında bir düşmanlık olmadığı anlaşılmaktadır. Hız. Aişe ve beraberindekilerin Basra'ya gidiş nedenleri de dikkate alınırsa Şia'nın ortaya attığı iddialar'ın yersiz ve zorlama iddialar olduğü görülecektir. Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi Hız. Aişe kimseyi halife olarak gösterip ona biat etmemiş ve Hız. Ali'nin halife oluşu hakkında olumsuz hiçbirşey söylememiştir.

Hız. Aişe'nin Hız. Osman'nın katilleri arasında olması iddiasını değerlendirmeden önce kısaca Hız. Osman'nın şehadetinden bahsetmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

⁴⁴⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 238–240; Aka, İsmail-Alparslan, Ali vdğr., *a.g.e.*, II, 233-235

⁴⁴⁵ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, III, 243-244

⁴⁴⁶ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VII, 234

⁴⁴⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 241

⁴⁴⁸ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, III, 254

⁴⁴⁹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 245

Hız. Osman'nın hilafetinin altıncı yılında hakkında dedikodular ve aleyhine propagandalar yayılmaya başladı. Aslı olmayan bu söylentilerin sebebi Hız. Osman'nın yumuşak huylu ve edeb sahibi bir kişi olmasıydı. İslam âlemindeki gelişlerden ve refah ortamından hoşlanmayan kötü insanlar onun bu tarafını kullanarak sonunda onun ölümüne neden olacak olayları çıkardılar.

Olayı özetlemek gerekirse; müslüman gibi görünen fakat aslında müslüman olmayan ve İslam devletini içten çökertmek isteyen insanların yaptıkları girişimler neticesinde Mısır, Basra ve Kûfe'den gelen isyancı gruplar, Hız. Osman'a yaptığı işlerin hesabını sormuşlar o da onlara akıllıca cevaplar verince geri dönmüşlerdir. Bu isyancı grupların bir araya gelmesinde özellikle Abdullah b. Sebe büyük rol oynamaktadır. Abdullah b. Sebe sağa sola farklı kişilerin ağzından, şehirlerde düzensizliğin ve huzursuzluğun olduğuna dair mektuplar göndermişti. Bu mektuplardan Medine'ye de gönderilmiş fakat Hız. Osman bunu duyunca valiliklere elçiler gönderip durumu araştırmış ve gelen mektupların uydurma olduğunu anlamıştı.

Mısır'da bulunan Abdullah b. Sebe ve beraberindeki isyancı grup – ki bunların büyük kısmı saf insanlardan oluşuyordu- Medine'ye gitmiş ve daha önce de söylediğimiz gibi aldıkları cevaplar karşısında geri dönmüşlerdi. Tabi bunların ileri gelenleri Medine'de kaldı. Mısırlılar geri dönerken yolda onlara görünen bazen kaybolan ve arada onlara küfreden birini gördüler. Onu yakalayıp kim olduğunu sordular. O da Mısır valisine mektup götürdüğünü, Hız. Osman'nın postacısı olduğunu söyledi. Üzerini aradılar, gerçekten bir mektup çıkmıştı. Mektupta valiye isyancıları asması emrediliyordu. Haberi alan isyancılar hemen geri döndüler. İşin tuhaf tarafı aralarında altı günlük mesafe olan Basra ve Kûfeli isyancılar da aynı anda olayı duyup Medine'ye dönmüşlerdi. Hemen Hız. Ali'ye gittiler ve durumu anlatıp beraber gitmeyi teklif ettiler fakat Hız. Ali bunu kabul etmedi. Hız. Ali Basra ve Kûfeliler'e Mısırlılar'ın haberini birkaç günlük yoldan nasıl alıp geldiklerini sorarak bu işi planladıklarını söyledi. Onlar da hiç savunmaya bile gerek görmeden Hız. Osman'ı istemediklerini söylediler.⁴⁵⁰ Ya Hız. Osman istifa edecek ya da katibi Mervan'ı onlara verecekti.⁴⁵¹ Hız. Osman Efendimiz bu konuda kendini daha önce uyardığı için görevini bırakmadı.⁴⁵² Ve suçsuz olduğu için de Mervan'ı onlara vermedi.

⁴⁵⁰ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 160

⁴⁵¹ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, 154,158-160; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 171-174

⁴⁵² İbn Kesîr, *a.g.e.*, 180-181

Sonunda isyancılar Hz. Osman'ın direniş göstermemesi ve ashabı da buna teşvik etmemesi sonucu onu şehid ettiler.⁴⁵³

Buraya kadar işin Hz. Aişe'yle hiçbir bağlantısı olmadığı görülmektedir. Hz. Osman'nın şehadetini duyan Hz. Aişe: "Ben size haksız yere bir kamçının vurulmasına öfkelenirken Osman'a haksız yere kılıcın çekilmesine nasıl öfkelenmem. Siz onu sorguya çeke çeke süzme bal gibi bıraktınız. Her defasında hiçbir suçunu bulamadınız. Ona öyle eziyet ettiniz ki bir hatası varsa onun da affına neden oldunuz. Sonunda onu öldürdünüz." demiştir. Bunun üzerine tabiin imamlarından Mesrûk Hz. Aişe'ye: "Zaten bu senin işin. Sen Osman'a karşı ayaklanmaları konusunda onlara mektup yazdın, şimdi de kalkmış onu savunuyorsun." dedi. Hz. Aişe mektup yazmadığını şu sözlerle dile getirmektedir: "Mü'minlerin kendisine iman ettiği, kafirlerin kendisini inkar ettiği Allah'a yemin ederim ki, ben şu meclise gelip oturuncaya kadar herhangi bir kimseye bu hususta beyaz kağıt üzerine siyah yazı yazmış, mektup göndermiş değilim." Anlaşılan o ki mektup taktığını uygulayan isyancı başı Hz. Ali ve diğer sahâbenin ağzından mektup yazdığı gibi Hz. Aişe'nin de kaleminden mektup yazmıştı.⁴⁵⁴

Daha önce de kaydettiğimiz gibi Hz. Osman şehid edildiğinde Hz. Aişe Mekke'deydi. Hatta kardeşi Muhammed'i de beraberinde götürmek için ısrar etmişti.⁴⁵⁵ Dolayısıyla Hz. Aişe'nin isyancılara onu öldürmesine dair emir vermiş olması olasılığı yok gibi görünmektedir. Eğer iddia edildiği gibi mektupla böyle bir emir verdiyse, bunu da kendi sözleriyle reddetmiştir. O halde Hz. Aişe'yi katiller arasında göstermek gerçek bir iftiradan başka bir şey olmayacaktır.

Olayların akışı değerlendirildiğinde Hz. Aişe'nin bu işlerin tek sorumlusu olarak gösterilmesi doğru olmayacaktır. Zira o dönemde islama zarar vermeye çalışan münafıklar maalesef iyi niyetli müslümanları birbirine düşürmüştür. O dönemde Hz. Aişe de diğer sahâbe gibi bilmeden münafıklar tarafından kullanılmıştır. Bunun örneği mektup olayında çok açık görülmektedir. Şu andaki iddialar da o dönemin bir uzantısı gibi görülmektedir.

⁴⁵³ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, III, 174-179; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 174-192

⁴⁵⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 195

⁴⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, III, 173

SONUÇ

Genel anlamda bir mezhep olarak Şia Peygamber'in (s.a) vefatını takiben, Hz. Ali'nin meşru halife olduğu iddiasıyla doğmuştur. Şia'nın tamamen siyasi bir hareket olarak ortaya çıktığı iddiası yanında, Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra veya Hz. Ali'nin halifeliği esnasında özellikle Cemel ve Sıffin savaşlarını takiben, yahut Hz. Ali'nin öldürülmesi ve cemaatin Muaviye b. Ebî Süfyan'a biat etmesi ile ortaya çıktığı da ileri sürülmüştür. Şia en erken, Hz. Hüseyin'in şehâdetinden sonra siyasî bir eğilim olarak kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Özellikle 65/684 yıllarında ortaya çıkan ve Hz. Hüseyin'in intikamını almak üzere toplanan, onu davet ettikleri halde yardımsız bıraktıkları için ızdırap duyan ve tevbe eden Kûfeliler'in oluşturduğu tevvâbin hareketi, Şia'nın bir terim haline gelişinin ve İslâm içinde bir kitleleşme hareketinin başlamasının ilk belirtilerinden biri olarak kabul edilebilir. Şia'nın ne zaman tarih sahnesine çıktığıyla ilgili kesin bir tarih olmasa da olan bu olaylar Şia'nın gelişmesinde etkili olmuştur.

Bunun yanı sıra ilk iki halifeden sonra fitneler zuhur etmiş, İslam geniş topraklara yayılarak farklı kültürlerin inanışları da bu dine karışmıştı. Tüm bu karmaşa içinde Kur'an ve Sünnet yolunu takip eden ve cemaate bağlı kalan, böylelikle mutedil bir yol izleyen Ehl-i Sünnet vel Cemaat adında başka bir grup daha ortaya çıkmıştır.

Şia'nın inanç esaslarının menşeiini imamet görüşü oluşturmaktadır. Onların sahâbe hakkında ortaya attıkları iddialar da bu esasa dayanmaktadır. Şia'ya göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesiyle sahâbe dinden çıkmıştır. Belli birkaç isim dışında kalan bütün isimler, kutsal saydıkları imamet görüşüne aykırı hareket ettikleri için sahâbe değildir. Bu nedenle onları adil kabul etmezler. Rivayet ettikleri hadisleri de değerlendirmeye almazlar. Rasûlullah hayattayken yaptıkları hatalar nedeniyle de onların fazilet sahibi olmaktan uzak olduğunu savunurlar.

Ehl-i Sünnet ise ayet ve hadislerin bildirdiği üzere sahâbenin adil ve fazletli olduğunu kabul eder. Onların adil olmaları günahsız oldukları anlamına gelmez. Fakat yaptıkları hatalar nedeniyle de rivayet ettikleri hadisler tenkide tabi tutulmaz. Ehl-i Sünnet ilk dört halifenin hilafetini de meşru kabul eder. Hz. Ali ve soyundan gelenlerin Allah tarafından tayin edilen imamlar olduğu görüşünü kabul etmez. Zaten iki mezhep arasındaki en büyük görüş farklılığı budur.

Sahâbe hakkında bu görüşleri benimseyen Şia sadece Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin’le sınırlandırdığı Ehl-i beyt’e de çok özel bir anlam atfetmektedir. Onlara göre Hz. Ali ve Fatıma soyundan gelenlerin Allah katında çok ayrı bir değeri vardır. Hatta onlar nübüvvetin devamını ifa etmektedirler. Ehl-i Sünnet de Ehl-i beyt’in faziletini kabul etmektedir fakat onlara göre Ehl-i beyt’in kapsamı daha geniştir. Bu gruba Rasûlullah’ın eşleri de dahil ederler.

Şia sahâbeden Hz. Ebû Bekir, Ömer, Aişe gibi Rasûlullah’ın yanında önemli yeri olan sahâbe hakkında çok ağır ithamlarda bulunmuştur. Ne yazık ki onları kötülemek adına, Rasûlullah’ın korktuğu için kendilerine müdahale edemediğini bile iddia etmiştir. Öyle ki kimse tarafından kontrol altına alınamayan bu kişiler sonunda hilafeti gaspetmişlerdir. Muaviye ve Halid b. Velid’i de Rasûlullah’a arkadaşlık eden kimselere yakışmayacak şekilde itham etmişlerdir. Ayrıca İslam dininin pratik alandaki sünnet-i seniyyeyle ilgili bilgilerinin sonraki dönemlere aktarılmasında en önemli isim olan Ebû Hureyre de bu ithamlardan nasibini almıştır.

Sahâbeye yapılan bu eleştiriler haksız ve yersizdir. Onarın faziletinden bahseden pek çok ayet ve sahih hadis bulunmaktadır. Allah Rasûlü’nün etrafındaki en yakın kişilerden çekindiği ve onları kontrol altına alamadığı da apaçık bir iftiradır. Zira Allah Teala her an Efendimiz’i korumakta ve ona yardım etmektedir. Ayrıca bu olumsuz eleştiriler Rasûlullah döneminde kurulan güçlü bir İslam Devleti’nin varlığıyla da çelişmektedir. Çünkü sahâbenin sadece birkaç isimden olduğunu kabul etmek, bu devletin başarıya ulaşması için canlarıyla mallarıyla savaştan birçok ismi de yok saymak anlamına gelmektedir. Ashabın Rasûlullah’ın vefatından sonra küfrettiğini söylemek ise, Efendimiz’in yirmiüç sene zarfında inanç ve amel yönünden gerçekleştirdiği ıslah hareketinin bir anda buharlaşmasını söylemek demektir.

Netice olarak Şia’nın sahâbe hakkında ortaya attığı iddiaların çoğunun mesnedsiz olduğu görülmüştür. Tarihi gerçekliği olan olaylar da saptırılmış, ayetler nüzul sebebinden bağlantısız olarak değerlendirilmiştir. Kısaca ashabın bazı siyasi mülahazalarla Şia tarafından tenkide tutulduğu görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

Abdürezzak, Ebû Bekr Abdürrezzak b. Hemmam es-San'ani (v.211/826), *el-Musannef*, I-XI, Meclisi'l-İlmî, Beyrut, 1970

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî (v.241/855), *Müsned-ü Ahmed b. Hanbel*, I-VI, Çağrı yay., İstanbul, 1992

Akkad, Abbas Mahmud, *Hiz. Ebû Bekir'in Şahsiyeti ve Dehası*, trc. Ali Özek Fatih Matbaası, İstanbul, 1968

Akyüz, Vecdi, *Kur'an'da Siyasî Kavramlar*, Kitabevi yay., İstanbul 1998

Algül, Hüseyin, "Fedek", *DİA*, XII, 294, İstanbul, 1995

Amerrecî, Ahmet Şevki İbrahim, *el-Hayatü's-Siyasiyye ve'l-Fikriyye ez-Zeydiyye Fi'l-Meşrû'î'l-İslâmî*, Mektebetü Medbûlî, Kahire, 2000

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1997

Baktır, Mustafa, *Ashab-ı Suffa*, Timaş yay., İstanbul, 1990

Belâzûrî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir, (v.279/896), *Ensabu'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkar, I-VII, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1417/1996

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn (v.458/1066), *Delailü'n-Nübüvve ve Marifeti Ehva-li Sahibi's-Şerife*, I-VII, thk. Abdulmuti Kal'acı, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, 1985

Bilmen, Ömer Nasûhî, *Ashab-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikatları*, nşr. Selim Bilmen, Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1963

Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (v.256/870), *Sahih-u Buharî*, I-VIII, Çağrı yay. İstanbul, 1992

Çakan, İ. Lütî, *Hadis Usûlü*, Marmara Üniv. yay., İstanbul, 1990

Çekmegil, Mehmet Said, *Sünneti Seniyye*, Sanih yay., 1975

Darimi, Ebu Muhammed Abdullah Abdurrahman (v.255 /869), *Sünen-i Darimi*, Çağrı yay., İstanbul, 1992

Doğan, İsa, *Zeydiyye'nin Doğuşu*, Samsun, 1966

Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (v.275 /889), *Sünen-i Ebû Davud*, I-V, Çağrı yay., İstanbul, 1992

Ebu'l-Hasen el-Eş'arî, Alî b. İsmâîl b. Ebû Bişr İshâk b. Salim (v.324/935), *el-İbane an-Usuli'd-Diyane*, thk. Hasan Muhammed, I-II, Daru'l-Kitab, Kahire, tsz.

_____ *İlk Dönem İslam Mezhepleri*, trc. Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın Kabalcı yay., İstanbul, 2007

Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ahmed b. Abdillâh b. İshak (v.430/1038), *Hilyetü'l-Evliya*, 2. bsk., I-X, Daru'l-Kitabu'l-Arabî, Beyrut, 1967

Ebû Reyne, *Şeyhu'l-Madîra Ebû Hureyre*, Müessesetü'l-Alemi'l-Metbûat, Beyrut, 1413/1993

Efendioğlu, Mehmet, "Sahâbe", *DİA*, XV, 498, İstanbul, 2008

_____ "Sahabe'den Bir Kısmı Münafık Olabilir mi?", *Rihle*, İstanbul, Sayı 7, 2009

Ekinci, Muhammed Salih, *Tarihte Metod ve Tarihi Tenkitler ışığında Sahâbe Dönemi*, trc. Mehmet Ecir Eşiyok, tsz.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sadeleştiren; İsmail Karaçam, Emin Işık vdğr., I-X, Azim yay., İstanbul, tsz.

Emînî, Abdülhüseyn Ahmed, *el-Gadir fî'l-Kitab ve's-Sünne ve'l-Edeb*, I-XI Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1977

Emiroğlu, H. Tahsin, *Esbab-ı Nuzûl*, I-XV, Konya, tsz.

Fığlalı, Ethem Rûhî, *Çağımızda İtikâdî İslam Mezhepleri*, 6. bsk., Selçuklu yay., İstanbul, 1993

_____ *İmamiyye Şiası Doğuşu Gelişmesi ve Görüşleri*, Selçuk yay., Ankara, 1984

Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin kitabevi, Konya, 2001

Hâkim en-Neysâbü'rî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah (v.405/1014), *Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis*, thk. Ahmet b. Fâris es-Selûm, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2003

Hamidullah, Muhammed, , *İslam Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, I-II, İmaj, Ankara, 2003

Harezmi, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Yusuf, *Mefatihü'l-Ulûm*, thk. Nûhey'an-Neccar, Daru'l-Fikru'l-Lübnânî, Beyrut, 1983

Hatîb el-Bağdadî (v.463/1071), *Şerefu Ashabi'l-Hadis*, 2. bsk., thk. Mehmet Said Hatiboğlu, Emel Matbaası, Ankara, 1991

_____ *Takyîdü'l-İlm*, Daru İhyai Sünneti'n-Nebevî, 1974

el-Hatîb, Muhammed Accac, *Ebû Hureyre Raviyetü'l-İslam*, Mektebetü Vehbe, Kâhire, 1402/1982

Hindî, Alâuddîn Ali el-Muttaki b. Hüsâmiddîn (v.975/1567), *Kenzu'l-Ummal fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, I-XVIII, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1979

Humeynî, Humeynî, *Kesf'ul-Esrar*, Daru Ammar, Umman, 1408/1987

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (463/1071), *el-İstiâb fî Marifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Buhârî, I-IV, Daru'n-Nehda, Kahire, tsz.

İbnü'l-Arabî, Kâdı Ebû Bekir, *el-Avasım mine'l-Kavasım*, thk. Ammar Tâlibî, Daru's-Sakâfe, 1992

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali (v.597/1200), *el-Muntazam fî Tarihi'l-Ümem ve'l-Mulûk*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata-Mustafa Abdülkadir Ata, I-XVIII, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1992

_____ *Zadü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr*, 4. bsk., I-IX, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1987

İbn Ebi'l-Hadîd, İzuddîn Ebû Hamîd Abdülhamid b. Hibetillah, *Şerhu Nehci'l-Belağa*, I-XX, Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabî, 1965

_____ I-XX, Mektebetü Ayetullah el-Meraşî

İbn Hacer el-Askalânî, Şehabuddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali, (v.852/1448), *el-İsâbe Fi Marifeti's-Sahâbe*, I-IV, Dâru İhya-i Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1328

_____ *Lisanü'l-Mîzan*, 3. bsk., I-VII, Müessesetü'l-Alemî, Beyrut, 1986

İbn Hacer el-Heytemî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed (v.973/1566), *es-Savâiku'l-Muhrika alâ Ehli'r-Rafd ve'd-Dalâl ve'z-Zendeka*, trc. Hasib SevenBedir yay., İstanbul, 1411/1990

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd (v.456/1064), *el-Fısal*, thk. Muhammed İbrahim Nasr-Abdurrahman Umeyra, I-V, Daru Ukaz, Cidde, 1402/1989

İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik (v.218/834), *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 2. bs., nşr. M. es-Seka-İ. el-Ebyarî-A. Şiblî, I-IV, Matbaa Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1955

İbn Haldun, Abdurrahman bMuhammed (v.808/1405), *et-Tarih*, I-VII, Müessesetü'l-Alemî, Beyrut, 1971,

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammet b. Ahmet et-Temîmî el-Bustî (v.354/965), *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Hulefauh*, Müessesetü'l-Kütübi's-Sakafîyye, Beyrut, 1987

İbn Kesir, Ebu'l-Fida el-Mısırî (v.774/1373), *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I-XIV, Mektebetü'l-Maarif, Beyrut, 1966

_____ *Tefsiri'l-Kur'an'il-Azîm*, I-VII, Daru'l-Endelüs, Beyrut, 1385/1966

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (v.276/889), *el-İmame ve's-Siyase*, I-II, Daru Kitabu'l-İlmiyye, Beyrut, 1418/1997

_____ *Te'vîlü Muhtelifi'l-Hadis*, trc. Hayri Kırbaçoğlu, 3. bsk., Kahraman yay., İst, 1998

İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim (v.630/1233), *el-Kamil fi't-Tarih*, I-XIII, Daru Sadr, Beyrut, 1965

_____ *Üsdü'l-Ğabe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-VII, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire, 1973

İbn Mace, Abdullah Muhammed b. Yezid (v.273/887), *Sünen-i İbn Mace*, I-II, Çağrı yay., İstanbul, 1992

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem (711/1311), *Lisanü'l-Arab*, I-XV, Daru Sadır, Beyrut, tsz.

İbnü'n-Nedim (v.385/995), *el-Fihrist*, Matbaatü'r-Rahmaniyye, Mısır, 1348

İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nemirî el-Basrî, (v.262/876), *Tarihu'l-Medineti'l-Münevvera*, thk. Fehim Muhammed Şeltût, I-IV, Daru't-Turas, Beyrut, 1990

İbn Sa'd, Muhammed (v.230/844), *et-Tabakatü'l-Kübra*, I-IX, Beyrut, Daru Sadır, tsz.

İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Teymiyye (v.728/1328), *İtikad-ı Ehli Sünne ve'l-Cemaa*, Tevhid yay., İstanbul, 1996

_____ *Minhacü's-Sünne'n-Nebeviyye fi Nakzi Kelami's-Şiati'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed Reşad Salim, I-IX, Mektebet-ü İbn Teymiyye, Kahire, 1409/1989

İstanbul, Halit, "Bütün Zamanların En Hayırlı Kuşağı Sahâbe", *İnkişaf*, İstanbul, Sayı 3, 2005

İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlmi Kelâm*, Umran yay. Ankara, 1981

Kandemir, Mehmet Yaşar, "Hadis", *DİA*, XV, 40, İstanbul, 1997

Kadinhânî, Mustafa Hacı Ahmet Efendi, *Hidayetü'l-Murtab fi Fedaili'l-Ashab*, Matbaatü'l-Âmire, 1292

Koçyiğit, Talât, *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, 4. bsk, TDV. yay., Ankara, 1988

_____ Talât, *Hadis Tarihi*, TDV. yay., Ankara, 1997

Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, I-XI, Şâmil yay., İstanbul, 1981

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (671/1273), *el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an*, trc. Mehmet Beşir Eryarsoy, I-XX, Buruc yay., İstanbul 2003

Keskin, Halife, *Kendi Kaynakları Işığında Şia İnanç Esasları*, Beyan, yay., İstanbul, 2000

- el-Kevserî**, Zahid, *Makâlât*, Kahire, 1372/1953
- Malik b. Enes** (v.179/795), *el-Muvatta*, I-II, Çağrı yay., İstanbul, 1992
- Meclisî**, Muhammet Bâkır (v.1110/1698), *Biharu'l-Envar*, 3. bsk., I-CX, Daru İhya-i Turasi'l-Arabî, Beyrut, 1983
- Mes'udî**, Ebu'l-Hasen Ali b. Hüseyin (v.346/957) *Murucu'z-Zeheb*, I- II, 1283
- Mevdûdî**, *Tefhimü'l-Kur'an*, I-VII, İnsan yay., İstanbul, 1986
- Muhammed Ebû Zehra**, *İslam'da İtikâdî, Siyasî ve Fıkhi Mezhepler*, Tarihi, trc. Sıbğatullah Kaya, İmaj yay., Ankara, tsz.
- Murtaza el-Askerî**, *Hamsûne ve Mie Sahabî Muhtelak*, 4. bsk., I-II, Daru'z-Zehrak, Beyrut, 1412/1991
- Müslim**, Ebû Huseyn Müslim b. Haccac (v.261/874), *Sahih-u Müslim*, I-III, Çağrı yay., İstanbul, 1992
- Nâsır b. Abdullah**, *Me'seletü't-Tağribî Beyne Ehl-i Sünne ve's-Şia*, I-II, Daru Taybe, Riyad, 1424
- en-Nâşî el-Ekber**, Ebu'l-Abbas Abdullah b. Muhammed, *Usûlü'n-Nihal*, thk. Seyit Bahcivan, Konya, 2007
- Nedvî**, Ebu'l-Hasan Ali el-Huseyn, *Suretân Mütedaddetân linetâici Cuhûdî'r-Rasûl-i'l-Âzam Beyne's-Sünne ve's-Şia'l İmamiyye*, Matbaatü'l-Kelime, Cîze, 1985
- Nesai**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (v.303/915), *Sünen*, I-VIII, Çağrı yay., İstanbul, 1992
- Nevbahtî**, Ebû Muhammed Hasan b. Musa (v.310/922), *Fıraku's-Şia*, Matbaatü'd-Devle, İstanbul, 1931
- Nevevi**, Ebû Zekerîya Muhyiddin b. Şeref (v.476/1277), *Tehzibü'l-Esma ve'l-Lugat*, I-III, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- Önkâl**, Ahmet, "Sahabe", nurdegi.com, 2005
- Önkâl**, Ahmet, "Tahkim Olayı Üzerine Bir Değerlendirme", *İstem*, Sayı 2, 2003
- Öz**, Mutafa, "Cafer Sadık", *DİA*, VII, 3, İstanbul, 1993
- Öz**, Mustafa, "İsmailiyye", *DİA*, XXIII, 128–129, İstanbul, 2001
- Özek**, Ali, *Hadis Ricâli*, Fatih Matbaası, İstanbul, 1967
- Râzî**, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, (v.606/1210), *Tefsir-i Kebîr*, trc. S. Yıldırım-L. Cebeci-S. Kılıç-S. Doğru, I-XXIII Akçağ yay., Ankara, 1995
- Râzî**, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris (v.327/938), *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, I-IX, Daru İhyai Turasi'l-Arabî, Beyrut, 1952

Sharon, Moshe, “Ev Halkı”, *Marife*, trc. Cem Zorlu, Konya, Sayı 3, 2004

Salebî, İshak b. Ahmet b. Muhammed b. İbrahim (v.427/1035), *Keşfu'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an*, thk. Seyyid Kesrevî Hasan, I-VI, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004

Serhendî, Ahmet Farukî, *Eshab-ı Kiram*, trc. Hüseyin Hilmi Işık, Salâh Bilici yay., İstanbul, 1970

Sofuoğlu, M. Cemal, “Şia-i İmamiyye'nin Hadis Anlayışı”, *Milletlerarası, Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu*, İslamî İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, 1993

Suyutî (v.911/1505), *Tarihu'l-Hülefa*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Matbaatü's-Saade, Mısır, 1952

Süleyman el-Hüseynî el-Belhî el-Kunduzî, *Yenabiu'l-Mevedde*, bsm. yeri yok, tsz.

Şeblencî, Mümin b. Hasan, *Nuru'l-Ebsar fî Menakıb-ı Âli Beyti'n-Nebiyyi'l-Muhtar*, Mısır, tsz.

Şehristânî, Ebu'l- Feth Muhammed Abdülkerîm (v.548/1153), *el-Milel ve'n-Nihal*, I-III, Daru's-Surûr, Berut, 1367/1948

Şenocak, İhsan, “Tek Başına Bir Hadis Mecmuası Ebû Hureyre”, *İnkişaf*, İstanbul, sayı 3, 2005

Şeyh Tantavî Cevherî, *el-Cevahir fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Kerim*, 2. bsk, I-XV, Matbaatü'l-Mustafa el-Bâbî, Mısır, 1350

Tabatabâî, Seyyid Muhammed Huseyn, *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an*, 3. bsk., I-XX, Müesseseti Matbûati İslamiyye, 1973

Taha Hüseyin, *el-Fitnetü'l-Kübra*, I-III, Daru'l-Maarif, Kahire, 1966

Taberani, Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed (v.360/971), *el-Mucemu'l-Evsat*, thk. Muhammed Tahhan, I-X, Mektebetü'l-Mearif, Riyad, 1987

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, (v.310/923), *Tarihü't-Taberî*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İsmail, 2. bsk., I-IX, Daru'l-Maarif, Mısır, 1968

_____*Taberî Tefsîri*, trc. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin, I-IX Hisar yay., İstanbul, 1996

Tabersî, Ebû Aliyyi'l-Fadl(547/1153), *Mecmau'l-Beyan fî Tefsîri'l-Kur'an*, I-VIII, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997

Taftâzânî, *Şerhu'l-Akaid*, Amire Matbaası, İst, 1283

Tahavi, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Seleme (v.321/933), *Şerhu Müşkili'l-Asar*, thk. Şuayb Arnaûd, I-XIV, Müessesetü'r-Risale, Lübnan, 1994

_____ *Meâni'l-Âsar*, I-II, Hindistan, 1375

Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (v.279/892), *es-Sünen*, I-V, Çağrı yay., İstanbul, 1992

Ticani, Muhammed, *Nasıl Hidayete Kavuştum*, Ensâriyan yay., Kum, 1411/1991
_____ *Zikir Ehline Sorun*, Ensariyan yay., tsz.

_____ *Doğrularla Birlikte*, Ensariyan yay., tsz.

Türcan, Galip, “İmâmî Ehl-i Beyt Tanımının Dînî Taihî Temelleri”, *Marife*, Konya, sayı 3, 2004

Uyanık, Mevlüt, *İslam Siyaset Felsefesinde Sivil İtaatsizlik Kavramı*, Kaknüs yay., İstanbul, 2001

Ülkü, Hayatî, *Ashab-ı Kiram'ın Meşhurları*, Sebat yay., İstanbul, 1982

Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, *Esbab-ı Nuzûl*, trc. Necati Tetik-Necdet Çağıl, İhtiyar yay., Erzurum, 1994

Vâkidî, Muhammed b. Ömer b. Vakıd (v.207/822), *Kitabu'r-Ridde*, Paris, 1989

Varol, Bahaüddin, *Ehl-i Beyt-Kavramsal Boyut*, Yediveren, Konya, 2004

Yahya b. Main, *et-Tarih*, thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf, I-III, Matbaatü'l-Melik Abdülaziz, Mekke, 1975

Yakûbî, Ahmed b. İshak b. Cafer b. Vehb (v.284/897), *Tarihu'l-Yakûbî*, I-II, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1999

Yavuz, Adil, “Ehl-i Sünnet'e Göre Ehl-i Beyt'in Konumu”, *Marife*, Konya, Sayı 3, 2005

Yavuz, Yunus Vehbi, *Başlangıcından Günümüze Cuma Namazı*, 2. Bsk., İlim ve Kültür yay., Bursa, 1986

Zehebî, Şemsuddin Muhammed Ahmed b. Osman (v.748/1374), *Siyer-u Alami'n-Nübelâ*, thk. Şuayb Arnaûd, I-XXV, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1985

_____ *Tarihu'l-İslam*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî, 2. bsk., I-LIII, Daru'l-Kitâbî'l-Arabî, Beyrut, 1997

Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ömer (v.538/1114), *Keşşaf*, thk. Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mevcûd, I-V, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad, 1998

Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah (v.794/1392), *el-İcâbe li İradî Mestedrekethü Âişe Ale's-Sahâbe*, thk. Rıfat Fevzi Abdülmuttalib, Mektebetü'l-Hancî, Kahire, 2001